

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

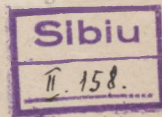
BCU Cluj / Central University Library Cluj

N. M. CONDIESCU

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMÂNI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fondată în 1865
de
IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

SERIA III. ANUL VI.

6-7

Iunie—Iulie 1939.

„GRAFICA” ORADEA

S U M A R U L

~~280161~~

No. 6-7

<i>George Bota</i> — Solidaritate națională și străjerie	pag.	3
<i>N. Davidescu</i> — Poezii	«	9
<i>Alexandru Olteanu</i> — Szabó Dezső, ferment al vieții spirituale ungare	«	11
<i>Claudia Millian</i> — Din ciclul „busteni“ (poezii)	«	16
<i>Mihail Chirnoagă</i> — Seara mare (nuvelă)	«	19
<i>V. Copilu-Cheatră</i> — Cinci poeme cu moți și sabinuțe	«	33
<i>George Garoescu</i> — Blücher	«	37
<i>Ștefan Baci</i> — Don Quijote (poezie)	«	42
<i>C. Safta</i> — Caracterul colectiv al operei științifice	«	43
<i>Lucian Emândi</i> — Singurătate (poezie)	«	50
<i>George Mihail Zamfirescu</i> — Sam (teatru, act. I.)	«	51
<i>Septimiu Popa</i> — Femeia, poziția geografică și cartea	«	75

SCRIITORI ȘI CĂRȚI:

Octav Șuluțiu — George A. Petre: Umbre și lespezi pag. 78

George Bota — G. Călinescu: Principii de estetică - Otilia Cazimir:
Poezii - Aurel C. Popovici: Stat și națiune - Dr. Teodor Botiș:
Monografia familiei Mocioni pag. 85

Titus L. Roșu — George Poitra: Contribuțiuni la istoricul țiganilor din
românia pag. 93

Teodor Scarlat — Scrisori din bucurești « 98

NOTE:

IDEI - OAMENI - FAPTE:

REVISTA REVISTELOR

ROMĂNEȘTI

MAGHIARE

SOLIDARITATE NAȚIONALĂ ȘI STRĂJERIE

de GEORGE BOTA

Ceace nu folosește stupului
nu folosește nici albinei.

Marc Aureliu

Străjeria este unul din cele mai eficace mijloace în marea operă de consolidare națională și de solidaritate pentru binele obștesc. Marele Străjer a spus-o răspicat și a repetat-o în mai multe ocazii, stăpânit de grija sfântă de a-și vedea neamul adunat în jurul aceluiaș crez și steag.

D-l Petre Andrei ministrul Educației Naționale, a schițat într-o conferință rostul străjeriei în solidaritatea națională. Plecând dela cultul casei și al familiei antice, printr'o solidaritate adânc înrădăcinată în trecut, d-l Petre Andrei trece în revistă diferitele nuanțe de solidaritate: familiară, profesională, solidaritatea națională; pe aceasta din urmă o definește: „sentimentul de unitate cu grupul național din care facem parte”. Asupra constatărilor d-lui Petre Andrei vom reveni la sfârșitul articolului nostru. Vom căuta să privim problema sub aspectul ei pedagogic pentru a putea stabili contribuția străjeriei la cultul solidarității naționale. Să nu se uite că toate popoarele de după războiu, cari au înțeles să-și recapete puterea de viață, zdruncinată de marele cataclism și mai ales, care, sub imperiul prevederii, se gândesc să fie gata la orice s'ar mai întâmpla, își orientează educația spre cultul solidarității, spre ceea ce un pedagog german numea „cetățean util”. Fiecare să fie folositor la cât mai mulți și să fie o valoare obștească. Descartes spunea cu drept cuvânt că cineva nu valorează nimic, dacă nu e folositor nimănui. Iar privită pe fața individuală, Montesquieu ne spunea că a voi să te separi de interesul general, înseamnă a te pierde pe tine însuți; dreptatea pentru altul este o caritate pentru noi. Prin

urmare trebuie sădită credința și sentimentul că nimeni nu poate lucra numai pentru sine, ci pentru întreaga colectivitate. Ce distanță dela egoismul individului stăpânit numai de instinctul de conservare, până la sentimentul înalt de a trăi pentru alții! Cât i-a trebuit omenirii până să ajungă la această înaltă concepție de viață! Și totuși cât de puțini se ridică prin faptele lor la ea! Este un ideal spre care puțini se îndreaptă, mai ales în vremurile acestea de materialism și de chiverniseală. M. S. Regele Carol al II-lea a înțeles că întărirea neamului nu poate veni fără deslegarea tineretului de cătușele egoismului și fără orientarea lui spre jertfă și muncă pentru toți.

Este cred însăși esența spiritului străjeresc. Acest tineret trebuie să-și dea seama că este mai mult debitor decât creditor; să înțeleagă că persoana fiecăruia se sprijină pe un trecut sbuciumat de generații. „Omul este un fruct, un produs al tuturor secolelor precedente”, spune un gânditor. Individul este un atom dintr'o colectivitate permanentă. Și avea dreptate cel ce spunea că omenirea se compune mai mult din morți decât din vii. „O națiune nu poate dura, spune Renan, dacă ea nu-și trage din sânul său cantitatea rațiunii suficiente. Cenușa morților a creiat patria, spune Lamartine.

Toate aceste adevăruri eterne trebuie să stea la baza educației celei noi, dacă voim să mergem pe adevăratul drum al renașterii și consolidării naționale.

Departa de noi gândul de a nega școalei de până acum și mai ales învățătorului, opera de educație patriotică. Învățătorul din vechea Românie ne-a dat pe marii noștri eroi, făuritori ai României de azi; învățătorul din Ardeal ne-a păstrat alături de preot scumpul nostru tezaur etnic, tot cu atâtea jertfe și tot cu același spirit de devotament național.

Iată însă că vremurile cer școală nouă, școală care să accentueze mai mult asupra individului folositor colectivității. Nu numai pregătire pentru viață, viața individuală, ci pentru o viață folositoare colectivității. Se pare că niciodată filozofia creștinismului nu a stăpânit lumea mai mult ca azi, cu toată amenințarea războiului. Va zice cineva că egoismul individual este înlocuit cu cel colectiv, cu cel național, cu cel de rasă. Se poate, dar privită sub fața pedagogică problema, credem că mult mai mult are de câștigat omenirea dela o educație care să cultive solidaritatea națională, mai ales când ea este înțeleasă așa cum a înțeles-o M. S. Regele Carol

II, adică iubire de țară, fără ură de oameni, în lumina celui mai înalt creștinism.

Simpla cunoaștere a adevărului, pe care ne-ar fi dat-o școala, chiar cu cei mai devotați și fanatici dascăli, nu este suficientă pentru a ne da pe omul „făcător de bine”. Acesta nu se produce decât prin acțiune, prin muncă, prin realizare pe teren. Iată pentru ce dela început am susținut că străjeria ne aduce noul sistem de creiere a omului dinamic, omului folositor, cetățeanului util.

Dar să pătrundem puțin în interiorul acestui sistem și să vedem cum se produce acel sentiment al solidarității prin activitatea străjerească. În altă parte arătam că trebuie să distingem mai multe nuanțe de muncă și spuneam acolo că numai munca pedagogică angajează tot sufletul copilului, îl concentrează — munca urmăritoare de scop, munca creatoare de valori. Dar pe lângă acest aspect al muncii personale, se mai adaugă în sistemul străjeresc un aspect tot atât de însemnat din punctul de vedere educativ — aspectul colectiv. Aici însă ținem să distingem între munca colectivă de „uzină” și munca colectivă organizată. În forma colectivității de uzină, individul se pierde în colectivitate, îl înghite masa. Munca indivizilor aici este uniformă, mecanică, ignorându-se aproape scopul mai ales unde se lucrează pe serii de piese; dar se ignorează indivizii între ei. Ei nu sunt decât niște mașini indiferente sufletește și pe cari nu-i leagă sufletește munca. Este munca producătoare de averi, de valori materiale în serii, folositoare desigur omenerii, dar este munca foarte departe de acea pedagogică, educativă. Indivizii în acest fel de colectivitate sunt „numere” producătoare, sunt roți ce se învârtesc la fel, inconștiente aproape, cheltuind doar energia omenească.

Rolul principal îl are supraveghetorul, inginerul, patronul, care urmărește produsul material al muncii, nu pe cel sufletește. Noile legiuri ale muncii urmăresc tocmai să mai schimbe acest aspect, în care valoarea om este nesocotită.

Dar îmi amintesc multe exemple, o clasă de școală bunăoară, unde învățătorul este un supraveghetor, iar copiii muncitori în masă, într'o colectivitate de uzină. Nu e greu să ne transpunem în asemenea situații în școala tradiționalistă. Străjeria vine și organizează munca pe grupuri, pe celule, pe cuiburi, organizând în același timp și colectivitatea școlară. M. S. Regele spunea la o serbare străjerească: „Voim să formăm un spirit de solidaritate națională, din solidaritatea celulei străjerești”, voind astfel să accentue-

ze asupra valorii educative a colectivității organizate din sistemul străjeresc.

Aici mă voi servi de prețioasele observații ale d-lui T. I. Strelcovsky dela Straja Țării, din lucrarea sa: „Contribuții la problema muncii în cuib”.¹⁾

Autorul arată că nu trebuie făcută la întâmplare constituirea cuibului, ci ținând seama de vârsta copiilor, de prietenii, de cartiere. „Nu putem sili pe cei 6 copii, cari nu se simt cu nimic atrași între ei decât prin apropierea de casă, să formeze o familie. Dar nici nu putem lăsa la completa întâmplare constituirea”. Și ne dă apoi o interesantă observație când spune că trebuie să ne ferim „a nu ajunge la cuiburi rău constituite ca: cuibul bogaților, cuibul săracilor, cuibul leneșilor, etc.” „Sistemul mixt, pe prietenii și cartiere, respectând vârsta și nivelul de pregătire, sistem realizat prin libera constituire a copiilor, dar și prin contribuția camaraderească a comandantului” iată sistemul cel mai bun de constituire a cuibului.

Iată prin urmare o grijă de mare importanță, care din punctul de vedere pedagogic este cred capitală: constituirea cuibului de activitate, care în ultimă analiză nu înseamnă decât crearea unui mediu colectiv cu valori educative, față de colectivitatea înăbușitoare și ucigătoare a valorii „om”.

Trecând apoi la organizarea cuibului, la alegerea șefului, autorul ne arată grija de a stabili poziții sufletești de răspundere și de autonomia cuibului, „niciodată un șef de cuib nu va fi impus cu torța”. „Șeful de cuib se alege după aptitudinile, după însușirile sale naturale: cuviință, camaraderie, voieșie, energie, spirit de inițiativă creatoare și — desigur — și bun școlar”. Deci aceiași grijă la organizarea cuibului, ca și la constituirea lui. Nu mai este vorba de sistemul monitorial, preconizat de atâți pedagogi. Monitorul nu este foarte adesea decât un supraveghetor de ordine, un păzitor de turmă, în cazul cel mai bun un camarad care ajută pe ceilalți; este un ajutor al dascălului, dar care nu poate avea rolul educativ al șefului de cuib. Cuibul, prin solidaritatea în jurul aceluiaș scop, în jurul aceleiași realizări, devine un „centru de suflet”, care leagă prin ceeace au mai distins copiii în sufletul lor.

Nu-i mai leagă ceva exterior, impus de formele școlare, ci îi leagă ceva interior, ceva trăit, simțit, urmărit cu pasiune; este o legătură organic-sufletească, ce va rămâne. Copilul lucrează nu nu-

* Viața Străjerească — Suceava Fascioala 2—3 1939.

mai pentru el, ci pentru mica lui familie, pentru camarazii săi, pentru „mândria” cuibului. Emulația chiar nu mai poate avea efectele emulației individuale, ea făcându-se pe mici colectivități, cari la rândul lor sunt legate în alte celule superioare, ce le înfrățesc, le fac un tot solidar, o solidaritate organizată, conștientă. Astfel se creiază un mediu colectiv educativ. În acest mediu se dezvoltă virtuțile sociale cari stau la baza solidarității, prin trăirea lor, iar nu prin transmiterea dela catedră. Solidaritatea celulelor străjerești este calea fecundă pentru sufletul copilului. El capătă obiceiul de a trăi, de a lucra, de a simți pentru alții, pentru mica sa familie, ridicându-se astfel prin cercuri de activitate tot mai largi până la națiunea din care face parte. Acesta este un patriotism actual, real și deschis, care nu poate degenera în șovinism.

Dacă ne întoarcem la conferința d-lui Petre Andrei, ministrul Educației Naționale, iată ce ne mai spune d-sa: „Dar înlăuntrul uneia și aceleiași națiuni se pot forma grupări, asociații, pe baza unor scopuri parțiale și speciale. Așa se naște solidaritatea de interese sociale, profesionale, economice, etc. Prin urmare în cadrul aceleiași mari solidarități naționale, trăesc și se dezvoltă, alte unități solidare, cari însă toate trebuiesc subordonate națiunii și Statului”. Am citat aceste constatări ale eminentului nostru sociolog, pentru a le pune în paralelă cu viața străjerească, unde se oglindește în miniatură viața socială de mai târziu. Dar pentru a dovedi și mai mult rolul educativ al comunității de muncă să ne amintim câteva observații pe cari le făcea Léon Bourgeois relativ la raportul individului cu societatea în care trăește: „Asociația este un lucru minunat. Toți suntem plini de bunăvoință, nu vrem decât să lucrăm și totuși nu realizăm nimic. Pentru ce? Pentru că voințele sunt risipite. Voința unui om, dar ce este ea în imensitatea de forțe ce se ciocnesc în lupta socială?! Ce este voința unui om, oricare ar fi geniul său, oricare ar fi energia lui, oricari ar fi eforturile sale, dacă rămâne singur? Dacă dimpotrivă reușește să adune un fascicol de voinți, totul se schimbă, puterea sa devine însutită dintr'o zi pe alta. Asociația nu adună oameni unul cu altul, nu adună eforturi individuale cu eforturi individuale; asociația multiplică eforturile individuale cu eforturile individuale, și acolo unde sunt zece, este putere de o sută, căci în loc să sufere conflictul intereselor, care slăbește eforturile fiecăruia, etc.”

Iată prin urmare minunea ce o săvârșește mediul colectiv or-

ganizat prin muncă; iată cum se explică faptul că individul crește în putere în societatea sa.

Ne oprim aici cu sinteza observațiilor și tragem concluzia că străjeria, bine înțeleasă, bine organizată, duce pe copil spre solidaritatea națională nu numai printr'o solidaritate cu trecutul istoric, ci cu actualitatea socială. Vom avea patrioți actuali, folositori prin faptele lor, iar nu numai din acei ce se fălesc cu strămoșii lor.

P O E Z I I

— „DIN CICLUL RENAȘTEREA“ —

de N. DAVIDESCU

STRĂMOȘUL

*Destinele i-au dat un bun
Lot de zile,
Și 'n cale i-au ieșit ca un
Mănunchi de proaspete zambile.*

*I-au dat nenumărați urmași
Și norocul
Să le conducă 'ntâii pași
Și să le vadă 'n vetre focul.*

*Vecinii-l știu senin în prag
Stând agale,
Și numele-i șoptesc cu drag
Când trec prin dreptul casei sale.*

RECULEGERE

*Dacă 'ncercările trimise nouă
Au dezarmat a cerului mânie
Aducerile-aminte-au fost să fie
In sufletele noastre bob de rouă.*

*Pedeapsa barbarilor primite
Cu fruntea la pământ încovoiată
Ne-a îndrumat pe calea-adevărată
A muncii și-a credinței proslăvite.*

*Mântuitorul știe de-ale sale
De unde să le ia și cum cu gândul;
Noi însă trebuie să fim în rândul
Senin al oilor lui ideale.*

*In strălucirea Domnului de soare
Să ne conducă inima și fapta
Ca să ne mai găsim odată 'n dreapta
Înțelepciunii lui mântuitoare.*

*Acolo e a noastră demnitate
De pace pe pământ spirituală,
Și 'n afirmarea ei sacerdotală
E cântecul roman de libertate.*

FLORALIA

*Odată dacă-ai fi a mea
Ti-aș semăna trupul de nea
 Cu crini aduși din alte sfere,
Și 'n albul sânului tău mat
Parfumul lor înaripat
 Ar imbiba polen și miere.*

*Ti s'ar părea că 'n brațe ai
Un lotus isvorit în Mai
 Din propria ta strălucire,
Și 'n cerul gândului tău, eu
Aș fi un arc de curcubeu
 Lăuntric sieși în ivire.*

*Aș plăsmui atunci în schimb
Din veșnicia noastră nimb
 In jurul plin al frunței tale
Si-am fi un sbor de porumbei
Sau de albine 'n clopoței
 Multicolori de digitale.*

*Ne-am întâlni din când în când
Ca două clipe într'un gând
 In care tu ai fi o floare
Iar eu bondarul în delir
Al unui proaspăt trandafir
 Pe gura ta dogoritoare.*

N. Davidescu

SZABÓ DEZSŐ, FERMENT AL VIETII SPIRITUALE UNGARE

de ALEXANDRU OLTEANU

Mânuiitorii condeiului, în general, sunt apreciați numai după moarte. În literatura ungară, însă, scriitorii cari au descifrat și tălmăcit cele mai profunde rosturi ale vieții naționale, au fost nu numai ignorați, dar adesea chiar persecutați.

După 1849, bunăoară, când cântecele lui Petőfi pătrunseseră de mult în popor și numai erudiții le mai puteau deosebi de poezia populară, oficialitatea literară abia după câteva decenii de meditație și polemică aprinsă, s'a putut fixa asupra poeziilor, cari sunt demne de a fi admise în școală.

Scriitorii unguri sunt apreciați după anumite criterii politice. Scribii înregimentați în partidul guvernamental de totdeauna, sunt copleșiți cu onoruri și privilegii personale. Răzvrătiților de talia scriitorilor: Berzsenyi Dániel, Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor și Ady Endre însă, adesea li s'a contestat chiar și sentimentul național.

Motivul este că poporul maghiar nu a avut niciodată o viață națională echilibrată și cu adevărat independentă. Neatârănarea a fost un vis, pentru care a vărsat mult sânge, dar pe care a obținut-o abia în 1920, în virtutea unui tratat pe care o anumită officină o prezintă ca „cea mai cumplită catastrofă națională”.

În realitate tragedia ungară — sintetizată în operele literaților puși la index — isvorește din eforturile pe cari acest popor le face inutil, de aproape o mie de ani, spre a-și găsi locul și rostul în Europa. Deși popor mic, are veleități imperialiste pe cari nu isbutește să le pună în armonie cu forțele sale reduse.

Așa se explică faptul că cei mai mari și cei mai naționali scriitori unguri nu pot scăpa de o nedumerire tragică, care planează

asupra destinului poporului ungar ca un nor negru. Vörösmarthy Mihály, autorul imnului național, nu-și poate imagina viitorul poporului său decât alternativ: strălucit și invidiat de lumea întreagă sau o prăbușire totală, dar grandioasă, în stil antic.

De aici rezultă un paralelism de concepție, care domină istoria ungară ca o linie roșie. Oficialitatea de totdeauna dorea să pună poporul ungar sub ocrotirea când unora când altora dintre vecinii puternici (turci și germani), iar literații „rebeli” militau pentru o independență națională cât mai largă, lăsându-se atrași de popoarele mici.

Ne-am permis această remarcă inspirată din cea mai perfectă obiectivitate acum când asociațiunile culturale și tineretul din Ungaria fac mari pregătiri pentru sărbătorirea marelui prozator Szabó Dezső, împlinindu-se zece ani dela apariția primului său roman: „Satul răpit”.

Numele romancierului Szabó Dezső este bine cunoscut în România. Cu câțiva ani în urmă d-sa, nemai putând suporta indiferența oficialității literare ungare, vroia să părăsească Ungaria, să-și ia numele de „Mille Gheorghe” (după mama d-sale, care a fost româncă) și să se stabilească la București.

Mai târziu am aflat că editorii din Budapesta — dorind să menajeze susceptibilitatea și atotputernicia societăților literare — refuză să-i editeze operele, pe cari el este nevoit să le citească într'un restaurant din Buda, numai în cercul restrâns al „prietenilor” și „admiratorilor”.

După astfel de antecedente sărbătorirea d-sale are o semnificație deosebită.

Născut în Ardeal, Szabó Dezső a fost predestinat să continue lupta pe care marele Ady Endre a pornit-o împotriva conservatismului literar. Mult timp a funcționat ca profesor secundar la Târgu-Mureș, Oradea și Muncaciu, punându-se în contact direct cu naționalitățile din fosta Ungarie. Oficialitatea, însă, a găsit că ideile profesate de d-sa sunt dăunătoare intereselor naționale și l-a scos din învățământ. De atunci trăește în cea mai neagră mizerie, într'unul din cartierele mărginașe ale Budapestei, frământat de o grijă aproape patologică pentru viitorul neamului său.

Fiind urmărit pas cu pas de societățile literare, își pune în circulație ideile prin așa zisele „caiete ale lui Szabó Dezső”, pe cari le scoate săptămânal și cari constituie unica sa legătură cu

opinia publică ungară, spunându-și cuvântul în toate chestiunile actuale.

Aceste caiete modeste sunt adevărate revelații pentru ungurii de pretutindeni. Le citește îndeosebi tineretul care, deși răpit de noile curente reformiste, îl idolatrizează.

#

Nici adversarii nu contestă că Szabó Dezső este cel mai mare romancier ungar contemporan. Cu toate acestea, însemnătatea epocală a d-sale nu rezidă în operele sale literare, ci în ideile pe cari le lansează de mai bine de două decenii cu o tenacitate neînvingibilă și cari au primit în viața spirituală ungară o fermentație ce nu mai poate fi oprită de nici-o putere pământească.

După lichidarea revoluției bolșevice și restabilirea ordinii în Ungaria, aceste idei erau agreate de toată suflarea ungară. Sfatul d-sale de a apăra independența națională ungară de orice influență străină de ori unde ar veni, părea o dorință ruptă din cele mai intime resorturi ale sufletului unguresc. Oficialitatea contrarevoluționară îl considera un doctrinar al său, iar tineretul îl diviniza ca pe cel mai mare gânditor al epocii.

Pasiunile revoluționare, însă, au dispărut. Romancierul Szabó Dezső încetul cu încetul a depășit limitele „atribuțiilor de scriitor” și, punând stăpânire pe entuziasmul tineretului, s'a erijat în rolul de îndrumător spiritual al maghiarimei. Societățile literare atunci s'au coalizat contra lui și, după o luptă înversunată de câțiva ani, în care el a dat dovadă de mult eroism, l-au redus la tăcere.

Această tăcere, firește, este relativă, pentru că influența lui se face simțită la fiecare pas. Tineretul, care eventual se înșeală în curentele ce l-au smuls din brațele lui, chiar și azi tot la d-sa găsește mângăiere.

Concepția lui Szabó Dezső este construită pe trei idei deprinse, ca învățături, din frământările unui trecut milenar și anume:

1. Ungaria se poate menține, ca stat național independent, numai pe baze rasiste: incredințând puterea de stat elementului autohton.

2. Este un interes vital al poporului ungar ca țărănimea să-și primească partea ce i se cuvine din avutul și venitul național.

3. Maghiarimea trebuie să renunțe la politica sa tradițională de a se pune sub ocrotirea când uneia când alteia dintre Marile

Puteri și să găsească un modus vivendi cu micile popoare vecine din Bazinul Dunărean.

Toate romanele, povestirile și articolele sale sunt amplificarea acestor trei idei — după aparență — „politice”.

Am spus „după aparență”, pentru că în realitate, Szabó Dezső are oroare de tot ce se numește „politică” în limbajul comun. Adversar infocat al atomizării energiilor naționale, o viață întregă a căutat o sinteză, care să îmbrățișeze toate aspirațiunile și străduințele ungare într’o disciplină dinamică.

Iată motivul pentru care îi repugnă epidemia „ligilor” din Ungaria, rămânând o culme de înțelepciune în viața ungară spre care, totuși, sunt îndreptate toate privirile și toate speranțele.

#

Grija stăruitoare a lui Szabó Dezső, ca scriitor, pentru viitorul neamului din care face parte, rezultă din convingerea sa estetică. „Literatura ungară — scrie într’unul din pamfletele sale — atât în ansamblul ei, cât și prin reprezentanții săi, este mai colectivă și mai istorică, decât literaturile occidentale. Din evoluția poeziei și prozei ungare și aproape din toate operele reprezentative ale acestora, se desprinde o permanentă grijă, spaimă, strigăt pentru ajutor, revenire rugă, acuză și luptă în jurul problemelor vitale ale comunității (rasă, națiune) ungare. Acest fenomen nu se poate explica numai prin faptul că suntem un popor mic și că astfel problemele colective au nevoie de fiecare minte, de fiecare voință”.

„Centrul acestei spaime și torturi istorice este țăranul ungar. În literaturile occidentale operele ce se ocupă de țărani constituie o insulă exotică. Problema capitală a literaturii ungare, însă, este țăranul. Tâlmăcii sufletului ungar, preoții evangheliei ungare au fost și sunt de acord că lupta pe care maghiarimea o dă pentru a fi sau a nu fi, se va decide prin soarta țăranilor”.

„Leitmotivul acestei torturi și lupte istorice reapare mereu. Diferitele generații de scriitori, pornind la noi încercări, au impresia că au sosit în ultimul moment, chemate fiind să dea bătălia decisivă. Cei cari veghează în noaptea ungară aud mereu bătând ceasul al doisprezecelea. Maghiarimea, de când există, s’a sbătut întotdeauna în ghiarele halucinației ceasului al doisprezecelea...”

Parcă ne-ar vorbi marele Octavian Goga, poetul pătimirilor naționale, care l-a apreciat așa de mult și care l-a considerat ca o

resurecțiune providențială a conștiinței naționale ungare împotriva brigantismului spiritual și literar al asimilaților.

Szabó Dezső este de părere că maghiarimea n-î mai este stăpână pe viața sa proprie. Posturile de comandă din toate ramurile vieții naționale (administrație, armată, învățământ, presă, industrie, comerț, etc.) sunt acaparate de venetici, în majoritate germani „maghiarizați, cari țin în mână cârma Ungariei. Nu se știește a le zice pe nume, constatând că episcopii bisericii catolice, comandanții armatei, atotputernicii presei și vieții literare, sunt aproape exclusivi „străini” împământenți de curând sau mai de mult pe plăsurile ungare. El merge chiar mai departe și acestor îndrumători le atribuie intențiunea de a prepara terenul pentru o eventuală expansiune și stăpânire teutonică.

Firește, el exagerează. Dar nu este mai puțin adevărat că el este cunoscut ca un puternic adversar al colaborării cu imperialismele occidentale și militează pentru o colaborare strânsă a maghiarimei cu popoarele mici. Prin urmare, sărbătorirea d-sale de către organizațiunile oficiale ale tineretului și de anumite societăți literare, poate fi considerat un indiciu că noile generații, până la sfârșit, totuși vor revizui atitudinea belicoasă a generației, care a declanșat războiul și care a încheiat tratatul de pace atât de criticat.

Noi românii ne-am bucura să fie așa. Fără a scăpa din vedere, bineînțeles, că viitorul nostru național este în funcțiune de eforturile pe cari suntem capabili a le face pentru apărarea drepturilor noastre istorice.

A. Olteanu

DIN CICLUL „BUȘTENI“

de CLAUDIA MILLIAN

NATAȚIE

*In rada cerului
S'au aprins lumini pe catarge
Muntele spintecă timpul
Și-l sparge.*

*Intunericul a răzîmat zidurile
Gardurile și zările,
Pentru urechile somnului
Țipă sfâșietor gările...*

*Singurătatea îmi întinde o mână
Să trec prăpăstii, în noapte...
Cad luceferi în gol...
Pentru flămânzii de vise:
Piersici coapte.*

*Intind mâinile
Să prind lumina lor hrănitoare...
Mi-a căzut o stea în poală
Și moare!*

*Strigoii pădurilor
Iși culcă umbrele peste sate...
In apa Prahovei,
Cu scâncet de pietre,
Imi privesc gândurile răsturnate.*

USSY

*Ussy sare ca o căprioară...
Umbletul ei e cadență și dans,
Și 'n pașii ei cântă
Armonii de vioară.*

*Ca să ajungă mai sus
se 'nalță în vârf de picioare
Și nu e nici o fetiță ca ea!*

Dintr'un gest nesupus
Le tate cuvântul și sborul
Cu aripi tăioase
De rândunea!

Pentru ea
O să se scrie mai târziu cânturi;
Acum, îi place să-și restire părul
I . bătaie de vânturi ...
Și se întrebă:
Dece mămica i-ascunde
Buclele ei moi, sub funde?

Ussy nu știe
Ce ochi de flacără are!
Ochii ei au fierbințeli de cărbune ...
Și nasul abia desenat
Și gura — o mică minune! ...

Ussy!
Toată grădina se 'mbată de tine —
Buchet de verbine!
Și livada răsună până seara târziu —
Căprioară de argint viu!

Ussy, nu te duci să te culci?
S'au înegrit abtsele
Și au răsărit, peste munți, stele ...
Acum, or să vină visele
Să dansezi și cu ele.

ODAIA POETULUI

In aer sunt fluturi și regrete
Fereastra e deschisă de perete,
Și geamurile au rămas pe ziduri
Cu degete spânzurate
Și cu mâini de durere,
In grădina de brazi
Și de tăcere ...

Aici, anul din urmă
A visat un poet ...

Amintirea lui crește umbre
 In odaia cu geamuri deschise
 Și asvârle printre flori vise...

Timpul abia și-a urnit
 Carul cu boi —
 Peste zile și peste noroi...

Aici, anul din urmă
 A dormit un poet...
 Și-a întrezărit țărături atice
 Cu îngeri în haine humatice...

Dar îngeri cu chipul de ceară,
 I-au luat inima 'n mâini —
 Intr'o seară...
 Buchet de garoafe și plâns!
 Și sufletul nostru s'a strâns...

S'au ridicat îngerii
 Și l'au așezat sub munte;
 Să-l sărute vecinicia pe frunte!

Prin brazi a trecut un erete...
 Fereastra a rămas de perete...
 Cine chiamă
 Inima poetului să 'nvie
 In basme și 'n bucurie?

Jepii plouă peste suvenire
 Ceață...
 Pe pat sunt cuverturi de uitare...
 Și nimeni nu intră, în odaia
 Cu vise de ghiață...

Claudia Millian

SEARA MARE*

de MIHAIL CHIRNOAGĂ

Margareta se întorcea dela disecții în jur de ora opt și jumătate. În așteptarea fetei și a musafirilor căpitanul Popovici își făcea obișnuita plimbare în balconul îmbrăcat tot cu iederă, până peste acoperiș, cu satisfacția intimă a unui aranjament deplin reușit și al unei neclare mulțumiri la gândul Duminicii de-a doua zi, în care nu va mai avea a merge la cazarmă. Musafirii familiei Popovici erau în seara aceasta popa Danilopol cu nevasta, obișnuiți de-ai casei și locotenentul Mihalcea, surpriza. Căpitanul scoase, într'un timp, ceasul și-l așeză pe măsuta acoperită cu jurnal, din fundul ceardacului. Trecea cineva în fugă; cu o mână îndepărtă frunzele: era soldatul maiorului Vasiliu, un vecin. După această operație reluă încetîșor plimbarea prin balcon, cu mâinile în buzunare, călcând rar să nu transpire. Era un om înalt, gras, cu o ceafă lată și capul mic. Toată înfățișarea-i athletică, de boxeur, căpăta un aer amic atunci când căpitanul începea să meargă: picioarele, aduse către genunchi și rășchirate spre bază se împleteceau ușor și tot trupul masiv se dădea după mersul curios, legănat și rostogolit tot odată. Din această pricină locotenentul Popovici Mihai, imediat după război, fu clasat pentru serviciul de biuro. Dela o vreme omul s'a învățat cu viața comodă a serviciului și mai târziu renunță la orice veleitate de avansare. Recapitulându-și pe scurt viața, în trecerea pe lângă măsută, căpitanul aruncă o privire distrată acelor ceasului. Pe dedesuptul tuturor preocupărilor de până în clipa aceia se scurse deodată o vână difuză, un fior nedeslușit, o grijă care-i încreți sufletul, ca pe o apă, și-l aruncă într'o zonă caldută, binefăcătoare și moleșită. El reluă mișcarea cu acea nerăbdare reflexă, transmisă de-o așteptare dulce, care nu poate fi suportată pe loc. Arcuri moi comprimau ini-

* Din volumul de nuvele „Umbre iubirii“, fața de tipar.

ma și dulcea vână difuză străbătea un țesut mai fragil, mai gingaș, din fundul sufletului său, într'o bătaie ritmică, de inimă nouă, tină-ră. La un moment dat se simți abătut, copleșit de un gând amar. Se scotoci cu grijă în buzunare să facă socoteala banilor. Cu ei în mână căpitanul rămase visător, privind spărturile de cer ce profila-lă lăsatele umbre ale serii. Trase cu amărăciune aerul în piept și clătină capul, apoi, mai cântărind odată banii îi lăsă, grei, să cadă în fundul buzunarului. Cu o altă mână scotoci un inel masiv, dar fin, de aur cu trei pietre. Privi cu un ochiu absorbit de imagina ce se deșteptase în el conturul gingaș al bijuteriei și ochii i se umplu-ră de lacrimi de durere, de suferință. Atâta gingăsie la o femeie, și-i milă să-i atingi degetele, brațele, atât de fragilă! În momentul acela căpitanul se simțea profund lovit de o suferință umană com-plexă, căreia nu-i găsea explicații. Și în umbra amărue care l-a în-cercuit ar fi vrut să afle pe cineva căruia să i se spovedească, să-l înțeleagă și chiar să-l încurajeze. Nici unul nu era însă în stare să poată înțelege! Toți l-ar fi urit, l-ar fi arătat cu degetul și totuși cât de mare, cât de puternic era sufletul lui, numai când își amin-tea de dragoste, cât de cast! Disprețuind toată omenirea Mișa Po-povici își lăsă ființa purtată cu mândrie deasupra meschinărilor omenești. El, la 50 de ani mai putea iubi, mai putea fi tânăr! Câte-va minute mai târziu veni soldatul să-l cheme la bucătărie. Olia, nevastă-sa îi pregăti o gustare întinzând pe un șervet curat niște pârjoale, pâine și un pahar cu vin. Ea continua să se invârtă prin bucătărie după treburi; privind-o din când în când căpitanul îi ve-dea fața întunecată de griji, ochii încercănați și obosiți, colțul buze-lor căzut, devorat de durere mocnită și-un elan de simpatie se 'năl-ță din el pentru femeia lui, în timp ce-și potolea conștiincios foamea.

— Olia, i se adresă pentru a curma o tăcere apăsătoare, tu îl cunoști mi se pare pe Mihalcea! Dacă mai ții minte l-am întâlnit, în gară la Ploești, anul trecut.

— Da, era cu o fată, răspunse Olia cu un aer neutru.

— Ce vrei și tu?! E un om tânăr doar! Important rămâne fap-tul că-i un băiat foarte bun și că pentru Margareta noastră con-stitue cea mai minunată partidă. Nu-i poți pretinde să n'aibă și el acolo o legătură, două, ca oricare!

Rezemat de ușă cu brațele spânzurate de-alungul trupului, stă-tea soldatul, ascultând cu atenție.

— Se mărită domnișoara noastră? se miră el foarte surprins și bucuros.

— Tu să taci, nătărăule, zise Olia care nu-și putu ascunde o undă de bucurie ce i-a străbătut sufletul la auzul aceluia cuvânt frumos.

— Mai bine te-ai duce să vezi de nu se zărește părintele, intereveni cu autoritate căpitanul.

Rămăși singuri nu îndrăzniră să reinceapă discuția; degustau amândoi, în tăcere, plăcuta stare de fericire mirată pe care o declanșase exclamația soldatului. „Ce bine ar fi” se fericea în gând Mișa, abia îndrăznind să atingă în imaginație atâta bucurie. Se auzi soldatul înapoindu-se în goană.

— Nu se vede nimeni, zise el peste geam.

— Acum poate ar fi bine să parfumezi puțin casa, Mișa; trebuie să fie aproape 7½.

— E șapte și două zeci și două, răspunse cu exactitate căpitanul, ridicându-se.

În dreapta, cum vii din bucătărie, se afla sufrageria și patul unde dormea Margareta. Totul era foarte curat, fața albă de masă, farfuriile strălucitoare, șervetele atunci scoase dintre albituri și pe deasupra, în mijlocul mesei, trona o frumoasă vază cu flori albe și roșii din grădina casei. Trecând cu hârtiuța de parfumat prin odăi, căpitanul mai aranja un colț de cuvertură, un covoraș hâit în timp ce spiritul său era mereu posedat de gândul măritişului fetei cu Mihalcea. „Ce băiat bun, ce băiat bun” își tot repeta de câte ori bucuria i se umfla, alimentată inconștient. În stânga, după ce treceai printr'un antreu, unde se aranjase patefonul și plăcile, dormitorul lor strălucea la rându-i de curățenie. După ce termină operația Mișa Popovici se rezemă cu coatele de pervazul unei ferestre privind spre cerul întunecat. Un luceafăr frumos strălucea nemșcat deasupra orizontului, luceafărul de seară. Nici nori și nici lună. O noapte liniștită, profundă, lăsată peste sgomotele obosite ale orașului.

Căpitanul Popovici avu câteva gânduri fugare asupra desfășurării enorme ale spațiilor, dar spiritul îi alunecă mai departe fără să se poată fixa. La orele 8 fără un sfert apăru Mihalcea. Olia primi pe tânărul ofițer în antreu, tocmai în momentul când căpitanul se pregătea să-l introducă în sufragerie.

— Nu acolo, zise ea. Mișa condu pe domnul locotenent alături.

— Vroiam, dragă, să luăm o țuică!

— O s'o aducă soldatul în dormitor. Pofțiți domnule locotenent.

— Acesta-i dormitorul nostru, zise căpitanul când rămaseră singuri, cu un zâmbet stupid de satisfacție.

Locotenentul observă în grabă interiorul: cele două paturi acoperite de cuverturi noi, lavuarul din colț, cu smalțul ligheanului sărit și pe policoară înșirate niște bucăți de săpun subțiate, într'un pahar trei periute, niște tuburi sleite de pastă alături, apoi portretul mare al Oliei, al căpitanului în stânga, având în mijloc o fotografie de-a Margaretei, în picioare, cu cunună pe cap, de pe când era în liceu. Tinărul considera tăcut și serios încăperea în timp ce sufletul lui cuprindea, cu o curioasă răsturnare a perspectivei, toată viața încăperii, din ceasurile-i obișnuite. În imaginația sa vie vedea pijamaua căpitanului, papucii lor de noapte, dezordinea de seară, de dimineață (mai cumplită!) ligheanul cu zoi, pe Oliea în picioarele goale pe covorașele de petici, oala de noapte în care zăceau munci nenumărate de țigări și toate acestea întristară sufletul lui, toată mizeria vieții cotidiene pusă în cristal și curățenie la zilele mari ale vizitelor.

Nu, nu; asta nu va trebui să se întâmple cu el niciodată! Ceva cast, o iluzie mai trainică se cutremura în interiorul lui, respingând cu repulsie imaginile ce l-au invadat. Privi apoi fotografia fetei și zâmbetul acelui chip i se păru fermecător. Se putea oare ca un asemenea zâmbet, un asemenea chip să privească zilnic decorul și să-l accepte? Și paturile, ce desgustătoare! Un om ca Popovici închipuit în patul conjugal obosit, transpirat! La toate acestea Mihalcea râse cu amărăciune în fundul sufletului. Inchină un pahar de mastică, să se rupă din închipuiri, în sănătatea celor prezenți și celor absenți.

— Vine de-acum și Margareta, se grăbi căpitanul prinzând din sbor aluzia lui Mihalcea. Și deodată cu un glas încălzit, de confidență, apucându-i un nasture între degete: ce 'nseamnă asta, mă Mihalcea, disecție Sâmbătă seara până la opt și jumătate? Oamenii aștia trebuie să fie săriți un pic.

— Să câștige din ce pierde Duminica, zise Mihalcea ca să spună ceva; făcu chiar efortul să zâmbească, dar surâsul mai mult îi schimonosi figura.

— Să știi c'ășa trebuie să fie! Uite domnule! La asta nu m'am gândit, isbucni căpitanul dar vocea lui servilă isbi neplăcut auzul tânărului; locotenent. Noroc că tocmai atunci se auziră câinii lătrând. Căpitanul se repezi la fereastră.

— Vine popa Danilopol.

Mihalcea sărută mâna uscată a nevestii lui Danilopol care-i lăsă o senzație puternică de lemn scorojit. În schimb popa avea o palmă grăsuță, umedă, un răs nervos, niște ochi cenușii dar vii și obraznici.

— Hei! va să zică așa! necheză el când pricepu la ce se afla Mihalcea printre ei. „Voi toți mă vedeți logodit” zâmbi în sine locotenentul la auzul acelei exclamații cu subînțelesuri precise.

— Acum să mai vină fata, glăsui căpitanul când îi văzu pe toți în sufragerie.

— Cum, Margareta nu-i acasă?

— E la disecție, răspuse Mihalcea scurmat de un demon hazliu și căutându-și pentru mai multă autoritate speteaza unui scaun. Sâmbăta seara are disecție până la ora opt și jumătate. Ciudat că-i ține așa de târziu!

Popa Danilopol aruncă lui Mihalcea o privire plină de mirare și ură: ce-i cu tipul ăsta?

— A, da, da! răspuse nevasta popii. Când am mai găsit-o noi acasă, Georgică, Sâmbătă seara pe Margareta noastră?

— Ei acum, întrerupse Popovici, mai bem o țuică?

El se adresa tot lui Mihalcea, evident musafirul cel mai de seamă. Popa Danilopol mormăi o injurătură, contrariat de a nu mai conta ca altădată.

— Să bem, domnule căpitan, răspuse răspicat locotenentul deșertând dintr'o sorbitură paharul. Aversiunea popii îl bucura: parcă scutura un pic obiceiurile eterne ale casei.

— Eu socotesc să nu ne așezăm la masă până nu vine și Margareta, interveni Olia, văzându-l pe popă gata de a servi din mâncarea rece. E abia opt și jumătate.

— Sigur, nu se face, încuviință ipocrit Mihalcea.

— Ce nu se face, dragă, ce nu se face? Am servit dar n'aveam de gând să mănânc și dacă-i face plăcere domnului locotenent, uite, o pun la loc.

Și popa răsturnă, cu adevărat, farfuria de mâncare rece, în oval.

— S'a supărat popa, rânji căpitanul la urechea lui Mihalcea.

— E o fire sensibilă, rosti locotenentul în derâdere simțind ochii lui Danilopol sfredelindu-l cu ură.

În sfârșit se auzi soneria. Soldatul alergă să deschidă ușa Margaretei, care dând, din prag, cu ochii de Mihalcea lăsă să-i scape

o exclamație (și ofițerul ghici ce prefăcut dar și ce plăcut era sunetul acelei mirări!) apoi alergă în dormitor:

— Miros a alcool. Mă schimb, mă spăl și viu.

— Toate mirosurile mi le-aduce dela spital, se jelui Olia.

— Riscurile meseriei! Vorbînd, sentențios, Mihalcea își bombă pieptul dar popa Danilopol nu-l mai auzea grăbit să-și ocupe locul. Margaretei i se păstră scaunul gol din dreapta lui Mihalcea. Înainte de a se așeza ea întinse, prietenește, mâna tinărului. Contactul cu palma fetei îi făcu bine lui Mihalcea, îl reconfortă parcă în adâncul sufletului decepționat de platitudinea mediului. Iată o floare, gândiră cu bucurie adâncurile sale nemișcate o clipă, ca să se bucure de tulburele moment de mulțumire și dulceață.

#

Olia îmbrăcase soldatul cu un halat de-al Margaretei peste care mai acătase și-un șorț caki, curat. Masa era pe sfârșite. Numai popa mai continua să roadă, cu convingere, fiecare osicior de pui. Căpitanul zăcea inert în partea sa, transpirat și obosit. La rîndu-i Mihalcea mîncase și băuse bine. Nu mai era trist. Din contră, între oamenii aceia veseli și buni, la un pahar cu vin, starea de spirit i se modificase, iar buna lor dispoziție a reușit pînă în cele din urmă să-l antreneze. Dar mai ales Margareta! Nu o singură dată spiritul lui Mihalcea făcuse tumbe interesante în onoarea ei, pîndînd-o cu coada ochiului. Se făcuse deodată așa de frumoasă, așa de gingașă! Uneori o privea cu entuziasm drept în față; atunci sufletul lui alimentat de voia bună ce i-o infuzase vinul roș, simțea nevoia să-i spună cinstit, simplu, cât îi apărea de frumoasă, sau să-i sărute mâna. Un farmec inegalabil se detașa din ființa Margaretei, comunicându-i mereu mai puternic, o emoție fierbinte. Tinărul vedea gesturile comesenilor, auzea rîsul popii Danilopol, dar parcă din altă odaiă, vătuită, urmărirea mișcările obosite ale căpitanului, vedea pe Olia strîngînd farfuriile urmată de soldatul cu măturica, se forța chiar să se izoleze din șgomotul încăperii și, reușind, auzea lătrăturile câinilor din cartier, dar toate acestea nu făceau decît să dea o roată îndepărtată ciudatei sale mulțumiri. Era conștient că prezența lui interesa pe Margareta într'un grad deosebit, cu și-retenie ascunsă îi supraveghea orice gest și degusta cu orgoliu reacțiunile paralizate ale fetei. În timpul mesei o purtase cu vorba de câteva ori în jurul acelor lucruri confuze în care înțelesurile se amestecă și alunecă înșelătoare din unul în altul, cu o plăcere stranie; versat el surprindea boarea de roșeață când sensul străbătea

o regiune incuiată și dulce, dulce ca un vis. Iar fata părea ucisă atunci într'un vis istovit în adâncul gâtului. Acum căpitanul i se apleca la ureche să-i povestească o anecdotă: Cu mâna dreaptă Mihalcea ar fi vrut s'o poată ține pe Margareta lângă el ca vorbele să-i atingă fără voie auzul plăpând, dar, mai tare, ea reuși să se elibereze. Și în timp ce asculta c'o ureche cele ce-i spunea căpitanul, Mihalcea refăcea în adâncul său, cu fratitudine, mișcarea rotundă, atât de recentă și apropiată a soldului ce s'a înșurubat pe lângă el la înălțimea ochilor. Nu putuse reține prea mult din ceea ce povestise Mișa, care, lăsat pe speteaza scaunului râdea cu toată pofta, apăsându-și burta zguduită, totuși trebui să facă și el haz mai cu seamă de zbuciumul acelu trup deformat de veselie. Se aduseră cărțile de joc și se instală o măsuță de pocher. Mihalcea găsi prilejul să se ridice și așezându-se în cadrul geamului să contemple frumoasa noapte. În nici un caz n'ar fi vrut să se vire al patruea. Toată seara căpitanul a sperat în ascuns că Mihalcea va accepta să joace. Dar permanent, lângă speranța sa a navigat în ceață un satelit întunecat, teama că totuși inevitabilul se va produce. Acum când s'a produs, văzându-l așezat în fereastră, în vreme ce toți ceilalți îl trăgeau pe el să se așeze, o panică sălbatică îl cuprinse, o desperare surdă. Măinile i se umeziră cu o spuză ușoară, fruntea i se îngălbeni, dar trebui totuși să stea. Pentru prima oară brațele îi tremurau distribuind cărțile. În zece minute dacă nu pleca toată fericirea de-atâta timp gândită, se năruia, se făcea praf, praf înecăcios negru. De-odată o idee despică sufletul său cutremurat de panică și 'n urmă-i ca un șuvoi cald și năvalnic îl năpădi imensă, bucuria.

— Pierd zece lei, zise el aruncând cu voioșie piesa pe masă. Vă rog să nu faceți jocul până nu mă întorc.

Exact peste zece minute soldatul îi aduse un plic galben cu ștampila oficială a regimentului. Căpitanul se arătă intrigat, îl luă cu multă curiozitate și după ce-l plimbă odată prin dreptul becului, îl deschise. Figura sa strâmbă se întunecă și mai mult.

— Sunt chemat urgent la regiment. Colonelul a sunat alarma. Stătu un moment nemișcat ca imobilizat de o asemenea veste, apoi ridicându-se să-și ia cascheta trimise celor dela regiment cele mai amare blesteme. Popa Danilopol răsuci scrisoarea în mână speriat de perspectiva de a-și rata noaptea.

— Facem jocul mai departe în trei, zise ca unul consolat în fața întâmplării.

— Facem în trei, răspunse Olia apucând cărțile cu un gest nestăpânit, violent.

Și atunci când căpitanul se crezu destul de departe de casă, încetini mersul, își descheie haina, lăsându-se suflat de vântul nopții. În fundul inimii sale se sugrumau, ca șerpui, felurite emoții. Dar acum era fericit; alerga ca un om tânăr în plină maturitate vâncioasă. O trăsură apăru la un colț coborînd la vale; el o urmări cu jind, dar acum nu mai avea nevoie de nimic, atât se simțea de puternic, de încărcat cu viață. O jumătate de oră mai târziu se găsea în cartier, orbecînd în întuneric, sprijinindu-se de gard, nu rareori lătrat de câini furioși sau sărind peste șanțurile cu apă mocioasă. Dar cu cât se apropia, cu atât nu mai vedea, nu mai simțea nimic. Il înfășurau cearșafuri fierbinți, emoții puternice care-i scuturau cele mai adânci mădulare. Intr'o astfel de stare se trezi în fața unei case scunde cu obloanele trase de pe sub care răsbăteau dungii subțiri de lumină. Un câine cuminte i se împleteci între picioare. Lângă oblon el bătu de trei ori, semnul pe care i-l dăduse femeia în bilet și aștepta așa lipit cât mai mult de peretele întunecat. În sfârșit o femeie în lungă și subțire cămașă de noapte îi deschise.

— Nu te-a văzut nimeni? îl întrebă când fu înăuntru.

— Nimeni, iubirea mea, odorul meu!

Mișa Popovici simți un dulce delir învăluindu-i înțelegerea. El căzu pe pat, alături de ea, ca un buștean rostind cuvinte dulci ce-i țâșneau din sufletul încins, în neștire, numai dintr'o necesitate neînțeleasă de a-i spune cât mai multe și mai frumoase vorbe. Întindea din când în când o mână care aluneca pe un picior, atât îi cădea la îndemână, și contactul îl făcea să sufere atât de tare, încât un geamăt de vită injunghiată scăpa din gâtlejul tremurător. De odată cuprinse laba piciorului acelei femei în brațe și aplecându-și capul peste pielea rece și ușor încrețită, isbucni într'un neașteptat de puternic acces de plâns, udând într'o clipă cu un șiroi de lacrimi piciorul frumoasei pe care mereu îl îmbrățișa, mereu îl săruta.

#

— Oh! tatăl meu! Nu-ți poți imagina ce om bun este tatăl meu, cât ne iubeste, ce suflet mare este tatăl meu!

Margareta tăcu emoționată continuând să sdrobească un bumb al cuverturii cu vârful arătătorului. Mihalcea aprecie cu înțelegere emoția cinstită a fetei. Se aflau în dormitor unde s'au retras imediat după plecarea lui Mișa. Discuții felurite s'au perindat până la

aceasta care făcea multă plăcere Margaretei, dar pe care el se opintea s'o devieze spre a căpăta aer, spațiu, să se poată și el mișca în voe. Stăteau aproape unul de altul, atât de aproape încât Margareta nu odată a avut părerea că fruntea lui încearcă să i se sprijine de umăr, tresărind speriată. Și aceste mici tresăriri îi arătau lui că o atenție inconștientă sta la pândă, acel element feminin pur, ciudat de dulce, de momitor, ferindu-și ascunsa substanță de apropierea sacrilege. Foi vechi de desen prin cari s'au uitat zăceau pe pat, câteva alunecaseră jos. Un caet de anatomie era desfăcut alături. Acolo se aflau câteva desene peste cari fata a trecut fără să i le arate. El ridică încetșor caetul, dar Margareta i-l smulse cu o spaimă ce-o făcu din nou roșie de rușine.

— Nu e voe să umbli singur aici. Te rătăcești.

— Un fir al Ariadnei trebuie să mă conducă. De acord. Dar labirintul s'a curmat într'un loc. Ce este acolo? S'a surpat galeria?

— Este ceace nu poți vedea. Sunt câteva desene proaste cari nu te pot interesa.

— Dar secțiunea transversală în rotulă sau desenul bicepsului intrucât m'au interesat?

— Erau frumoase ca desene!

— Să fiu atât de naiv să cred că la mijlocul caetului sunt trei sau patru desene, la un loc, prost executate? De ce adică, ceace poți arăta la Facultate nu poți acuma? Cu ce modifică oare cadrul, căci numai de cadru este vorba, o situație ca aceasta, de exemplu? Ceeace eventual ar putea vedea un student, mie mi-e interzis.

— Sunt desene cari nu te privesc, insistă mai palid de data aceasta Margareta ascunzându-și privirile.

El avea dreptate, cu siguranță și numai cadrul era de vină, dar de ce oare nu înțelegea lucrul acesta și voia să alunge o atât de plăcută minută, când totul plutea în mister? Pentru ce voia numaidecât să vadă și să știe cu ochi clari, să stea 'ntre ei desenele acelei anatomii secrete?

Mihalcea o ghici biruită. Și el mai știa că mergând mai departe nu-i era atât de greu să atingă, să desvelească ascunzișurile întunecate pentru cari tremura ascunsa spaimă a fetei. Un nou argument, o nouă insistență și fata sa'r fi lăsat convinsă să-i arate desenele interzise. Iar calea înșelătoare a vorbelor ar fi aflat porțița unui drum cu noi alunecușuri. „Fată, fată”, gândi cu o melancolie dulce locotenentul Mihalcea, închizând definitiv caetul din' mână Margaretei și așezându-l pe pat. Era atât de puternică bărbăția lui,

atât de mare! Și fata asta fricoasă tremura la apropierea ei ca o frunză! Margareta intuia fâgașele complicate ale spiritului său: „îi e milă de mine” își spuse la un moment dat cu ciudă, „mă apără”! Și 'n acea clipă ar fi arătat tot, ar fi spus tot ceea ce se spune așa de des la Universitate, ca la un curs, dacă lui îi plăcea, i-ar fi dovedit că nu-i e frică de nimic. Dar mai înainte de a fi deschis gura se auzi din nou glasul lui:

— Am aflat că faci literatură. Arată-mi și mie un caet.

— Și asta ți-a spus-o tata! Ce-mi mai rămâne mie să fac din proprie inițiativă?

— Îți rămâne să-mi citești ce-ți place mai mult.

Caetele erau legate în scoarțe roșii de pânză, hârtia groasă, lucie.

„Dragomir purta în deget un inel mare, galben”, începu Margareta fără să-și poată dosi o oarecare emoție. „Il avea dela Maria. Găsindu-se la greu impas Dragomir își aduse aminte de Maria, c'a lăsat-o singură în pădure, fără nici un fel de ajutor tocmai acum la apropierea iernii. Măcar de-ar fi putut isprăvi săpătura în stâncă pentru vremea de iarnă! Ascuns era looul, dar nu așa de bun cum l-ar fi vrut. Și tot Dragomir se 'ntrebă: cam ce-ar fi putut să facă dacă potera nu-i dădea răgaz nici cât negru sub unghie? La-crimi mari alunecau pe obrajii lui Dragomir amestecându-se cu apa pârâiașului dela picioare. Și privind cutele apei în cari se topea durerea lui, Dragomir se gândea că ele vor ajunge la Maria și mai tare isvorau lacrimi și mai mare i se făcea durerea!”

— Nu-ți place, zise Margareta după o clipă de tăcere.

— E frumos. Povestea unui hoț?

— Un hoț care-i în fond un om cinstit. Este omorît de răutatea oamenilor în clipa când nevasta-i naște.

Locotenentul Mihalcea legănă capul părând a fi pătruns de măreția ideii, dar sufletul său se umplu de tristețe și un amar zâmbet inflorea, ironic, în dosul buzelor sale. Margareta răsfoi caetul; se opri la un alt pasăgiu începând să cetească. Tânărul n'o mai asculta. Câte un cuvânt izolat, o propoziție, sau o exclamație de durere loveau auzul îndepărtat, fără să-i poată deștepta interesul. Cu acea viziune deformatoare ce i se proiecta dinăuntru Mihalcea avea în ochi profilul unei alte Margarete; spiritul său amar sgârâia cu ghiara neîncetat, oferindu-i la acel nivel spiritual redus, înfățișarea, în diversele-i ipostaze, a nevoilor cotidiene ale fetei. El râse amuzat de jocul atâtor închipuiri învălmășite ce se ciocneau de ae-

rul serios, grav, al lecturii. Acea viață, care nu putea fi o alta, cu spălatul pe dinți și 'n urechi, cu mersul la closet, schimbarea rufelor murdare, anula imagina din față, revărsându-se ca mai autentică, pe deasupra, reușind astfel să se simtă mai aproape de ea, reduși amândoi la un nivel omenesc simplu și trist în existența lui.

O tăcere urmă ultimei fraze, după care Margareta închise caetul.

— Te-am plictisit, rosti cu vocea scăzută, decepționată în așteptarea-i.

Mihalcea ar fi vrut să-i spună câteva vorbe banale dar bune; însă nu mai avea puterea să reacționeze altfel în fața imaginii casnice pe care și-o făurise despre Margareta. Parcă o cunoștea de câțiva ani acum, parcă ea ar fi fost soția lui de multă, multă vreme.

— Dacă ți-aș spune n'ai putea să înțelegi, răspunse el. E cu totul altceva dacă mi-a plăcut sau nu. M'am lăsat cotropit de gânduri, când îmi ceteai și asta a fost suficient ca să mă simt foarte bine.

Ce fel vorbește oare? se întrebă Margareta revenindu-și din mâhnire. Cu un răs limpede și proaspăt ea merse să arunce caetele într'un fund de etajeră. Când se reîntoarse stătu pe pat mai aproape de Mihalcea, încât dacă el ar fi întins gura, ca din greșală, ar fi putut să-i sărute buzele. Și gândul acesta i se înfipse atât de puternic în spirit, încât chiar în clipa următoare, el aplecă peste umărul fetei o gură uscată de arșiță găsind niște buze reci și docile, speriate de iuțeala și tăria lui.

— Ce faci? întrebă Margareta cu durere apăsându-și gura aproape mușcată. Ea rămase mâhnită, înțepenită, în vreme ce Mihalcea eliberat de obsesie, se ridica în picioare cuprins de rușine și remușcări.

— E mai mult o prietenie, decât iubire, Margareta, rosti cu stângăcie speriat de ideea angajamentului unui asemenea gest. El căută s'o ridice din nemișcare ținând-o cinstit și curat de umeri, cu palmele sale fierbinți.

— Te superi?

Își apropie fruntea cu durere de obrazul Margaretei.

— Te înțeleg, răspunse cu o amărăciune resemnată.

Coborînd privirile Mihalcea o bănuîi lăcrimând. Și atunci acel gest i se relevă mai crud, mai ilogic.

Peste două luni locotenentul Mihalcea își aștepta mutarea din garnizoană. Și realitatea aceasta era: că Margareta va păstra sărutul dat în casa părinților ca un gaj de care se va simți legată, în vreme ce el nu a ascultat decât de o impulsie momentană, puternică, urmând ca 'n două luni să plece, să uite. Cu un elan cinstit o așeză din nou pe Margareta stând și el alături:

— Iartă-mă, Margareta, n'am vrut. A fost un moment de o seducție fermecătoare. Dacă nu te sărutam atunci nu știu ce s'ar fi petrecut cu mine. Dar numai aceasta a fost (și în el, la vorbele astea, vibră o coardă întristată!) Tu poate nu înțelegi lucrurile acestea, prea complicate. Ești încă atât de tânără!

Margareta asculta cu ochii peirduți cele ce-i spunea locotenentul Mihalcea și spiritul său ghici în glasul lui o nuanță rece, de îndepărtare, care-i îngheța mădularele abia încălzite de o fermecătoare speranță. Brațul cu care Mihalcea îi înconjurase emoționat umărul căzu lângă trup, moale ca o cârpă.

#

— Ridică-te, ah! Mișa, mă gâdili, înțelege odată.

Dar Mișa continua să sărute picioarele, să le strângă lângă obraz murmurând vorbe amestecate.

— Tu vrei, iubirea mea? Tu vrei? Ah! lumina vieții mele, n'am sperat niciodată atâta fericire! Tu singură l-ai înțeles pe bietul tău Mișa, l-ai ocrotit și-acum îl chemi lângă tine, tu iubirea mea fără margini.

— Ah! Mișa, pentru numele lui Dumnezeu lasă prostiile și vino sus lângă mine.

— Vrei tu să viu lângă tine? întrebă căpitanul prost, cu lacrimi mari în ochii strălucitori de multă bucurie.

— Haide, Mișa, odată; scoate-ți iute hainele. De ce ești rău, de ce mă faci să aștept? Eu te-am chemat doar.

— Iți mulțumesc, iubirea mea, oh! dragoste mare, ție îți datorez totul.

Văzându-l căzut iar în plâns femeia stinse lumina din plafon, lăsându-o pe cea de noapte. Mai târziu când el veni aproape de dansa, se feri cu șiretenie de brațele lui tremurătoare. Aplecându-se la urechi îi șopti ceva. Căpitanul scotoci în buzunare și luminile autentice ale inelului străluciră în palmele femeii.

— Prostule, prostule drag, zise ea contemplând strălucirea aurului. Și cu o mână leneșă lăsă odaia în întuneric.

#

— Nu este nimic mai sfânt pe lume ca dragostea de familie, sau ca cea de copil.

Astfel perora sentențios popa Danilopol aruncând pe masă o ultimă carte (câștigă și de data aceasta!)

— Eu îl cunosc pe Mișa! Să nu-mi vorbiți că nu știu ce și nu știu cum.

Olia pierdea a șasea oară la rând. Cu degete tremurătoare puse o nouă miză în dreptul cărților.

— Pentru ce nu mi-a dat și mie Dumnezeu copii? De ce nu m'a socotit și pe mine că merit această fericire? Sunt slujitorul lui Dumnezeu, dar să fi vrut și n'ar fi lovit mai rău!

Cu ochii în noua serie de cărți își făcea socoteala. Hm! De data aceasta!... Schimbă două piese inutile. Și când culorile se aranjară din nou ca potrivite de o mână un alt flux îl năvăli.

— Să vă trăiască și să vă fie cu noroc. E bun băiat Mihalcea ăsta. Deștept și cuminte. Am mai auzit eu de el!

— Incetează pentru numele lui Dumnezeu, făcu Olia rușinată.

— Nu e nimic! Nu e nimic! Așa se forțează destinul!

Și cu mâna dreaptă popa culese a șaptea oară la rând banii de pe masă. Olia se simți isbită din nou în inima plină de lacrimi de degetul nenorocului. „Ce semne rele, Dumnezeule”, își zise femeia cu sufletul strâns de spaimă și jale.

— Hei! cum își iubește Mișa fata, nu-și iubesc mulți oameni copiii! Ce știți voi? Cunoașteți voi bărbații? Știți voi cât e de complicat sufletul unui bărbat?

Popa Danilopol se înduioșase. Cu degetele își șterse lacrimile pe sub ochelarii ce-i purta la cărți, apoi deodată se opri, aruncă din mână cărțile și întrebă încet cu glasul tremurător:

— Cine a pierdut? Olia, tu? Nu se face! Seara asta e o seară mare! Luăm jocul dela capăt! Iată banii înapoi și facem cărțile din nou.

Cu un gest sincer el întinse o mână de bani spre Olia. Femeia se ridică să-și ascundă lacrimile.

— Primesc, zise! E adevărat o seară mare aceasta!

— Se clădesc destine! țipă preotul cu entuziasm. Să bem vin coană Oliușa, vin curat!

Se aduse vin rece dela pivniță. Olia se retrase lângă geam folosind cele câteva clipe de pauză. După socoteala ei trebuia să fie trecut de ora două. Strângea în mână o batistă și parcă sufletul său era frământat între degetele uscate. Ce fel de alarmă era aceasta la care numai Mișa fusese chemat? Locotenentul Mihalcea nu era din acelaș regiment?

Și-abia sfârșită, gândurile refăceau din nou întrebarea bucată cu bucată, svârlindu-i valuri-valuri de întuneric și lacrimi peste suflet.

— Les jeux sont faits, se auzi glasul răsunător al popii. Rien ne tombe plus. Poftim mesdames. O luăm dela cap.

— Pas, zise Olia după ce privi cu atenție cărțile.

Mihail Chirnoagă

CINCI POEME CU MOȚI ȘI SABINUȚE

V. COPILU-CHEATRĂ

RĂVAȘ

*Dragul mării, mă 'ntreb așa 'ntr'o doară, de ce te-am făcut,
Ca să te căsnească din sărin, tot ce pe semenii noștri i-o durut?
Să plângi ca un prunc, lângă glesnea fiecărui ins,
Și să sângerezi, dragu mării, cu fiecare 'nvins.
Aud că ești poet și lotru, te sfarmi și aduni
Tristețea stog, din vrajbe, din curpeni și aluni,
Că mori cu fiecare slovă, mângălită pe hârtie,
Cum mor solomonarii noștri, cu ochii 'n pascălie.*

*Când stau seara, bătucită de trudă, lângă vatră,
Și-l aud pe Lisandru citind vecișilor, câte-un vers, de Copilu-Cheatră
Nu-mi vine să cred, că ești pruncul meu,
Și ți-a 'nprumutat vorba lui de tămâie, bunul Dumnezeu.*

*Din când în când mă mușcă amarul și se ogoiește 'n rânză,
N'am în casă un crăițar și tatăl tău bolește și-i fără de osânză.
Tu ne-ai uitat și umblî prin târguri, handralău,
Cu ochii la stele, ca vai de capul tău.
Iar când te 'ntorci, aduci doar o carte, cât gomornicul lui Onofrei.
In care tot scrii și nu te uiți că Ana-ți cere mărgele și cercei.
Ba ne mai faci inimă rea, și te lauzi că ai o moșie,
Cu livezi, cât padinile noastre, pline cu poezie,
Și-atâta vis și aur, în nu știu ce poeme,
C'a-i sătura toți moții, peste-un car de vreme.
Te cred. Și vezi de-aceea, te rog dragu mării,
Să vii acasă. A 'nceput să moară soarele, din obraji Anii.
Vino 'n munți, a curs iestimp din brazi, prea multă rășină.
Am vrea să ne 'nveți și pe noi cum stau domnii cu stelele la cină.
Vino că 's bătrână și poate mâine, poimâine, ochii-i închid,
Să 'mbuc din poezia aia, măcar într'un blid.*

VOI MURI CA ORIȘICARE MOȘ

*Moartea va veni fără să știu,
Pe Bărăgan, sau poate 'n Târgu-Jiu
La umbra unui gard, sau poate 'n car,
Ca orișicărui moș drumar.*

*Voi lăsa atunci uneltele din mână,
Peste un an, doi, sau poate peste-o săptămână,
Și voi porni ca Moldoveanu, peste alți țărâmi,
Scuipând căpșune din plămâni.*

*Acolo printre brazi și steni,
Ortacii mei din Munții Apuseni,
Vor face-o slujbă ca și altora și mie,
Și vor uita apoi că-i zugrăvisem în poezie.*

*Ci voi confrăților din țară,
Veți scrie-un necrolog cu vorbe-amară,
Iar cititorii se vor întreba discret,
Ce importanță are, c'a mai murit înc'un poet?*

PSALMUL PĂCURARILOR

*Frate de colibă, fecior pădurești,
Ne-am hrănit cu mure și-un blid de bureți.*

*Hai să 'nchidem brișca, rujine 'n ponoară,
N'ai văzut pădurea cum trage să moară?*

*Lângă Detunata am văzut o stea,
Ca o alduită zmeură mustea.*

*Sufletul de-acuma ni-l dăm la iernat,
Pentru noi viața, aici s'a 'ncuiat.*

*Vom vedea apoi, care din noi știe,
Să-și mai cate rostul în vre-o păscălie.*

*Vânturile, norii, au spurcat seninul,
Ne-a rămas doar bâta, crucea și aminul.*

*Azi pe la ojină dintr'un curcubeu,
Mi-a făcut cu dalba, mână Dumnezeu.*

Uite-l sus în lună, și-a 'nceput să ningă,
Dintr'un blid cu noi, poate-ar vrea să 'ncingă.

E bătrân siriacu și de grija noastră,
A albit colie jeana lui albastră.

Pravila ne spune să iernăm în sat,
Padina, pădurea, nu ne mai dă pat.

Mioarele noastre, în fiecare seară,
Iși rumegă visul cu fața spre țară.

Mi se rupe inima, că te las pădure,
Te-ași lua cu mine să nu mi te fure.

Dar voi spune popii să mă cuminice,
Pentru a ta grije 'n zece duminice.

INTOARCERE IN MUNȚI

Mă 'ntorc printre voi, moșule frate,
Căsuțele voastre 's tot lângă cer spânzurate.
Inima vi-i aspră, ca un stei de bazalt
Și pe umerii voștri, a crescut amarul, cât bradu' de 'nalt.
Altă dată erați cât Detunata de 'mpliniți,
Acuma vă 'ntâlnesc, niște bieți gomornici jigăriți.
Unde-s holteii cât plopii, din Runc
Sau poate-ați crescut așa, numai în inima-mi de prunc?
Pumnul vostru, altă dată stei, e zdreanță colilie,
Și 'n vinele voastre curge sânge de mocirlă, sau leșie.
Așa să fi fost și ieri, niște slugi cu spinarea îndoită,
Cu fruntea-aceea sărutată de soare, întotdeauna umilită?
Dar atunci, cum a fost cu puțință să stărticați munții posdări,
Și să rumegați în dinți cătanele grofilor, din cele patru zări?

Nu-i modru să se fi ridicat dintre voi, drept,
Horia, cu o inimă cât Vlădeasa 'n piept.
Iancu din coapsa voastră să se fi rupt curcubeu,
Cu brațul lui de stei, mai lotru ca un smeu?
Mi-e milă de traiul vostru, apăsător, fără-o sărbătoare aleasă.
Eu v'am purtat în inimă 'ncuiați, mari, cât o Vlădeasă.
Dar, de cât să vă văd așa, tot mai umiliți, din an în an,
Dece n'ați strânger viața de grumaz, cum și-a strâns-o Voivodul Crișan?

PORTRET

Sunt moș plămădit din macra steiului,
 Am crescut cu ciutele la gurguiul cerului.
 Prin padini înSORITE, cu iarbă de mătasă,
 Și-am sărutat obrazul lunii, ca pe o mireasă.
 Purtam o lună 'n piept cât o roată de car,
 De aceea când eram copil, mi-a plăcut să fiu al stelelor văcar.
 Mă cunoștea pădurea, ca pe pruncul ei,
 Și nu odată am dormit, la coapsa unui stei.
 Am vrut să cresc înalt ca un molid, cu fruntea hodinită 'n cer,
 Lat în umeri cât loitra dela car, să-mi fie pumnul fier.
 Am încuiat în inimă un stog de stele,
 Și mi-am scaldat viața și gândul bun în ele.
 Muntele, muntele meu cum l-am îndrăgit,
 Deși de atâtea ori m'a necăjit.
 Ba odată, într'o toamnă de-aramă ne-am certat
 Și mi-am luat o păscălie 'n straiță și-am plecat.
 De atunci am colindat țara în lung și 'n lat,
 Ca un haiduc, sau ca și-un lotru 'mpărat.
 Și poate-am văzut locuri mai frumoase, mai multă bogăție,
 Dar nicăiri, nu-i cerul mai pur, ca 'n muntele meu, ortacul
din copilărie.

Iată-mă iarăși aici, cu luna căpătâiu.
 Ca și atunci când mi-ai arătat pe Sabinuța 'ntâiu.
 Și ne hrănim cu vise și țaguri de miere,
 Cu must de afine și cidir de pere.
 Dar acuma mă simt ostenit. Să-mi apună steaua, de pe la ojină?
 Toți plătim sâmbrie cu fruntea sub tină.
 Sunt iar în pădure, lângă cer și lună,
 Lângă stelele pe care cineva cu-o mână le 'mprăștie, cu alta
le-adună

Clatin-mi-se steaua, pe buză de-arnici,
 Și de-o fi să-mi cadă, să-mi cadă aici.

BLÜCHER

— LĂCĂTUȘ ȘI MAREȘAL —

de GEORGE GAROESCU

Revoluțiile întotdeauna au răsturnat valorile morale și intelectuale. Energia, inițiativa, hotărârea, curajul, au trecut înaintea minților luminate și calităților morale. În special primele calități au eșit triumfătoare în rândul oștirilor revoluționare, reușind să doboare orice metodism și tradiție; această victorie era explicabilă până la un punct, pentru că vechiul regim răsturnând orice așezare socială și politică, — a răsturnat și ierarhia ordinii din instituția armatei.

Revoluția franceză a reliefat câțiva generali celebri, a căror proeminență era mai mult decât dubioasă.

Generalul Augerlau, Duce de Castiglione era fiul unui servitor și al unei vânzătoare de fructe.

Bernadotte, prinț de Pontecorvo, mai târziu rege al Suediei, deși fiu de avocat, neputând să-și facă nici-o carieră, se angajă în oștire ca simplu sergent în 1789, ajungând apoi general de divizie și prinț.

Lannes, Duce de Montebello, era fiul unui grăjdar; iar Massena, Duce de Rivoli, prinț de Essling, s'a născut la Nissa, ca fiul unui negustor de vinuri. După ce s'a exercitat și cu contrabanda, s'a angajat în oștire în 1797, ca șef de batalion, reușind apoi s'ajungă general și mâna dreaptă a lui Napoleon, fără a fi renunțat uneori la obiceiurile practicate cu contrabanda.

Murat, prinț de Neapole, recunoscut ca cel mai brav cavalerist, cumnatul lui Napoleon, a avut drept tată un hangiu. La început familia îl destinase carierii eclesiastice, pentru că i se păruse, că nu

are prea mari calități pentru a îmbrățișa vre-o carieră administrativă. La 1796 ajunge general de brigadă și adjutantul lui Napoleon.

Ney, Duce de Elchingen, prinț de Moscova, — pentru care Napoleon spunea în 1812 că-și va da toată averea să-l scape, dacă ar fi căzut prizonier la Ruși, — și-a început cariera publică, ca un biet copist la un notar public. Imbrățișând cariera militară la 1792, era vagmistru, iar la 1795 a ajuns general de brigadă!

#

Acelaș lucru s'a petrecut și în marea oștire rusă, născută dintr'o revoluție, care a doborât orice așezare socială a imperiului.

Revoluționarii urând orice instituție a vechiului regim, au urât și armata țaristă, înlăturând toată ierarhia ei. Noua oștire, având nevoie de cadre, în mod fulgerător i-au creiat dintre toți aceia, indiferent proveniența, cari s'au adeverit, ca cei mai bravi și strașnici apărători ai revoluției. Așa a apărut mareșalul Blücher, Kotovski, Vorosilov, Tukacevski, etc.

#

Opinia publică, în general nu admite faima unei persoane, fără a-i acoperi trecutul cu câteva date de legendă. În acest chip, celebritatea este mai accesibilă marelui public.

Așa a fost viața marelui căpitan Blücher.

Nu se știe de unde a venit, ceiace a fost și ce-a făcut. Nori deși și misterioși îi acoperă primii pași în viață. Se știe numai că s'a născut sub numele de Vasile Konstantinovici-Blücher, la 1889, dintr'o familie de țărani, din guvernământul Jaroslov, fără a se cunoaște satul sau orașul natal.

Școală multă n'a făcut. Dacă o fi urmat o lună și jumătate școala primară.

Părinții fiind săraci l-au băgat la un magazin, unde făcea și pe curierul, și pe servitorul, și pe vânzătorul, etc.

Mai târziu, a intrat la uzina franco-belgă din Berg, unde a ajuns lăcătuș, apoi a trecut la uzina de materiale C. F. dela Metissenchi.

Până acuma, Blücher nu se manifestă cu nimic, ca mare revoluționar.

În timpul războiului mondial, în 1914, purtându-se brav, este avansat subofițer. Nu se știe regimentul din care a făcut parte.

În 1915 este grav rănit și după vindecare este caracterizat „inapt”, pentru serviciul militar.

În 1916 este iarăși lăcătuș la uzinele Sermovski, apoi la Osterman, unde face o grevă și este nevoit a se ascunde pe malurile Volgii.

După revoluție ajunge la Iaman. Aci se angajează la o uzină de cauciuc și intră în partidul comunist. Dela această dată, Blücher a eșit din legendă și mister.

Cu căderea guvernului Kerensky, comitetul revoluționar l-a ales comisar militar pe lângă comandantul garnizoanei Samara: Generalul Savici-Zablotzky.

Dutov, Hatmanul de Orenburg, fiind semnalat la cartierul general Zablotzky, că strânge trupe contra roșilor, Blücher organizează imediat o expediție contra lui. După lupte groaznice, pe o temperatură de peste +35 grade, Dutov este respins spre stepele Turgai, fără însă a fi distrus.

În acest timp Cehii din zona Celiabinska s'au răsculat contra Roșilor. Blücher este în grea situație, fiind atacat pe de-o parte de Cehi, iar de cealaltă parte de Hatmanul Dutov, care fiind informat de revolta Cehilor, s'a pus și el imediat în mișcare.

După un scurt consiliu, Blücher se hotărăște să rupă cercul spre Jeka-Ferinenburg. Întâmpinând rezistență se întoarce spre Bîrsk și urmând acelaș drum aspru prin mijlocul arid al stepelor.

Trupele încep să se demoralizeze. Munițiunile și proviziunile lipsesc. Blücher, prin energia sa, domină pe toți și reușește să-i ție în frâu. Acolo unde nu reușește cu vorba, recurge la pistol sau mitralieră. După lupte disperate, la 26 Septembrie, iese pe teritoriul bolșevic, în guvernământul Perm, unde, după un parcurs de 1500 verste, s'a unit cu Armata III-a.

Pentru această frumoasă conduită, Comisarul Războiului, Troțki, l-a decorat cu drapelul roșu, primul decorat, și i s'a dat comanda Div. 30 Vtîzik.

După doi ani, Blücher este trimis contra armatei Vranghel, care organizase cu forțele de care dispunea istmul din Perekop. Poziția era așa de tare, atât de bine organizată și avea atâtea mitraliere și artilerie, că se socotea inexpugnabilă.

Atacul roșilor a început în August 1920. Div. 51, de sub comanda lui Blücher, a reușit să ocupe toate lucrările înaintate, ajungând în fața istmului Perekop. Cum acest istm era foarte greu ca să-l atace de front, Blücher a conceput planul să-l atace de flanc pe țărnul mării, unde marea se retrăsese din cauza refluxului. Pe o noapte întunecată, sub o temperatură aspră de Noembrie,

Blücher și-a îndreptat armata spre flancul inamic. Mișcarea s'a făcut în cea mai perfectă ordine și într'o tăcere mormântală. Albii au fost surprinși. Cu toată rezistența disperată a generalului Kutievov, pozițiile sunt cucerite una câte una. Poarta Crimeii a fost deschisă lui Blücher, care primește ca recompensă „Drapelul roșu” în gradul al doilea și gradul de mareșal.

Dacă în Europa, cu Crimeea, se punea capăt războiului civil, în Asia, Roșiii nu erau încă stăpâni. Aci era o armată albă sub comanda Hatmanului Semjenov, care se retrăsese la Est de Cita și alta sub comanda baronului Unguern, în zona Kiatha.

Blücher, informat din timp asupra mișcărilor și intențiilor armatei Unguern, s'a hotărît s'o atace. La Kira s'a dat lupta decisivă. Armata lui Unguern a fost distrusă; comandantul prins și condamnat la moarte prin împușcare.

Blücher, de acum, rămâne în extremul orient, fiind însărcinat cu organizarea revoluției comuniste în China, pentru a da o lovitură Angliei și Japoniei.

Împreună cu 300 ofițeri, aleși unul și unul, vine la Canton, pentru a organiza armata chineză. Aci înființează o școală militară de ofițeri, bine înțeles unde în principal se studia și învăța principiile bolșevice.

După o muncă de doi ani, isbutește să formeze o armată de 70.000 chinezi. bine dotată cu mitraliere, artilerie și avioane.

Cu această armată a reușit să bată pe Generalul U-Pei-Fu și să cucerească cetatea U-Ceaiur, socotită inexpugnabilă.

În acest mod bolșevismul a reușit să se întindă pe toată zona de răsărit a Chinei. Dar n'a fost de lungă durată. Chinezii au revenit la o politică naționalistă și au reușit să se scuture de toți agenții Moscovei, în cap cu Generalul Blücher, care-și luase pseudonimul de Ga-Lin ca să fie mai simpatic Chinezilor.

După 1929, când Blücher a înfrânt armatele naționaliste chineze, s'a retras la Moscova, unde a fost primit în triumf, și cu cel mai mare entuziasm.

Aci însă n'a stat mult. pentru că fiind amestecat într'un complot prezidat de Sertzov, președintele Comitetului Național al Republicii Sovietice.

În loc să fie închis sau împușcat de Stalin, a fost trimis din nou în 1930 în extremul orient, pentru a organiza și pregăti armata, pentru un războiu contra Japoniei.

Acestea sunt faptele de arme ale Mareșalului Blücher, care a

ajuns la cea mai mare treaptă din ierarhia militară, deși n'a avut decât 45 de zile de școală primară și a fost un simplu fierar. Se pare, că norocul l-a favorizat mai mult decât pe generali: primei revoluții franceze, cari erau știutori de mai multă carte și crescuți în mijlocul unei civilizații cu mult superioară aceleia din orientul Europei.

A handwritten signature in black ink, reading "G. Garoescu". The signature is written in a cursive style with a long, sweeping tail that extends to the right.

DON QUIJOTTE

de ȘTEFAN BACIU

pentru LEANCA ILIESCU

*Praf pe armuri, slăvite senior, se lasă
De când nu te mai lupți cu morile de vânt,
Paianjeni mari torc liniștea prin casă
Și Rosinanta bate timpul în pământ.*

*Cu bunul Sancho Panza vino în baladă,
Se 'nchină 'n fața ta copacii, roturierii;
Și 'n fapțul calm al zilei va porni să cadă
Dreapta ta spadă, lumea ca s'o sperii.*

*Și portocali în floare-așteaptă undeva,
Pe Dulcineea s'o alinți și s'o mângâi,
Când ai să sari, cu sprinten pas din șea,
Cu dulce glas va spune: bunul meu, rămâi!*

*Dar nu te miști; șopârle de lumină,
Aleargă prin odăi, pe ziduri, peste tot.
Și 'n cinstea ta, migdalii din grădină,
Fac reverențe largi, ilustre Don Quijotte.*

Ștefan Baciu

CARACTERUL COLECTIV AL OPEREI ȘTIINȚIFICE

de C. SAFTA

Este îndeobște cunoscut obiceiul pe care-l avem de a asocia la numele unei opere pe acela al autorului ei. Astfel se vorbește despre un Hamlet a lui Shakespeare, despre un Moise a lui Michel Angelo, despre Simfonia eroică a lui V. Beethoven sau, în domeniul științei, despre legea gravitației lui Newton, curenții de inducție a lui Faraday, ori teoria relativității lui Einstein.

Felul acesta de a vorbi își are, desigur, o îndreptățire, atunci când ne ocupăm de o creațiune artistică. În știință, însă, această împerechiere precum și ideea ce se poate lega de ea nu traduce o realitate obiectivă și de aceea datorită acestui limbaj se pot naște confuzii.

În adevăr, opera de artă este o creațiune a autorului ei. Ea materializează sau plasticizează un fragment din simțirea creatorului și deci, dintr'un anumit punct de vedere, face parte integrantă din ființa acestuia. Prin aceasta creațiunea artistică câștigă o individualitate, devenind un exemplar unic, imposibil de reproduș.

Nu acelaș lucru se poate afirma despre legile și teoriile din știință.

Acestea au o existență obiectivă și ca atare ele nu pot fi create, ci cel mult descoperite. Nu numai atât, căci o deosebire esențială între aceste produse o găsim și în faptul că opera de artă este concepută și realizată de către o singură persoană, autorul ei, în timp ce achizițiile din știință sunt rezultatul colaborării unei întregi și în mare parte anonime colectivități.

Nu ne ocupăm aci evident de adevărurile scoase din observațiunea directă, ori dintr'o experiență curentă asupra cărora s'ar putea stabili un drept de paternitate, ci despre legile și teoriile

cari, ca cele citate mai sus, abundă în știință și cari sunt indispensabile progresului pe acest teren.

Să luăm de pildă legea gravitației, formulată pentru întâia dată de Isaac Newton.

Cei cari au răsfoit paginile unei astronomii pentru uzul claselor secundare știu că această lege este o consecință directă a legilor lui Kepler. Expresiunea forței de atracție pe care o exercită soarele față de planete se deduce printr'un raționament destul de simplu din expresiunea generală a forței, adică forța masa \times accelerația, unde accelerația este aceea a mișcării uniforme circulare, calculată de Huyghens și în care factorul r^3/T s'a înlocuit cu o constantă, conform legii a treia a lui Kepler.

Pentru a demonstra generalitatea acestei legi, Newton apelează la ecvațiile căderii corpurilor, stabilite de Galileo Galilei și prin intermediul acestor două legi calculează, în primul rând, accelerația forței cu care ar fi atras un corp care s'ar găsi la aceeași depărtare ca și luna de centrul pământului, iar, în al doilea rând, accelerația pe care ar avea-o un corp în căderea liberă, dela aceeași distanță și din identitatea rezultatelor deduce că și cauzele, adică cele două forțe, trebuie să fie identice.¹⁾

Din cele de mai sus se poate ușor constata că descoperirea și formularea legii atracției universale nu este decât o sinteză a legilor lui Kepler, Huyghens și Galilei. Contribuția acestor trei fizicieni la descoperirea acestei legi este nu numai incontestabilă, ci chiar decisivă, căci fără cunoașterea prealabilă a raporturilor dintre diverșii factori mecanici, stabilite de ecvațiile de mai sus, descoperirea și formularea legii newtoniene ar fi fost imposibilă.

De altfel ideia de a asimila forța care face să cadă corpurile la suprafața pământului cu aceia care obligă planetele să se rotească în jurul soarelui nu aparține lui Newton, ci lui Kepler. Acesta din urmă avea intuiția identității acestor două forțe, pe cari le deosebia de cele magnetice ce făceau obiectul a dese studii și cercetări pe vremea lui.

Cât de mult era, însă, Newton tributarul ideilor epocii lui se poate vedea mai bine luând în considerare evoluția ideilor din me-

¹⁾ Cu titlu de informație trebuie să semnalăm aci că primele calcule — din lipsa unei precise cunoașteri a lungimii razei pământești — nu erau deloc concludente și că a trebuit ca Piccard să facă o nouă măsurătoare a meridianului pământesc pentru ca să-i permită lui Newton să-și pue la punct lucrările și să stamiliască o concordanță deplină în rezultatele calculelor.

canică dela el încoace. Astfel întreaga lege a gravitației ca și mecanica newtoniană este întemeiată pe conceptul de forță așa cum a fost elaborat de Galilei, adică un concept mai mult metafizic, care a căzut în desuetudine deodată cu apariția termodinamicii și îndeosebi a noțiunii de câmp din electrostatică.

Lucrurile se petrec la fel cu descoperirea curenților de inducție, descoperire făcută de Faraday în secolul trecut, într'un timp când fenomenele de acțiune a curenților electrici asupra acului magnetic erau foarte bine cunoscute prin lucrările lui Oersted și îndeosebi Ampère, care descoperise și efectele magnetice ale solenoidului, adică a unei bobine de sârmă străbătută de un curent.

Fenomenele de inducție electrică erau oarecum la modă și nu va fi lipsit de interes să amintim, că exact aceeași experiență, care l-a condus pe Faraday la descoperirea curenților de inducție, a fost făcută, înaintea lui, de Colladon Ampère și Fresnel. Acesta din urmă scria pe la 1820, deci cu 11 ani înainte de enunțarea legilor lui Faraday, că: „dacă vedem că un curent electric magnetizează un cilindru de oțel, când străbate o elice metalică ce-l înfășoară, este natural să încercăm, dacă nu cumva o bară magnetică ar putea reproduce un curent electric în elicea înfășurătoare”.²⁾

Dacă totuși nici unul dintre acești trei fizicieni n'a putut descoperi curenții de inducție, faptul trebuie să-l atribuim intruziunii unei idei false în domeniul electricității. Se credea atunci că, prin analogie cu electricitatea de contact descoperită de Volta, curentul electric ar trebui să ia naștere din forța magnetică a barei prin simpla alăturare a acesteia de un circuit. Datorită acestei idei greșite, Faraday a trebuit să repete de nenumărate ori, timp de mai bine de 10 ani aceeași experiență, până să ajungă la concluzia, că, spre a produce curent electric, nu este suficientă simpla alăturare ori contactul bobinei cu bara magnetică, ci este necesar ca una din ele să fie pusă în mișcare de o sursă de energie. Dar atunci nu atât genialității lui Faraday — așa cum afirmă de pildă Turpain — ci mai curând admirabilei lui stăruinți trebuie să-i atribuim descoperirea inducției, căci dacă n'ar fi fost și el, ca toți contemporanii lui, posedat de ideea greșită asupra curentului electric, care fiind o formă a energiei nu poate fi creat din nimic, ci se poate obține numai prin transformarea altei energii, cu siguranță că n'ar fi avut

²⁾ V. Bouligand, Brunold, etc.: *L'évolution des sciences physiques et mathématiques*, p. 36.

nevoie de 10 ani și nici de repetarea aceleiași experiențe de zeci de mii de ori.

De fapt descoperirea inducției își are începutul în experiențele lui Oersted și Ampère,^{*)} căci acțiunea curenților asupra acului magnetic implică existența inducției și în lipsa ideii greșite de care ne-am ocupat mai sus n'ar fi fost greu să se stabilească legătura existentă între electricitate și magnetism, când se știa doar că acul magnetic nu se mișcă decât la apariția sau dispariția curentului, tot așa precum curentul de inducție nu apare decât în momentul introducerii barei magnetice în interiorul circuitului, ori la mișcarea acesteia între polișii unui magnet.

Exemplul cel mai tipic din acest punct de vedere ni-l oferă, însă, faimoasa teorie a relativității lui Einstein.

Este cazul să amintim aci că scrierile cari încearcă să popularizeze aceste teorii uită de obicei să facă distincție între principiile relativiste dinaintea lui Einstein și cele ale cunoscutului fizician. Astfel ne este dat să găsim în cartea „Einstein și universul” a lui Ch. Nordmann, vorbindu-se despre variabilitatea masei, caracterul limită și absolut al iuțelii luminii, relativitatea timpului, sau timpul local, fără să ni se amintească faptul că toate aceste achiziții le datorăm lui Lorentz și nu lui Einstein. De altfel întreagă partea întâiu a acestor teorii, sau teoria relativității restrânse, cum se obișnuște să se numiască, nu este altceva decât o interpretare fizică dată ecvațiilor lui Lorentz și nu există un singur fizician să nu știe că Einstein în această parte a teoriilor sale nu stabilește decât o sinteză a lucrărilor înaintașilor săi.

Lucrurile se petrec la fel cu teoria relativității generalizate a lui Einstein, căci și acolo unde caută să stabilizească și explice sensul identității dintre masa inertă și cea gravitațională, identitate care era de mult cunoscută, dar căreia i se atribuia mai mult un caracter fortuit, originalitatea și independența lui sunt puse în cauză.

Nu este locul să facem aci o analiză amănunțită a acestui capitol, ceceae trebuie să arătăm este că problema gravității făcea

*) S'ar putea merge mai departe, până la experiențele lui Canton de prin jumătatea întâi a sec. XVIII-lea, cari au dus la descoperirea electroscopului. Canton observase că bobitele de soc — atunci electroscopul era armat cu două bobite de soc — se îndepărtează una de alta chiar și la apropierea corpului eletrizat. V. din acest p. d. v. Hnas Kraemer: „Weltall und Menschheit”, vol. V. p. 206.

obiectul preocupărilor celor mai asidui pe la finea secolului trecut și începutul celui al nostru, că nevoia integrării acestui fenomen într'unul din compartimentele fizicii precum și aceea a unei noi și mai precise formulări a acestei legi, formulare cari să explice variațiile periheliului planetei Mercur, era anunțată, încă înaintea lui Einstein, de către H. Poincaré, că Tisserand, cu ajutorul ecvațiilor lui Weber, dăduse chiar o asemenea formulă pentru gravitație și că aceasta satisfăcea în parte exigențele vremii.⁴⁾ Nu este mai puțin adevărat, că, pentru a da gravitației o expresiune mai generală care să fie valabilă pentru orice sistem de coordonate nu numai pentru acela al inerției, Einstein apelează la fâmoasele ecvații ale lui Maxwell, cari stabiliu o relație structurală între elementele câmpului electromagnetic și prin intermediul lor ajunge la rezultatul dorit.

Din cele de mai sus ne este dat să vedem că Einstein nu apare ca un solitar îndrăgît de problema gravitației, ci ca un produs al unui mediu preocupat până la obsesie de această chestiune, că el nu este singurul care a dat o formulă pentru legea gravitației și nici făuritorul unic al principiilor relativiste și atunci asocierea unui nume la fiecare din aceste legi și teorii primește un înțeles, devenind chiar necesară, dar nu pentru a arăta drepturi exclusive de autor și patrimoniu, ci pentru a stabili doar o distincțiune între ele.

Lucrurile firește nu se opresc aci, deoarece afirmând că descoperirea legii atracției universale este rezultatul colaborării lui Kepler, Galilei, Huyghens și Newton, că descoperirea curenților de inducție este a se atribui experiențelor combinate a lui Oersted, Ampère, Fresnel și Faraday, că legile relativității s'au formulat cu ajutorul ecvațiilor lui Lorentz și Maxwell, am stabilit un adevăr de o valoare aproximativă, căci la descoperirea acestor legi au contribuit toți predecesorii lui Newton, Faraday și Einstein. Este evident că nu putem stabili nici lista complectă și nici cota tuturor participațiunilor. Pentru aceasta ar trebui să scriem istoricul tuturor descoperirilor din știință, lucru pe cât de imposibil pe atât de inutil, căci el n'ar lămuri prea mult problema. Ceeace vrem să subliniem este faptul că, analizând opera lui Newton, Faraday și Einstein și cu ea împreună a tuturor oamenilor de știință, ne este dat să con-

⁴⁾ V. H. Poincaré: „Science et méthode” p. 261.

V. A. Einstein și L. Infeld: „L'évolution des idées en physique” pag. 254 și 238.

statăm o mulțime de colaborări, unele mai îndepărtate, altele mai apropiate, o mulțim de idei vechi ca cuprins și noi doar ca formă, o serie întregă de înrudiri, de filiații, de intime legături cu opera înaintașilor și dacă din lanțul colaboratorilor și străduințelor din ogorul științei se impun câteva nume, ca fiind mai proeminente, ele nu desființează pe cele mai modeste, chiar și atunci când, datorită caracterului global al judecăților noastre de valoare, uităm să le amintim.

Așa fiind, condiția progresului și chiar a existenței operei științifice este legată de activitatea pe un plan de proporții cât mai vaste, activitate la care să participe colectivitățile cât mai numeroase. Când teoriile și legile din știință erau opera câtorva individualități, fizica se numea metafizică, iar chimia alchimie. Atunci un van Helmont anunța — după o serie de laborioase cercetări — că „șoarecii se nasc dacă așezăm într'un butoiu o cămașă murdară peste care am presărat făină”, iar Villanovanus, unul din precursorii lui Paracelsus, susținea c'a descoperit elixirul vieții, sau „aqua vitae”, căruia îi datorește vârsta lui înaintată, când în realitate nu reușise să fabrice decât un rachiu sau „schnaps” ca toate „schnaps”-urile din zilele noastre.

S'ar părea că constatările de mai sus ar diminuea valoarea oamenilor de știință și că știința chiar ar reduce-o la o tautologie. Nicidecum. Ele ne permit să privim într'o nouă lumină știința și pe savanți. Este adevărat că, așa cum arată É. Meyerson în „Identité et réalité”, rațiunea noastră nu admite și nu consideră un fapt ca adevărat decât dacă el se găsește implicat în cunoștințele noastre anterioare, dar că prin aceasta cercul cunoștințelor noastre s'ar închide ermetic nu pare probabil, de oarece el se îmbogățește și dilată mereu prin diversitatea fenomenelor cosmice de cari luăm cunoștință pe calea empirică a experiențelor. Așa fiind, acolo unde Meyerson vede paradoxul identității care ar putea îngradi calea progresului cunoștințelor noastre, găsim mai curând o tendință spre unitatea sistemului care face posibilă propășirea.

Cât despre lumea savanților, ea ne apare oarecum lipsită de elementul irațional, de acel dar de esență divină pe care Dumnezeu îl împrumută cu prisosință artiștilor. Calitățile excepționale ale oamenilor de știință derivă din cantitatea de experiențe și cunoștințe pe cari reușesc să le cumuleze. Dar acest capital de experiențe și cunoștințe nu poate fi achiziționat decât prin îndelungate și penibile eforturi intelectuale și fizice și atunci genialitatea în

știință — vorba lui Edison — se compune din 99 la sută transpirație și numai 1 la sută inspirație. Deci în timp ce artistul se prezintă ca posesor al unor daruri de natură supraomenească, savantul este un om excepțional care se realizează pe sine prin propriile lui puteri.

Insistăm asupra acestor considerații nu numai pentru valoarea lor științifică, ci și pentru aceea etico-socială, căci dacă știință înseamnă capital și capitalizare, acest capital nu poate fi cumulat decât cu prețul unei munci stăruitoare, de fiecare zi, care nu poate fi suplinită de nici una din calitățile cu cari ne-ar putea înzestra natura.

C. Safta

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SINGURATATE

de LUCIAN EMANDI

*Târziu tremură la geamuri
Suflările răslețe ale vântului,
Cineva plânge
Intr'un colț al pământului,
Iar tăcerea din casă
Mă apasă
Din ce în ce mai grea
Și mai deasă...
Pe masă
De veghe la capul amintirilor
Ard luminări de seu;
Dintr'un tablou vechiu
Christos Dumnezeu
Mă privește blând și senin,
Ca un creștin
Iertător și mare ce îi...*

*Iluziile târzii
Dorm risipite sub pat;
Culcat
Pe ceasornicul stricat
Timpul a încremenit
In odaie,
Iar visul meu a murit
Neînceput și neisprăvit.*

*Târziu, tremură la geamuri
Sufletul meu părăsit,
Iar în inima mea
Bate cineva
Ca în toaca unui schit
De măciș,
Rătăcit în infnrit.*

Lucian Emandi

S A M

POVESTEA CU MINE, CU TINE, CU EL...

de GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

P E R S O A N E L E :

SAM, un om ca mine, ca tine, ca el...

Femeia în roșu { Marusia
 { Aura
 { Klara Uhl
 { Ida

Femeia în alb { Duniașa
 { Mimy
 { Hilda Kurz
 { Bianca

STAN, un om cumsecade

PAVEL, un om care a suferit

AGOP, un om care nu are niciun motiv să sufere

IAKOW, omul istoriei

YAR, omul cu strămoși cari au suferit

ȘI ÎNCĂ TREISPREZECE OAMENI

unii ca mine,

alții ca tine,

mulți ca el...

P R O L O G U L

I.

Pe malul mării, în apropierea unui sat lipovenesc.

Noapte.

Furtună.

Luna palidă, printre nori.

Mugetul mării.

Șuerul vântului.

O UMBRĂ se desprinde din noapte și merge spre stâncile din fund, cu pasul rar dar sigur. Umbra se urcă pe o stâncă și — după o clipă de crucificare pe zare — se aruncă în mare. După un moment, se aude

GLASUL: (când sonorizat, când furat de vânt) Ohé, cârciumare! S'a aruncat un om în mare...

Clipă de liniște.

Mugetul mării.

Șuerul vântului.

Apar pescari, cu facle, în întuneric...

II.

Sat lipovenesc, pe malul mării.

În fața hanului: mese și scaune.

În fund: marea albastră, sub cer de vară.

O corabie, la țarm. În vârful catargului, un pescăruș cu aripele deschise, în efort de sbor...

SAM, MARUSIA, DUNIAȘA, PAVEL, HANGIUL, PESCARUL.

SCENA I.

Sam, Marusia, Duniașa, Hangiul, Pescarul.

MARUSIA: rezemată de zidul hanului, cu privirea în largul mării, flueră — cu ochii întredeschși — un cântec pescăresc. Brună, îmbrăcată în roșu. Atitudini și mișcări energice.

DUNIAȘA: pe scaun, la o masă, adună flori albe din mănunchiul ce-l are în poală și face o cunună. Blondă cu figură ovală de sfântă bizantină. Îmbrăcată în alb. Ochii mari și blânzi.

SAM: pe scaun, la altă masă, tânăr cu trăsături distinse. Student, poartă șapca de uniformă. Hangiul i-a împrumutat o rubașca neagră. Suferință morală, odinioară. Acum, surâs și gânduri limpezi.

HANGIUL: fost pescar pe vremuri, a șters o masă și: spre ușa hanului, cu sticle și pahare.

Pescarul: (tânăr, cu unelte de pescuit pe umăr, în trecere prin fața hanului) Blagoslovește... (Hangiul: gest imprecis în semnul crucii. Pescarul: privire peste umăr, la Sam).

Hangiul: Plecați în larg?

Pescarul: (gest: da) Cine-i ăsta?

Hangiul: Omul care-a vrut să moară...

Duniașa: O să vie furtună.

Pescarul: (nepăsare și saltă uneltele pe umăr) A! Furtuna... (scuipă, cu ochii mici în zare) Câte furtuni, de când sunt pescar... (și-a aprins pipa și: gata de plecare) blagoslovește! (Hangiul: cruce în urma lui).

SCENA II.

Sam, Marusia, Duniaşa, Hangiul.

Hangiul: (lângă Sam şi-l bate uşor pe umăr) Mai ți-e dor de moarte?

Sam: (a tresărit) Nu...

Hangiul: (bunic înțelegător) Copilule... (a intrat în han).

SCENA III.

Sam, Marusia, Duniaşa.

Duniaşa: Vrei o floare, Sam?

Sam: (o ia) Mulțumesc.

Duniaşa: Știi de unde sunt? De departe... Mi le aduc pescarii să fac cunună pentru icoane... La ce te gândești?

Sam: Pavel. De ce n'o fi venind?

Duniaşa: Ți-e drag, Pavel?

Sam: Ne-am împrietenit acolo, pe pragul dintre viață și moarte. El m'a smuls din valuri. Azi noapte il uram...

Duniaşa: Că nu te-a lăsat să mori?

Sam: (gest: da) Acum, însă, îi sunt recunoscător și mi-e drag.

Duniaşa: E bunic blând. Știi că nu-i de neam lipovenesc! Nuu... Pavel a fost domn la oraş: profesor sau ceva mai mare... Pe urmă, o 'ntâmplare cu nevasta și... s'a botezat cu nume lipovenesc și s'a făcut pescar, ca să fie singur și să uite...

Marusia: (coboară lângă Sam) Mai ți-e frig? (râde) Cum tremurai azi noapte! Ochii mari de spaimă și erai ud...

Duniaşa: Nu-i mai aduce aminte!

Marusia: Mi-era așa milă de tine! Te-am strâns la sân, ca pe-un copil, să te 'ncălzesc. Dunia îți da ceai cald iar pescarii se închinau să nu mori. Și erai mic și ud... (râde) Ce caraghios! (serioasă, aproape brusc) Ce nume e ăsta: Sam?

Duniaşa: Sam, pe rusește, înseamnă: singur...

Sam: Adevărat. La noi la moşie, venise un prieten al tatei, revoluționar fugit din Rusia. Eu eram copil singuratic. Și el mi-a zis așa: Sam. O poreclă, ca o oglindă a sufletului...

Marusia: Student?

Sam: Mai precis: am fost...

Duniaşa: Azi, când mi-au spus pescarii că ai plecat la țärm, mi-era frică să nu încerci iar . . .

Sam: Acolo, pe malul mării, s'a petrecut o minune în mine! Purtam o comoară aici (*inima*) și n'o știam. Acum (*ochii umezi de fericire*) îl aștept pe Pavel, să-i spun. Am fost prost și nebun azi noapte! Nu mai vreau să mor . . .

Marusia: Frumos! Abia acum încep să-mi fii drag. Strânge pumnii și privește: belșug în plasă, pentru cine are braț puternic la cârmă. E furtună pe mare, uneori, iar pescarii tremură de spaimă. Imi vine să râd, când îi văd. Mă urc în barcă și vâslesc în larg, cât mai în larg. Cu cât se învolbură talazurile, cu atât mai mult simt cum mi se adună puterile și lupt cu ele și-mi vine să chiui de bucurie, când văd cum fiecare val îngenunche și mă lasă, ca o slugă, să-i calc pe grumaz . . . Pescarii mă fac nebună, că înfrunt primejdia. Pentru clipa asta de primejdie trăim, Sam! Ea ne aduce izbânda și ne-o face strălucitoare. Cei slabi, pentru Duniaşa . . . Pentru mine, (*brațele deschise și ochii dornici în largul mării*) furtuna care se apropie! Adevărata minune începe din clipa când porți în palme corole de mărgan, din fundul mărilor și 'n păr cunună de flori, din vârful munților!

Duniaşa: N'o asculta!

Sam: Vorbește, Marusia! Pe mine, cel de acum, mă ascult vorbind în cuvintele tale.

Marusia: De simți în tine voința să legi cerul de pământ, bine-a făcut Pavel de te-a smuls din valuri! Altminteri: destule râme și fără tine . . .

Sam: (*surăs și puteri ce se adună*) Primejdia! Bob de nisip, într'o corabie ca o casă de nuele și să stăpânești furia furtunei! Să vezi cum fiecare val îngenunche . . . Ce incoloră și ce departe a rămas înțelepciunea supremă a cărților . . .

Marusia: (*aproape de eșire*) Te aștept la țärm, să privim cum se apropie furtuna. De vrei s'o înfruntăm împreună, nu uita că am două locuri în barcă . . .

SCENA IV.

Sam, Duniaşa.

Duniaşa: Să nu te duci! Nu-i nimeni puternic, în vârtejul furtunei! Marusia nu știe că eu aprind candela la icoană, când

pleacă ea în larg. Maica Domnului se 'ndură de rugăciunile mele și-o apără. Marusia nu înțelege și se crede puternică. E dureros să n'ai o icoană la care să te rogi... La ce icoană te 'nchini?

Sam: Nu mai mi-aduc aminte...

Duniașa: (a isprăvit cununa) Atunci... am să mă rog și pentru tine.

SCENA V.

Sam, Duniașa, Pavel.

(*Pavel: voinic, tâmplă ninse. În caracterizarea lui: să ne aducem aminte că a fost profesor, pe vremuri dar o în-tâmplare tristă, cu nevasta, l-a gonit într'un sat lipovenesc — ca să fie singur și să uite...*)

Sam: Te așteptam, bunicule...

Pavel: (i-a prins capul în palme, cu dragoste) Sănătos? Și nici umbră de gând trist? Mă bucur! Eram îngrijat: ud cum ai fost, în frigul de azi noapte... (*la Duniașa*) Altă cunună? Aprinde candela, inimioară! Norii! Se adună de pretutindeni... Și animalele presimt furtuna și se ascund. Numai Marusia a rămas pe malul mării...

Duniașa: Te aștept la icoană, Sam, să ne rugăm pentru Marusia și pentru cei ce au uitat să se 'nchine. (*a intrat în han*).

SCENA VI.

Sam, Pavel.

(*Au privit amândoi, o clipă, în urma Duniașei*).

Pavel: ...de mărturisesc adevărul cărțile, în poveștile lor cu sfinți ce coboară pe pământ să ne apere, atunci și Duniașa e o întrupare de sus!

Sam: ...numai Marusia a rămas pe malul mării! Inchid ochii și o văd profilându-se pe cer, cu părul în vânt...

Pavel: Mai bine deschide-i spre adevăr: numai surâsul Duniașei vindecă și desmiardă! Mi-ai spus azi noapte...

Sam: Am fost copil fără minte, azi noapte...

Pavel: Cum?

Sam: Vreau să plec în lume, bunicule!

Pavel: Unde... în lume?

Sam: Spre fericire!

Pavel: (*l-a privit îndelung și umbră de gând trist*) ... crește un-

deva floarea asta rară, prietene? Să fim serioși! Minciuna plecării tale spre fericire...

Sam: ... e singurul adevăr în care mai cred, Pavele!

Pavel: Atunci... (*gest de nedumerire*) Mărturisesc sincer că bănuiam în încercarea ta de sinucidere o tragedie umană.

Sam: O tragedie profund umană, bunicule!

Pavel: Dacă e așa, ce cauți în lume, nebunule? Ai uitat că oamenii te-au trimis pe malul mării!

Sam: Nu oamenii, bunicule cu nume apostolic! Minciunile și mistificările din cărți m'au trimes la moarte! Să nu te miri. Mă bănuiai epavă netrebnică și sunt plantă ținută în umbră și igrasie...

Pavel: Ajută-mă să 'nțeleg.

Sam: Ascultă-mă. (*amândoi pe scaune, la o masă*) Am crescut, copil, între rafturile cu cărți ale tatei și poveștile morale ale mamei. N'am știut ce-i copilăria. La Universitate am rămas în aceeași atmosferă de carte și morală. Nopti de lectură, până la frisonadă, gânduri schilodite în tiparul gândurilor din cărți — departe de soare și ritmul vieții. Mi-am falsificat sentimentele, am privit viața prin ochelarii diformați ai literaturii. Era fatal ca, la prima ciocnire cu oamenii, să mă simt strein — să mă caut pe mine și să nu mă găsesc: în surâsul sau ura oamenilor, în preocupările lor. Viața mi se părea o carte scrisă prost, pe care marii gânditori mi-o smulgeau din mână cu scârba. M'am întors în bibliotecă, dornic să mă regăsesc și să-mi recunosc năzuințele, în paginile cărților. Peste câteva luni, am fost scos dintre rafturi și dus la spital...

Pavel: Fără 'ndoială, un exces de carte. Totuși, nu trebuie să uităm că lectura împletește platoșe în jurul inimei.

Sam: Sub platoșe, însă, îmi auziam inima țipând! Ai trăit vreodată tragedia de a nu putea fi TU, așa cum te simți, cum te cunoști? Tragedia asta m'a încovoiat și m'a trimis pe malul mării...

Pavel: Abia acum încep să înțeleg...

Sam: Azi, am deschis ochii în soarele strălucitor ce inunda hanul, după câteva ore de somn fără vise. Uitasem de moarte. Mă uitasem pe mine, cel de ieri. M'am privit în oglindă și nu m'am recunoscut... Afară, se jucau copiii. Nu știu cum, m'am pomenit amestecat în jocurile lor. Am

alergat, m'am tăvălit în iarbă și am răs, am țipat, am aruncat cu bulgări de pământ spre cer, chiuind. Și... în înfierbântăala jocului, m'am pomenit la picioarele stâncii de pe care mă aruncasem în mare. Abia atunci mi-am adus aminte cine sunt: un condamnat pe care-l așteaptă o altă noapte cu furtună și o nouă aruncare în mare... N'am plâns. Am ingenunchiat și am sărutat, cu evlavie, nisipul...

Pavel: Sam, e o copilărie...

Sam: (*gest de voință și surâs, printre lacrimi*) Nu bănuiam că sunt în pragul unei minuni. Acolo, bob de nisip în nisipul dintre pământ și cer, am simțit cum se infiltrează în mine, din pământ și raze, un fluid întineritor, cum învie în mine un Sam cu alte gânduri și alte năzuinți. Apa mării mă spălase de sgură. Mă primise, azi noapte, murdar și greu de desgust. Mă redase, în mâinile tale, curat. Era ceva mai mult decât în cărți sau ceva mai puțin, dar ceva nou, un sâmbure de adevăr cutremurător: încercasem să fug de viață, fără s'o cunosc! Viața, așa cum o 'ntrezăream atunci! Așa cum nu o 'ntâlnisem în cărți... Acum înțelegi de ce plec în lume? Să sufăr, să râd, să înving sau să fiu învins, să mă angrenez în ritmul trepidant al vieții — să fiu EU, în lacrima și surâsul meu de mâine! Eu, omul nou, Sam de acum două mii de ani, de azi și de mâine! Și acolo, departe: viața...

Pavel: Viața, prietene? (*surâs*) Eram copil și mă jucam în grădină. Alergam după fluturi, asudam, mă sgâriam în ghimpji trandafirilor. Dar niciodată n'am prins un fluture viu. Când mă credeam mai aproape de el, fluturul sbura în grădina vecinului... Toată ziua: fugă după fluturi ce sburau în grădina vecinului. O singură dată am isbutit să prind unul. Gestul, însă, a fost așa de brutal, încât... l-am strivit în palmă. Asta e viața, Sam...

Sam: Mă faci să râd! Jocul tău inutil, cu un copil și fluturi, e subiect de poemă în proză. Eu plec să caut viața, Pa-vele bunicule — viața de pe ogoare și din ateliere, viața din marile orașe...

Pavel: Același joc inutil...

Sam: Femeile! Femeile de departe...

Pavel: Se vor numi altfel și vor purta mătăsurii, poate! Vei re-

cunoaște, însă, în fiecare din ele, ori o Duniașă blândă, ori o Marusie ambițioasă și pătimăse...

Sam: Alt subiect de literatură! Vechea formulă de roman, cu o Femeie în Alb și o Femeie în Roșu...

Pavel: ...vechiul și unicul adevăr uman, studentule dragă!

Sam: Nu cred în adevăruri banale. Viața e fermecătoare și nouă, cu fiecare clipă — așa cum o bănuie departe, așa cum o ascult fremătând în mine.

Pavel: Copilule! Și când vrei să pleci?

Sam: (ferm, în picioare) Acum.

ACTUL I.

TABLOUL 1.

Port. — În fața Cazinoului. — Noapte. Sus: lumină și muzică.

MIMY, HAMALUL, AGOP, SAM, MARINARUL, AURA

SCENA I.

Mimy, Hamalul.

(*Mimy: în umbră.*)

(*Hamalul: spre port.*)

Mimy: Pst! Domnu... ascultă!

Hamalul: N'am timp.

Mimy: Ia uite-mă în lumină! Nu-i așa că sunt frumoasă?

Hamalul: Să fii sănătoasă.

Mimy: Ascultă-mă, nenicule! N'am mâncat de eri...

Hamalul: (s'a oprit, o privește îndelung, cu obidă) Fă-te hamal, ca mine și-o să mănânci mai mult de o grămadă. (iese)

SCENA II.

Mimy, Agop.

(*Agop: bătrân, excesiv de elegant, în drum spre intrarea Cazinoului.*)

(*Mimy: repede, în drumul lui.*)

Mimy: Conașule!

Agop: Șterge-o!

Mimy: Frumoasă ca mine, conașule! Ia uitați-mă în lumină! Eu sunt fată bună. Mă mulțumesc cu o țigară și...

Agop: Și cât? (întrebarea a fost scurtă, precisă).

- Mimy:* (a rămas o clipă surprinsă — e tot ce poate spune) ... n'am mâncat de ieri, boerule!
- Agop:* (exagerând) Eé, săraca de tine! Ia să te văd, mai în lumină. (*Mimy se supune, manechin — Agop o măsoară prin monoclu, expert*) Mda, da! oarecum... Vino mai aproape. Tu știi că... mie 'ntotdeauna mi-a fost milă de voi...
- Mimy:* (se închină, în lumină) Fericiți cei milostivi, că a lor va fi împărăția...
- Agop:* (suspinat, în timp ce scoate din buzunar o carte de vizită și bancnote) Câtă mizerie, Doamne, câtă mizerie... (ii întinde carta) Ca să nu uiți: Agop, Hotel Comercial, camera 5. Măine la ora 4. Am câteva adrese de bogătași. Ai să te duci la ei și...
- Mimy:* O fată ca mine și... bogătași?
- Agop:* Fără grije, dragoste! Avem noi: și săpun, să te speli și garderobă... Ascultă-mă, dacă vrei să mănânci! Ai să primești, dela fiecare... Sigur, mie personal, nimic! Dar, pentru... operele mele filantropice...
- Mimy:* Așa dar...? (a înțeles și surâs amar) A! Da: o mulțime de filantropice...
- Agop:* (nu desarmează) Și asta (bancnota) ca să mănânci. (*Mimy a întins mâna dar Agop a retras bancnota*) Mai întâi: da sau...?
- Mimy:* (cu ochii flămânzi la bani) Da... Hotel Comercial... mâine, la ora 4... filantropice.
- Agop:* Bun.
- Mimy:* (a luat banii și se pierde în întuneric, cu bucurie aproape tipată) Mănânc! Mănânc...

SCENA III.

Agop, Sam.

- Agop:* (își freacă palmele, încântat și râde privind după Mimy, apoi brusc năpădit de un val cald de umanitate) Câtă mizerie, Doamne, câtă mizerie... (Pași spre intrarea în Cazinou).
- Sam:* (în acest timp, a intrat obosit, s'a rezemat de scară și privește, pierdut, la luminile de sus) Lumină...
- Agop:* (s'a oprit, tresărit) Hei, tu de-acolo: laoparte! La muncă, între hamali, sau...

- Sam:** *(i-a făcut loc să treacă, stielnic)* Iertare! De-o săptămână vin pe drum: prin ploaie, prin întuneric. Și e atâta lumină, sus... *(se clatină)*.
- Agop:** Ești bolnav?
- Sam:** *(își adună puterile)* Dimpotrivă! Imi face bine lumina... Și muzică! Și umbre profilate pe geamuri! Paradis! Am văzut Cazinoul de departe. Niciodată nu mi s'a părut așa de fermecător! Ca o bijuterie răsărită din valuri...
- Agop:** N'ai mai fost pe aici?
- Sam:** Eram alt om, atunci. Și Cazinoul era altul. Acum... l-am văzut de departe și... am alergat, ca să ajung mai repede dar m'au ajuns furtunile din urmă... Nu vă supărați că pălăvrăgesc! O săptămână de drum și să nu vorbești cu nimeni. Și-odată: lumină și cântec, cineva cu care stai de vorbă...
- Agop:** Cum te cheamă?
- Sam:** Ion, Paul, Tudor, Anton... Cum vrei, stimate Domn! Pentru mine e tot una...
- Agop:** *(râde tâmp)* Hihahi! Ia să te văd, mai în lumină. *(Il măsoară)* Îmi place că ești tinăr și... inteligent.
- Sam:** Sunt mai mult flămând.
- Agop:** Și tu flămând! Vreau să spun că... nu-i așa? Câți ani ai?
- Sam:** Nu mai știu. Oricum, destul de bătrân...
- Agop:** Nu te umili! Ești destul de tânăr ca să plăci unei femei bogate.
- Sam:** Nu înțeleg.
- Agop:** *(suspinat, același joc cu carta de vizită și bancnota)* Câtă mizerie, Doamne, câtă mizerie. *(ii întinde carta)* Ca să nu uiți: Agop, Hotel Continental, camera 5, mâine la ora 6. Am câteva adrese de doamne respectabile și dar-nice. Ai să te duci la ele și...
- Sam:** Voiți să spuneți?
- Agop:** Fără grije, dragoste! Avem noi: și săpun, să te speli și garderobă... Te-ar prinde de minune un frac și un nume distins. Sigur, mie personal... Pentru operele mele filantropice, însă...
- Sam:** *(ii întoarce spatele)* Am înțeles!
- Agop:** *(nu dezarmează)* Și asta *(ii întinde bancnota)* ca să mă-nânci.
- Sam:** *(clipă de luptă cu sine)* Nu! Mândria mea...

- Agop: Mândria nu satură, tinere!
 Sam: Imi bat joc de foame! Cine ți-a spus că sunt flămând?
 Disprețul meu profund...
 Agop: Ia ascultă, haimana: de nu lași gura...
 Sam: Antreprenor ordinar, de nu te topești mai repede...
(Incordare și se privesc dușmănesc).
 Agop: *(oftat)* Imi pare rău dar pomană cu sila nu se face. *(urcă scările)* Ai să crăpi de foame, tinere.
 Sam: Ai să crăpi de 'mbuibare, babalăcule!
(Agop a intrat în Cazinou, petrecut de râsul lui Sam).

SCENA IV.

Sam, Mimy.

- Mimy: *(intră, cu un pachet)* Pst! Tinere, ia uite-mă în lumină;
 frumoasă și tinăra...
 Sam: Adevărat...
 Mimy: Fată bună, ca mine... Stau aproape. N'am mai avut
 amant frumos ca tine, de o lună...
 Sam: Cum te cheamă?
 Mimy: Mimy... De ce râzi?
 Sam: Pe toate, la fel: Mimy, Fifi, Lilly... Și la fiecare casă,
 un pianist orb...
 Mimy: Bine, asta: meseria... Da' pe mine mă cheamă Smaran-
 da. Nu-i frumos? Am 15 ani. Sunt dela Mizil. Tata: Onu
 Ion, negustor...
 Sam: Săracu...
 Mimy: Cum?
 Sam: Săracu Onu Ion...
 Mimy: De ce te legi de morți? Spune că n'ai gust să mergi cu
 mine și gata! Nu te-a tras nimeni de mâncă. Nu-i cre-
 știnește să-ți bați joc de morți! *(pe bancă și desfăce pa-
 chetul cu mâncare)* Asta n'am să ți-o iert niciodată! *(mă-
 nâncă)*. Vii de departe? Spune, că mi-a trecut supărarea.
 Sam: *(a privit, cu ochi din ce în ce mai mari, la pachetul cu
 mâncare).*
 Mimy: De ce te uiți așa la mine? Tu ai mâncat vreodată meze-
 luri? E o fericire! Îți umple gura de must. Ia uite: carne
 fragedă. Lasă miere pe buze...
 Sam: *(repede lângă ea)* Ascultă, eu... *(stăpânește imboldul*

foamei) Nu, nimic... (*greu, pe bancă*) Taci, surioară! Mănâncă și taci...

Mimy: Să tac? Se vede că n'ai fost niciodată flămând! Nu știi ce vasăzică să mănânci bunătațuri, dup'o zi și-o noapte de uscare! Parcă ți se limpezesc ochii! Și vorba ți-e mai limpede și gândurile. Știi ce bune sunt? Mai ales când le mesteci mult! Uite, dacă nu mi-ar fi teamă că te superi, ți-aș da să guști...

Sam: ...nu mi-e foame.

Mimy: Se vede. D'aia te plictisește vorba mea. Uite, ca să vezi: acu' doi ani eram cu încă una — Florica, pe numele ei bun — la o casă mare, la Dorohoi. Câștigam mult și ne culcam flămânde. Adormiam vorbind de mâncăruri bune. Visam numai pui la frigare... Așa: să-i vezi cum se rumenesc la foc. In răstimpuri, să-i ungi cu mirodenii. Um! Imi lasă gura apă... (*suspina*) Doamne! O s'ajung eu vreodată să mănânc pui la frigare? (*clatină capul*) Să nu mai vorbim! Așa ceva e vis... (*a isprăvit de mâncat, mototolește hârtia pachetului și vrea s'o arunce*).

Sam: (*o oprește*) Nu, o arunc eu...

Mimy: Mulțumesc, ești foarte gentil. Nu mi-ai spus cine ești! Cum te cheamă?

Sam: Cum ai vrea să mă cheme?

Mimy: (*a închis ochii*) Tudorică! Mi-ar aduce aminte de... Știi? Acum doi ani, la Sinaia, la bal... Acu' e căpitan de vapor! (*ingână*) Frumosule marinel... (*revine*) Nu-l arunci? (*mototolul de hârtie*).

Sam: Ba da, sigur... (*il păstrează*).

SCENA V.

Sam, Mimy, Marinarul.

Marinarul: (*bestie voinică, tip de rusnac — a intrat cântând gălăgios, impleticindu-se*).

Trece Volga barcă albă —
Grișca stă la cârma albă
Și înjură valurile...

Mimy: Camarade! Fată bună, ca mine...

Marinarul: Grișca stă la cârma albă
Și înjură valurile —
Că-i încurcă drumurile...

Mimy: Ascultă! (*cântă*) Frumosule marinel...

Marinarul: (*o lovește cu palma peste gură*) Marș!

Sam: (*spre marinar, amenințător*) Animal!

Marinarul: (*holbează ochii la el*)

Grișca 'njură valurile

Că-i încurcă drumurile...

(*a ieșit, cântecul se pierde în noapte*).

SCENA VI.

Sam, Mimy.

(*Cântecul de sus a tăcut. Pe mare: serenadă. Mimy, pe bancă, plângând*).

Sam: Soră, pe numele tău adevărat: Smaranda...

Mimy: ... să strigi după oricine, să te oferi oricui și să nu te vrea nimeni! Sau, de merge careva, te ametește cu duhoare de cârciumă și te 'njură, te lovește! Vezi, așa cum sunt. La urma urmii, meseria asta a mea: Dumnezeu a lăsat... Da' Dumnezeu n'a spus s'o 'njuri pe femeie și s'o bați! Să zicem că te duci să cumperi cărbuni sau o pâine. Intri în prăvălie și spui: bună seara, dă-mi o pâine, te rog! Plătești: mulțumesc! Și pleci: bunăseara! Frumos. Omeneste... De ce, atunci, când vii la mine...? Tot om ești: și când cumperi cărbuni și când vii la mine. Atunci? Sunt mai prejos eu ca un ciob de cărbune? (*plânge pe bancă*) Desgust! Mi se strepezește sufletul de desgust...

Sam: Nu mai plânge! Nu-ți vede și nu-ți înțelege nimeni lacrima. Strânge pumnii, ca mine! Nu cerși! Cere, în numele pumnilor ce se ridică, amenințători, spre lumina și risipa de sus! Lasă revolta să inunde scările și să urce până în sălile de marmoră...

Mimy: (*speriată*) Nu striga! Sus e bal boieresc și prefectul...

Sam: Nu-mi pasă de nimeni! Sunt mai puternic ca oricând, pentru că sunt mai aproape ca oricând de fericire! O presimt cum se apropie, cu pași imateriali...

SCENA VII:

Sam, Mimy, Aura.

Aura: (*din oraș, prin fața celor din scenă, spre intrarea Cazinoului. Mantou de mătase roșie. Parfum, dungă de lumină*).

SCENA VIII.

Sam, Mimy.

(Sam: a tresărit, pași după Aura — a rămas lângă scara, pierdut).

Mimy: (cu panică) Nu te uita!

Sam: (pierdut) Lumină...

Mimy: Ferește-te, prietene! Stan e bătrân și bogat. Aura e tânără și pățimașă. Doisprezece s'au ucis pentru ea, până acum.

Sam: (gelos) De-acolo! Din fericirii de-acolo își alege victimile.

Mimy: De oriunde! Toată lumea o cunoaște.

*Sam: Vreau s'o cunosc și eu. Aura e fericirea pe care-o bănuiam apropiindu-se! Nu simți în jurul nostru fâlfâiri de mătăsuri? *(urcă pe scări, ipnotizat)* Nu vezi, pe trepte, urmele fosforecente ale pașilor ei?*

Mimy: Nu te duce! Sus sunt generali în fireturi de aur, iar tu: în rubașcă de pescar. Te bat servitorii și te dau afară, omule sărac.

Sam: (s'a oprit, își privește și pipăe hainele, coborînd o clipă de frământare, cu tâmpile în palme — fruntea sus, hotărîre) E cineva dela care pot oricând să împrumut un frac și...

(Agop apare pe scări, surâzător și providențial. Sam are un gest, care ar voi să spună: „am găsit” și se apropie repede de el, în timp ce Mimy a rămas, în lumină, tristă...)

TABLOUL 2.

In aceiași noapte, în casa negustorului Stan.

SERVITORUL, SAM, AURA, STAN

Salon. — Ușe, la dreapta, spre hall. La stânga, altă ușe, spre dormitor. În fund, mijloc: câteva trepte urcă spre o ușe deschisă larg pe o terasă. Dincolo de terasă, perspectivă: marea, sub lună. E liniște și se aud barcagii cântând... Ușa din fund se poate masca prin două perdele de purpură. Lângă divan, aprinsă, o lampă cu abatjour roșu.

La ridicarea cortinei, salonul e luminat, vag, numai de această lampă. Pe terasă și pe trepte, lumină de lună.

SCENA I.

Servitorul, Aura, Sam.

(Nimeni. Afară, soneria. Liniște. Numai cântecul: departe, pe mare... Servitorul: intră, aprinde lumina și se înclină adânc, așteptând intrarea Aurei: îmbrăcată în mantoul din tabloul precedent și poartă mască. E urmată de Sam: în frac și deasemeni cu mască. Fracul îi împrumută eleganță spirituală. La bal a băut șampanie, deci: va fi expansiv).

Aura: *(oferind servitorului mantoul)* Conașul a venit?

Servitorul: A telefonat dela club că...

Aura: Am înțeles: va veni la miezul nopții. E un om admirabil. *(Servitorul se înclină și iese).*

SCENA II.

Aura, Sam.

Aura: Mon prince, nici un motiv să ne mai păstrăm masca! Deci: *(Aura și Sam, ca la o comandă: masca jos)* Și acum *(la gestul lui de îndrăgostit stângaci)* dojana care să-ți aducă aminte că, la bal, ai fost imprudent ca un adolescent!

Sam: Iartă-mă! Parfumul umărului tău rotund...

Aura: *(glacial)* Nu-i așa că-i frumos afară? *(stinge lumina)* Mai ales acum... *(a rămas aprinsă numai lampa de lângă divan).*

Sam: *(privește fund)* În adevăr. Marea: care ascunde taine și înțelesuri...

Aura: *(cu umărul stăruitor lipit de umărul lui)* Trist?

Sam: Dimpotrivă! Mai vesel ca oricând, mai tinăr și mai dornic... *(o cuprinde)* lângă tine mă simt renăscând.

Aura: *(se desprinde ușor din cercul brațelor lui)* Liquer, o cupă cu vin sau...?

Sam: *(ii reține mâna)* Nu pleca! Din muzică și lumină, la bal.

Aura: *(simplu)* La miezul nopții vine Stan acasă.

Sam: *(surâs amar și-i dă drumul la mână)* ... așa dar?

Aura: ... îi sunt recunoscătoare lui Agop că mi-a recomandat un partener așa de distins și... *(lângă divan, aprinde o țigare)* Nu mi-ai spus nimic de terenurile tale petrolifere din Dâmbovița, mon prince! Mi-a șoptit armeanul că un consorțiu american...

- Sam: (nu dă importanță) Asemenea nimicuri...
- Aura: (leneșă, pe divan) Adevărat... (fumează, cu ochii mici în gol) Suntem doi actori de talent.
- Sam: Nu înțeleg.
- Aura: Ar fi și inutil, din moment ce iluzia e așa de fermecătoare. (râde) Așa dar, venit la Constanța...?
- Sam: ... să-ți sărut umărul, în vârtejul unui bal amețitor!
- Aura: Nebunule.
- Sam: (în genunchi, lângă divan) N'a fost gestul unui nebun, Aura, ci strigătul de triumf al inimii, în calea soarelui... De ce râzi? Iartă-mă, dacă sunt meșter în cuvinte. Vin dintre cărți și de sub aripa morții. E pentru prima oară când... Nu râde de mine! Ajută-mă, învață-mă alfabetul dragostei sau ascultă, mai presus de cuvinte, cântecul ce ți-l îngână inima. Fericirea mea! Dincolo de tine e noapte fără sfârșit...
- Aura: Mă induioșezi.
- Sam: Am urcat, până la tine, insetat și flămând.
- Aura: Simt, pe umăr, urma buzelor tale.
- Sam: Urme ușoare, ca două aripi pe o petală?
- Aura: Calde și dornice.
- Sam: Atunci, ca două lacrimi gemene...
- Aura: De ce lacrimi, dragule!
- Sam: E cel mai frumos omagiu pe care ți-l pot aduce!
- Aura: (părăsită în brațele lui) Copilule... (sărut pățimaș).
- Sam: (pierdut) Fericirea mea...
(Undeva, în oraș sau în apartament, bate miezul nopții. Sam și Aura au tresărit).
- Sam: (se înfioară, ascultând) Ce trist. Ca un clopot de 'nmormântare. Ca o amenințare, uneori — ca o dojană parcă...
- Aura: (liniștită, răsturnată pe divan) Douăsprezece! Ora crimeilor. Se sting luminile la club. Stan coboară scările. Automobilul. Acum trece pe la Prefectură. Se apropie, Acum e la... (râde) E adevărat că ești la prima aventură?
- Sam: De ce nu aprinzi lumina?
- Aura: Ar fi timpul să iei măsurii, mon prince! Sări peste terasă, ca borfași...
- Sam: Nu plec de lângă tine!

- Aura:* (*oftat fals*) Atunci... să ne resemnăm și să ne pregătim să murim împreună!
- Sam:* (*tipăt surd*) Nu vreau să mor! Mai bine... (*gândul crimei a fost fulgerător și l-a speriat*) Frig! și ce liniște...
- Aura:* (*pătimaș lipită de el*) Tremuri?
- Sam:* Nu tremur pentru mine. Tu, însă, vei suferi urmările.
- Aura:* (*pătimaș*) Sunt urmări pe cari le dorim, cari ne bucură și... (*râs îngânat*) Nu, să nu crezi — am glumit...
- Sam:* Atunci? (*i s'au lipit buzele*).
- Aura:* Sărută-mă!
- Sam:* (*o înlănțue*) Nu mă goni de lângă tine! Toate drumurile mi s'au închis în urmă!
(*Au tresărit, nemișcați o clipă — soneria afară — altă clipă de liniște*).
- Sam:* (*șcâptă*) Stan? (*tăcere*) Și ce întuneric...
- Aura:* Fricosule! (*afectează îngrijorare*) Il cunoști? E măcelar cu umeri de taur!
- Sam:* (*a încercat zadarnic să fie calm*) Nu-mi pasă! Pumnii cari n'au lovit până acum...
- Aura:* Sst! Auzi-i pașii în coridor! Tremuri?
- Sam:* (*în picioare, cu pumnii strânși*) Nu! Acum nu mai tremur.
(*Afară, glasul lui Stan, micios: Aaaaa!*)
- Aura:* (*ii răspunde tot așa de micios*) Pu-uu-lee...

SCENA III.

Aura, Sam, Stan.

- Stan:* (*intră cu paltonul pe umeri și pălăria pe ceafă — rubicond, chel, figură jovială — se clatină, cu primii pași în scenă*) Iartă-mă, dragoste scumpă, dar... ca la club: dă-i un as de treflă nebunului de Prodanovici, dă-i și-un păhărel lui Stan — dă-i o damă de cupă jerpelitelui de Săndulescu, dă-i și-un păhărel lui... (*a aprins lumina, dă cu ochii de Sam și împrumută, brusc, atitudine și glas autoritar*) Aura! Cine-i domnul care la o oră așa de nocturnă...?
- Aura:* (*simplu*) Nu știi...
- Stan:* Cine ești, domn care la o oră așa de nocturnă...
- Sam:* (*ura cu care aștepta intrarea lui Stan a fost risipită de bonomia și înfățișarea oarecum comică a noului venit* —

răspunsul Aurei l-a surprins și l-a amuzat, deopotrivă — deci, va răspunde surâzând ușor) Nici eu nu mai știu...

Stan: Cum? *(amenințător)* Ei bine, atunci... *(pași hotărâți spre panoplia cu iatagane turcești).*

(Aura: râde nestăpânit. Stan: a rămas cu mâna întinsă spre panoplie și ochii mari la Aura. Sam: râde de atitudinea lui Stan).

Stan: *(înfuriat de râsul lui Sam)* Nu permit să se râdă, când...

Aura: *(il stăpânește cu privirea)* Când? Mi se pare că ești prea... autoritar!

Stan: Am întrebat...

Aura: Răspund numai oamenilor limpezi la cap!

Stan: *(mic, umil)* Iartă-mă, inimioară, dar... sunt... era datoria mea... ca bărbat...

Aura: Aștept să te liniștești. Așa! *(surâs)* Acum să facem prezentările: Doctorul... Dominic dela Craiova...

Sam: ...?!

Stan: *(se înclină)* Domnule...

Aura: ...și dragul meu Stan, mare filantrop, cerealist, om de inimă și soț gelos.

(Sam: se înclină. Stan: ochii la Sam, bănuitor. Aura: îi măsoară, cu surâs imperceptibil).

Aura: Ce stați așa, ca doi cocoși? Dați-vă mâna!

Stan: *(ca svârlit de un resort)* Mă rog, cu plăcere! *(dau mâna)* Iartă-mă, doctore, dacă...

Aura: Nici un „dacă”! Doctorul Dominic e un erou.

Sam: ...?!

Stan: *(stupid)* Da? Imi pare bine...

Aura: M'a salvat dela moarte, acum o oră.

Sam: ...?!

Stan: Cum? N'am auzit eu bine sau...?

Aura: Un accident de automobil, în fața prefecturii iar doctorul Dominic, ca un erou...

Stan: *(cutremurat)* Un accident! Un accident de automobil, mai ales, care ar fi putut să aibă urmări grave! Și eu să nu știu, cel puțin — să nu... *(svârlit de resort lângă Aura)* Aurico dragă, muriam și eu de durere! *(svârlit de resort lângă Sam)* Doctore! Recunoștință eternă! Un vagon de porumb, pentru porci sau familie — ori un sac de făină...

- Aura:* Până una alta, o cupă de vin! Numai dacă domnul doctor...
- Stan:* Cum, să ne refuze, adică? Nu-i dau eu voie să facă asemenea crimă!
- Aura:* Dacă el nu-ți dă voie, doctore...
- Sam:* Mă supun poruncii.
- Aura:* Atunci, să fim veseli!
- Stan:* ...și să bem! Am un vin, doctore! Sânge! Ce sânge? Șampanie! Mai ceva ca șampania... Eram de-o șchioapă, când l-a îngropat bunica în pământ. (*melancolic*) Singura moștenire din bătrâni! Și mi-e dragă. Pentru că-mi place să trăiesc! (*expansiune*) A trăi: să te bucuri de...
- Aura:* Ar fi bine dragule...
- Stan:* Nu mă 'ntreține, soro! (*aceeași expansiune, către Sam*) A trăi: să te bucuri de... (*dojană blândă pentru Aura*) Mi-ai tăiat aripele entuziasmului...
- Aura:* Doamne, ce sete mi-e de vin de pe vremea când era iubitul meu de-o șchioapă...
- Stan:* Că bine zici — uitasem. (*pași spre ieșire*) Un moment, vă rog!
- Aura:* (*afectează uimire*) Cum, ne lași singuri, tigrule gelos?
- Stan:* (*din prag, către Sam*) O auzi? Eu, care... (*lângă el*) Știi cum o iubesc, doctore? Uite 'n ochii mei! (*l-au înecat lacrimile*) Ai înțeles?
(*Sam: gest afirmativ, cu ochii în pământ. Stan: a ieșit, ștergându-și lacrimile.*)

SCENA IV.

Aura, Sam.

- Sam:* ...felicitățile mele, doamnă!
- Aura:* Nu înțeleg.
- Sam:* ...doctorul Dominic, din Craiova, care m'a salvat... Ce minciună banală!
- Aura:* O minciună inteligentă n'ar fi crezut-o, doctore.
- Sam:* Oricum, o minciună.
- Aura:* Te revoltă minciuna? Câte minciuni mia-i spus, în cele câteva ore de când ne cunoaștem, mon... prince? (*ii răvășește părul pe frunte*) Prostule mic! Mare noroc ai că mi-ești drag...

SCENA V.

Aura, Sam, Stan.

- Stan:** *(a intrat cu vin și pahare)* Scumpilor, niște vin... Ia uite-l, doctore, în lumină. *(melancolic)* Vin dela bătrâni... *(vrea să fie nepăsător)* A! Să nu mai vorbim. Toți suntem datori c'o moarte... *(iar melancolic)* Muncim, ne luptăm, ne iubim, ne urâm. Intr'o zi, cașicum ai stinge o candelă: pfu! Și gata. Murim! Așa de repede murim... Cine știe, în urmă de-și mai aduce aminte cineva: o la-crimă sau o floare, cel puțin...
- Aura:** *(indispusă)* Așa, fără rost...
- Stan:** Draga de tine! *(lui Sam)* O vezi? E tristă, o doare că-i aduc aminte c'o să mor... Inima, doctore! Presimt... Și-acum, ia să lăsăm fleacurile.
- Aura:** *(ii oferă loc)* Doctore dragă...
- Stan:** *(Sam s'a așezat la masă. Aura deasemeni, între el și care a rămas în picioare, cu paharul în mână)* Dați-mi voe, dragilor, în amintirea serii de acum, când o moarte năpraznică era să-mi fure tot ce am mai drag pe lume: pe tine, Aura — printr'un accident care ar fi putut să aibă urmări grave, să închin paharul meu cu vin lui Dumnezeu, care ne dă ploaia la timp și ție, doctore... Cum ai zis că te cheamă?
- Aura:** Dominic, puiule.
- Stan:** A! Da... *(reia tonul)* Lui Dumnezeu și ție, doctore, care ai fost un erou *(plânge)* pentru că ai smuls din ghiarele morții... pe tine, aurul meu, care ai fost și vei fi...
- Aura:** Iar mă faci să plâng...
- Stan:** *(plânge mai tare)* Iar eu, doctore, ca un nemernic, în necunoștință de cauză... *(părăsește tonul lacrimogen și râde)* Hăăhăhă! Era să te spintec cu iataganele! Deci, zic: să bem! *(ciocnesc)* Noroc, doctore și molimă 'n Craiova! *(au băut: Sam și Stan însetați — Aura abia muindu-și buzele. Apoi, Stan cu paharul în mână)* Ei, ce zici, doctore?
- Sam:** Minunat!
- Stan:** *(toarnă)* Dacă-i minunat, să mai bem.
- Sam:** *(închină)* Prietenia de acum...
- Stan:** Până la moarte!

Aura: Amin!

Sam: (a băut, a rămas cu capul rezemat de spătarul scaunului) Minunată ambrozie.

Stan: (mândru) Nu-i așa? A umplut toată casa de aromă. (tabachera deschisă pe masă) Acum, o țigară fină, cine do-rește. (a aprins, fumează) Te rog să crezi, doctore... Ei nu, zău, știi ceva? Dă-mi voe să-ți zic: dragă Dominic — sau, mai bine: mă, Dominic.

Sam: Cu plăcere.

Stan: Bun! Mersi! Ce vream să spui? A, da! Nu, stai că... Am uitat. Hai să bem, că-mi aduc eu aminte. Noroc, mă... Dominic.

Sam: a dus paharul la gură).

Aura: (l-a prins de mână, mai mult cu gestul) Nu.

(*Sam:* se supune).

Stan: (a băut, a început să i se împleticească limba) Mi-am adus aminte, mă... Dominic. Întâmplarea cu automobilul! Să-mi spui cum a fost.

Sam: (zăpăcit, cu ochii la Aura) A-adevărat! A fost o... clipă grozavă! Doamna venea cu... automobilul iar eu...

Stan: Care... automobil?

Sam: Un... automobil... alb, cu..., sirenă și...,

Stan: (intrigat) Ce automobil alb, Aura dragă?

Aura: Doamne, cum mă chinui cu întrebările! Tăceți, vă rog! Nu vă gândiți că e dureros, pentru mine, să-mi aduc aminte de o grozăvie...?

Stan: Așa-i, doctore, e dureros: pentru ea, pentru mine. Las' că-mi spui mâine, pe lumină.

Sam: Mai bine, îmi trebuie răgaz, să-mi adun gândurile.

Stan: Te cred! Săracu' doctoru, inimioară! Prin ce clipe înspăimântătoare o fi trecut!

Aura: Să uităm și să fim veseli! (le toarnă vin) Cine mă iubește...?

Stan: (s'a înecat cu fumul de țigară — mâna la gât, la inimă și apasă, încovoiat) Mmm! (mai mult cu gestul) Aer! Aer...

Aura: Vai de mine, iar?

Stan: (o clipă, apoi) Nu-i nimic, lasă — a trecut. (surâs palid) Te-ai speriat? Draga de tine! (trist, către Sam) Inima, doctore, inima... (bea — întinde paharul Aurei, în timp

- ce vorbește cu Sam) Vorba ta, mă... Dominescule! Ambozie... (bea).*
- Aura: (ii toarnă) Așa-mi place, dragule: Să vii acasă, să bem împreună! (accent dramatic) Singură, doctore: dorm, mă plimb...*
- Stan: (nu mai e stăpân pe cuvinte) Ești ned'eaptlă, dalga mea! Docto'u știe: aface'ile...*
- Sam: Sigur, cer sacrificii.*
- Stan: Sac'ficiu! Dă-i un as de trelfă je'pelitului de Prodanovici, dă-i un pă'ărel lui Stan — dă-i o cuplă lui Săndulescu, dă-i un pă'ă'ărel lui Stan... (sughite) Sac'ficiu! Și tu și el și eu și... (dă paharul peste cap) Sac'ficiu! (adormind) Ca'vasă'ică: dă-i un pă'ă'ă'ărel lui... (mototol în fotoliu).*
- Aura: (clipă, cu ochii atenți la Stan — aspiră adânc) Insfârșit: singuri! (culcă brațul gol pe masă, cu palma sub bărbia lui Sam și-l privește, cu pleoapele întredeschise) Înțelegi, dragule? Singuri... (vestmântul i-a alunecat de pe umăr).*
- Sam: (ochii dornici) Aura! Umărul tău rotund... (ii sărută umărul, cu patimă).*
- Aura: (ii cuprinde capul cu brațul și își îngroapă degetele în părul lui) Așa! Adânc...*
- Stan: (în somn) Sac'ficiu...*

TABLOUL 3.

Peste câteva clipe, în același decor.

STAN, AURA, SAM

In salon e întuneric. — Dincolo, în dormitor, e lumină aprinsă. Ușa dormitorului e întredeschisă. Draperiile din fund sunt trase.

SCENA I.

Aura, Sam, Stan.

(Aura: ascultă, cu încordare, lângă ușa dormitorului. Liniște. Face semn, cuiva, spre fund).

(Sam: apare de după draperii. Lângă Aura, atent. Pentru amândoi, altă clipă de așteptare încordată. Vor vorbi în șoaptă).

(Stan: în tot timpul acestui tablou, va vorbi din dormitor).

Sam: Doarme?

Aura: Mi se pare că...

- Stan: *(desmierdător)* Aaaaa.
- Aura: *(tresărit lipită de Sam — târziu)* Da, puiule... *(repede, către Sam)* Dacă vine...
- Stan: Puiulee...
- Aura: Sunt aici, micule.
- Stan: Nu vii să te culci?
- Aura: Ba da. Mai am să... Sigur, dragule, o să viu...
- Stan: Vino mai repede, că mi-e urât singur. Mi s'a speriat somnul. Nu trebuia să mă scoli. Am dormit mult?
- Aura: Aproape o oră, cred...
- Stan: Bun, atunci... *(râde)* Mi se pare mie că mă cam ametișeam, cu doctoru, la masă. Acum sunt limpede. Vezi? Numai un ceas de somn și... Doctoru a plecat de mult?
- Sam: Nu-i răspunde!
- Aura: Da, sigur, a plecat...
- Stan: Ce om cumsecade! Imi pare rău c'am adormit la masă.
- Aura: Și... lui i-a părut rău...
- Stan: Cred! Ce să fac? Două nopți albe la club... De ce nu m'ai sculat, să-mi iau la revedere dela el?
- Aura: Nu m'a lăsat.
- Stan: Doctoru?
- Sam: Nu-i mai răspunde!
- Aura: Da, micule, doctoru...
- Stan: Ca să nu-mi strice somnul! Ce om cumsecade!
- Sam: Nu-i mai răspunde! Lasă-l s'adoarmă! Spune-i că te culci pe divan.
- Aura: Taci!
- Sam: Imi vine să țip...
- Aura: Cum tremuri! Răsuflarea ta îmi frige umărul...
- Stan: Aura, e cineva acolo, la tine?
- Aura: *(ghemuită lângă Sam)* Dacă ne surprinde, atunci...
- Sam: Ar fi bine să...
- Aura: Dacă vine și ne găsește... *(îi se pare că aude mișcare în salon și tresare)* Sst! Să trecem pe divan! Aici e aproape, ne aude. Acolo, mai departe, și... *(amândoi spre divan, cu pași nesiguri, aproape cuprinși în brațe)* Fii atent!
- Sam: Ajută-mă! Sunt slab...
- (Au lovit masa — o cupă a căzut, s'a spart — Aura și Sam au încremenit, cu ochii la ușa dormitorului).*

- Stan: Aura, s'a spart ceva?
- Aura: Nu, ba da... O cupă... Am vrut să..., am lovit masa și...
- Stan: Ce-ai spus că s'a spart?
- Sam: Nu-i mai răspunde!
- Aura: Taci!
- Sam: Inebunesc! Am impresia că-mi sgârie cineva inima cu un ciob de sticlă...
- Stan: E cineva acolo, Aura?
- Aura: (târziu) Unde?
- Stan: La tine, în salon.
- Aura: Nu, dragule... Cum să...?
- Stan: Ba da. Am auzit vorbă.
- Aura: A fost... N'a fost nimeni... A fost servitorul, a strâns cupele...
- Stan: Ee! De ce nu mi-ai spus c'a fost servitorul? Il rugăm să-mi aducă țigările. Nu-i nimic Las'că viu eu să le iau.
- Sam: (împat aproape) Nu!
- Aura: (în același timp cu Sam) Nu! Ți le-aduc eu. Stai acolo! Nu...
- Stan: Mulțumesc, inimioară, nu vreau să te supăr. Viu eu să le iau. Până fumez, mai stăm de vorbă pe divan...
- Sam: Oprește-l Să nu...
- Aura: Imposibil! Zarurile au fost aruncate. Ori pleci și mă lași lângă el...
- Sam: Nu plec, nu te las — nu mă lăsa să plec! Toate drumurile mi s'au închis în urmă.
- Aura: Atunci...
- (Pauză.
- Sam: ...atunci?
- Aura: (il privește în lumina ochilor) Înțelegi?
- Sam: ...da!
- Aura: Sărută-mă!
- (Imbrățișare).
- Stan: (intră în pijama, cum s'a sculat din pat. Li vede îmbrățișați, gest de surprindere și de durere, cu mâna la inimă — înțepenit, se învârtește într'un călcâi și să prăbușește la picioarele lor).

FEMEIA, POZIȚIA GEOGRAFICA ȘI CARTEA

de SEPTIMIU POPA

Societatea „Transilvania” a luat ființă tocmai în anul, când „Astra” ardeleană hotărâse înființarea unei reviste cu acelaș nume. Dincoace și dincolo de Carpați a răsărit atunci câte-o scânteie, din acelaș amnar al însuflețirii naționale. Nu e mirare așa dar, că societatea „Transilvania” trimite „Astrei” toate actele neprihănitei sale zămisliri, iar „Astra” hotărăște întreținerea legăturilor de strânsă frățietate cu societatea-soră, care urmărește aceeași țintă și care, pentru cazul unei neprevăzute desființări o face „unica creditoria a fondului ei”. În aceeași ședință (9 Iunie 1868) comitetul „Astrei” mai cere, bineînțeles cu condiția reciprocității, ca toate actele societății „Transilvania” să i se trimită, ca să le păstreze între „documentele și lucrurile de preț” și să le publice, după putință, în coloanele revistei cu acelaș nume. Inimile românești din România liberă să nu bată, fără ca bătăile lor să aibă cuvenitul răsunset și pe plaiurile ardelene.

Așa apoi, nu e mirare, că în numărul său din 15 Septembrie 1868 revista „Astrei” publică discursul lui B. P. Hajdeu, rostit la adunarea generală din 2 Februarie a societății „Transilvania”, un discurs al dragostei frățești, o recitare a primelor capitole din Evanghelia unității naționale românești.

Invățatul cu cunoștințe universale renunță de astădată la toate subiectele cosmopolite, bune pentru alte timpuri și alte adunări și atinge „o chestiune curat românească (aplauze), egalmente importantă pentru toate provinciile românești”, vorbind despre „acele mijloace seculare și providențiale, prin cari străbunii și frații au reușit a conserva naționalitatea lor” la Carpați, pe țărmul Mării Negre și în Balcani. Doamnelor și Domnilor prezența la adunare le

arată, așadar, cauzele minunatului fenomen al păstrării unității noastre naționale.

Incepe cu „Macedo-Românii, cei strâmtorați de Albanezi, Bulgari și Greci, sclavii fiscali ai Turcului și sclavii eclesiastici ai propagandei grecești, cari purtau și pe atunci jugul unei îndoite robii. Menținerea naționalității române la acești frați dulci e un adevărat miracol, pentru că ei „sunt lipsiți de orice literatură, de școale și chiar și de alfabet”.

Cine a salvat așadar naționalitatea românilor macedoneni? Hajdeu dă un răspuns hotărît acestei întrebări, spunându-ne, că „îngerul păzitor al românismului transdanubian a fost... femeia. Pentru dovedirea aserțiunii sale citează pe Bolintineanu și pe călătorul englez Martin Lacke, care ne spune, că „cele mai multe femei macedo-române nu înțeleg nici o altă limbă decât cea românească, pe când toți bărbații vorbesc grecește”. Ne aduce apoi drept exemplu pe celebrul Coletis, cel mai mare diplomat al Eladei, care era Român din Macedonia și care, cu toate acestea, nu se sfia a-și da aerul unui Elin. El însă ținea la dânsul o soră, care nu știa boabă grecește și care intra uneori în camera fratelui său ministru tocmai atunci, când el vorbea cuiva despre Pericle și Epaminonda, întrerupându-l prin vre-o întrebare și constrângându-l să-i răspundă... românește: „Coletis a rămas Român până la moarte numai din cauza surorii sale”.

Față de femeile din România Dunăreană marele Hajdeu e nevoit să fie mai puțin curtenitor. Am avut și noi femei mari și ilustre, — spunea el, — ca mama lui Ștefan cel Mare, doamna Ruc-sanda, Ana Ipăteana, etc., dar virtuțile lor individuale „aveau numai influența restrânsă și momentană a unor excepțiuni”. Nici independența politică n'a salvat naționalitatea română pe malurile Dunării, cu toată vitejia Țepeșilor, Mircilor, Ștefanilor, Rareșilor și Mihailor. Cheia enigmei e pozițiunea geografică a României Dunărene, așezată între trei imperii mari, puternice și rivale, mai întâi Polonia, Ungaria și Turcia, apoi, prin schimbarea numelor, Turcia, Austria și Rusia. Toate trei își țineau ochii mereu ațintiți asupra țărișoarei noastre, râvnind-o cu lăcomie și împiedecându-se unul pe altul în realizarea visului comun. Cu prilejul conferinței secrete dela Leutrov, în 1494 regele Ungariei și cel al Poloniei făcură o încercare de acest fel, dar „se despărțiră în deșert”, pentru că, fiecare voia să aibă totul, ori nimic. În vremile mai noi Austria a răpit Bucovina, iar Rusia a încălcat pământul Basarabiei, dar România

Dunăreană a rămas neatinsă, mulțumită eternelor certe internaționale.

Femeilor române din Ardeal le cer eu scuzele, văzându-mă nevoit să constat, că Hajdeu nici lor nu le atribue vre-un rol în păstrarea naționalității și a limbei. Aici, acest rol a fost rezervat cărții, învățaturii. După persecuțiile judiciare, administrative și sociale din secolul al XVI-lea, Românii ardeleni au fost reduși la treapta legală de dobitoace fără cuvânt și fără voință, dar ochiul lui Dumnezeu a veghiat asupra Daciei lui Traian. „Tocmai atunci, când prăpastia desnaționalizării se deschisese amenințătoare sub picioarele ardelenilor, — spune Hajdeu, — providența le șopti în taină: Învațați carte românească și veți fi mântuiți. În Ardeal se începe o mișcare literară-națională. La Brașov și Orăștie se tipăresc cele dintâi cărți românești, cari au trecut prin multe mii de mâni și au vizitat mii de bordeie. De atunci, progresul învățaturii naționale nu s'a mai întrerupt în Ardeal, iar frații ardeleni au ajuns în fericita situație de a revărsa în juru-le prisosul abundenței, dând României Dunărene pe un Lazar, pe Bărnățiu, Laurianu, Maiorescu, Papiu, etc.”...

Concluzia discursului lui Hajdeu a fost, că România Dunăreană are datoria să întoarcă ardelenilor împrumutul. Iar în numele societății „Transilvania” promite, că această datorie se va plăti, cu camete cu tot. Martore sunt zilele ce s'au scurs dela 1867 încoace, că promisiunea lui Hajdeu n'a fost o simplă frazeologie...

Septimiu Popa

SCRIITORI ȘI CĂRȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

GEORGE A. PETRE; UMBRE ȘI LESPEZI. (Editura autorului, 1938. Oradea).

George A. Petre nu mai este un poet tânăr. El scrie de aproape douăzeci de ani și tot de atâta timp și publică. O modestie excesivă l-a oprit de a abuza de culesul în volum al unor roade risipite cu dărnicie în perioadele postbelice, dar pe cari simțul autocritic al poetului l-a împiedecat de a le socoti demne de eternizarea într'o adunare cantitativă. Totuși poetul nu avea motive să fie atât de excesiv cu sine de oarece, deși nu a isbutit decât târziu să se cristalizeze într'o formulă unitară și potrivită firii sale lirice și deși în cele câteva sute de poezii oscilează între curenți moderni și experiențe lirice foarte diverse pe coarda cărora se exersează cu aceeași dexteritate, totuși printre ele sunt câteva cari puteau înfrunta critica. Mai ales că ele erau mult superioare aceloră din placheta „Dumnezeu” scoasă în 1928 și care a fost singura dovadă de slăbiciune autocritică a poetului, până acum. În afară de aceasta el nu a mai tipărit decât un volum de traduceri din poeziile celui minunat și extraordinar poet maghiar Ady Endre.

În „Umbre și lespezi” poetul strânge faza poeziei sale dintre anii 1931 și 1935. E ultima formă a carierii sale și aceea în care el a izbutit să atingă o formulă care să dea poeziei sale o unitate de atitudine și de atmosferă, ca și de formă. Deși poetul nu e lipsit de anumite influențe corespunzătoare temperamentului său, poezia sa are marca proprie a unei personalități care, fără să fie viguroasă, este plină de posibilități și de energie latentă.

„Umbre și lespezi” e împărțit în trei cicluri. Pentru a simplifica discuția asupra volumului, voi proceda prin eliminarea ultimului ciclu, intitulat „Alte stihuri” și care cuprinde șase poezii în discordanță de realizare cu restul volumului, excesiv de slabe, prozaice și banale. Ele distonează în ansamblu celorlalte două cicluri, atât de unitare ca ton și substanță. Despre acest ciclu nici nu se poate spune altceva decât că, în afară de bunele intenții neizbutite ale poetului și de o imagine frumoasă, sunt o înșirare de versuri facil rimate și cu platitudini ca

Aurora mijeste la orizont colorată,
Dar luminișul zilei nu crește niciodată.

sau

Everestul nimicului

sau

Voi închide ochii, ca să cuget profund

sau

Și tu nu-mi vei putea limpezi acest mister.

Dar, întorcându-ne la primul ciclu, descoperim un poet de vocație, în a cărui vie sensibilitate realitatea se topește și cristalizează în noi forme lirice.

George A. Petre e înainte de orice un tradiționalist. Poezia sa e, ca formă, clasică. Nici o obscuritate, nici o enigmă în versurile sale cari expun limpede, direct, o idee sau un sentiment, în stilul cel mai simplu. În conținut, poetul folosește întregă tematica tradiționalistă, de înfrățire cu glia, de solidaritate cu peisajul natal, cu trecutul și străbunii, de confundare în natură de risipire panteistă în cosmos. E ceea ce găsim și la predecesorul și modelul său Nichifor Crainic. Și totuși, poetul reușește să redea cu un timbru personal câteva din aceste vechi teme.

Astfel ne oprește dela început poezia „Așa era tata” pe care o consider antologică. Citând-o în întregime nu mai e nevoie să insist în analizarea ideii ce rezultă din compararea și ca și confundarea meșteșugului poetului cu acela al plugarului care a fost tatăl său. E ideea continuității, a tradiției, e ideea trăinicii și a identității de substanță sub manifestarea exterioară aparent schimbată:

Stând aplecat pe lemnul acestei mese,
Cu tocul scrâșnind pe hârtie,
Mă simt plugar cu mâncile smulse
Înfigând plugul într'o câmpie.

Așa era tata, încovoiat pe unealtă
Sub jăratecul zilei de vară:
Apa Morților tremura la hotar baltă
Și umbra dormea sub cară.

Ciocârliile-i deslegau în viers năvală
Și barza-i toca 'n slavă veste.
Scria și el, cu-a brazdelor cerneală,
Aceiași strămoșească poveste.

Când ștergea cu poala cămășii sudoarea
De pe chipul lui de aramă,
Ii rămânea 'n pânză toată înfățișarea
Ca un Christos pe maramă.

Stătea aplecat peste albele oseminte
Ivite din brazda de cărbune:
Încercând parcă să-și refacă în minte
Conturile lor străbune,

Cum pândesc eu să deslușesc glasul
Pecetluit în mine ca legământul,
Ce-mi hotărăște fără voia mea pasul
Și-mi dogorește-aici cuvântul. (p. 8).

E o poezie admirabilă și de n'ar fi scris-o decât pe aceasta George A. Petre tot ar fi dovedit numai cu ea că e un poet adevărat. În ea se cuprind sintetizate toate elementele tematice și formale ale poeziei sale, pe cari le des-voltă separat în alte poeme.

Așa e legătura cu strămoșii, cari dorm în noi și ne determină viața noastră de azi, în „Vis străbun”:

Din sufletul meu și-a făcut pernă
Un strămoș din adânc veac
Și-si doarme 'n mine viața-i eternă
Cu visuri trainice, fără leac. (p. 7).

Poetul e legat prin atavism de un trecut de care nu se poate despăra. Gesturile lui nu sunt decât ordinele sau manifestările celor cari-l preced:

Și când mi-amintesc că trebuie să cânt,
Un cioban răsare în fața mea din pământ:
Duce cavatul la gură, eu amușesc încetinel
Și cântă numai el, cântă numai el. (p. 26)

sau

Ce glas de străbun m'a chemat peste vreme,
Pe țărnul acesta de neam?

Comuniunea aceasta și solidaritatea cu străbunii e o povară fără scă-
pare:

Porunci vechi mi-apasă pe umeri povară
Și zilele mor fără leac (p. 34)

În sfârșit solidaritatea cu natura, risipirea panteistică în ea; în „Impă-
care”

Pentru a dăinui 'n tot ce mă 'nconjoară
Trebuia întâi să mori.
Acum fâlfâi pasăre 'n vremea ce zboară
Cu umbra întinsă 'n vâltori.

. ,
. ,

Sunt împăcat că trec peste tine
Și tu pretutindenii ești,
Că nu ostenesc chemare pentru mine
Și prezentă din vreme crești. (p. 55)

E aici retrăirea în natura unde sufletul s'a topit și integrat prin moarte.

În legătură cu retrăirea e și acea impresie a lucrului care a mai fost trăit odată — ceea ce Bergson numește le sentiment du deja vu — pe care iată-o în aceste versuri.

Aș vrea să-alergăm de mână înainte
Peste meleaguri noi
Și parcă pretutindenii mi-aduc aminte
C'am mai trecut amândoi. (p. 37).

Această impresie nu e decât o consecință a continuării vieții strămoșilor în sufletul nostru.

Dacă primul ciclu „Umbre” e plin de iubirea melancolică de țarină, de străbuni și de trecut și expresia solidarității cu acestea, ciclul al doilea, în care temele acestea revin, e ciclul iubirii pentru femei. E o iubire melancolică și însoțită de toată legătura dintre ea și natură. E o iubire la care participă tot misterul casnic, divinitatea și natura. În ciclul acesta poetul a căutat să redea fiorul metafizic al apropierei de mister, lăsându-se influențat în atmosferă ca și în anumite întorsături formale de poezia lui Lucian Blaga, fără însă a fi copleșit de ea. E poate mai mult o coincidență temperamentală decât o imitare directă a tonalității poeziei lui Blaga.

Ceeace mi se pare însă că formează specificul poeziei lui George A. Petre, ceeace-i dă un aspect original, este în atmosfera unitară a ei, în tonul scos dintr-o singură coardă în monotonia ei așa spune, fără să mă gândesc a face din această caracterizare un defect. Căci poeziile lui George A. Petre scot toate același sunet, care prin repetare dă impresia de monotonie. E un sunet îndelung repetat, o melopee cu variații infime de nuanțe, ceva de fluer cântând în surdină și deplasând melodia cu numai un semiton mai sus sau mai jos, în imperceptibile nuanțe. E ca susurul vântului lăsat slobod pe câmpie, e ca întinderea lentă și plată a spațiului de stepă, e ca înfiorarea abia simțită a ierburilor pe Bărăgan, atinse de o ușoară adiere. Este ca desfășurarea exasperantă și nesfârșită a orizontului aceleiași stepe, aceleiași câmpii a Dunării, cu același cer nelimitat și de aceiași invariabilă culoare. Poezia lui George A. Petre este formal expresia spațiului nesfârșit al câmpiei. E în ea tot întinsul nesfârșit al Bărăganului. E în ea tremurul de pânză al aerului luminos și toropit de zăpușală. E în ea o respirație de adiere și de câmp, e o răsufare de plante și e prezența unei neliniști care te cuprinde când te afli în mijlocul aceluși gol unde nimic nu te poate sprijini și ascunde! E o neliniște și o nesiguranță, ca o așteptare a unui pericol sau numai a unei sosiri neașteptate a nu știu cui și a nu știu ce! E prezența torturantă a unei singurătăți, a unei lipse, e materializarea psihică a unei absențe. În vasta întindere necuprinsă sufletul e prada iluziei!

Iată peisajul câmpiei:

Valuri de-avalma se tăvălesc peste grâne
Un foșnet de mireasmă și boare,
Ca o herghelie de mânzi verzi fără frâne
Doldora de troscot și de soare.

Alteori se face deodată liniște pământie
Și lăcustele-atârnă de spicul moale.
Parcă cineva doarme obosit pe câmpie
Și nu trebuie nimeni să-l scoale. (p. 29)

În ultimele două versuri e iluzia, pe care poetul o are adesea și pe care iată-o aici, mai precisă:

Cred că șoptește cineva de departe
Și nu limpezesc glas... (p. 28)

În această poezie încărcată de alegorii, de imagini și de personificări, natura e înfățișată animistic:

Pun la pământ genunchii și frunte
Ca 'n primitivă rugă
Și-aud rodul trezit în grăunte
Cum cere să sugă. (p. 20).

Iată și misterul muzical din spațiul de Bărăgan:

Adâncurile dorm piatră în adâncuri
Și umbrele pasc pe văi.
Călăreți oboșiți au sărit din oblâncuri,
Muți, la 'ntuneric de căi.

Susur nelămurit sfredclește 'n Fire
Și-alungă melodii în urechi.
Ca un fermecat cântec de adormire
Uitat de mamele vechi (p. 43)

Dar ar trebui citat întregul „Pastel” (p. 25) pentru a avea izbitoare, senzația de pace exasperantă, de mută nemișcare nemărginită, a câmpiei. Citez ultimele trei strofe:

Uneori oftează adânc cineva pe-aproape
Și lanurile pe rând tresar.
Ca o tristețe ce-aleargă sub pleoape
Când umbre vechi răsar.

Apoi liniștea se culcă pe câmp, oarbă.
Respirând ușurel.
Parcă un mut cântă ascuns în iarbă
Un cântec numai pentru el.

Și eu privesc singur în depărtarea albăstrui,
Ca 'ntr'un ciob de oglindă, mic:
Aș dori să mai fie cineva și nu e
Și nu văd nimic...

George A. Petre nu e un artist, ci doar un poet. Versurile sale nu tind spre o perfecțiune formală, ele fiind adeseori facil rimate, sau chiar prozaice. Dar forma lor, corespunde prea adesea acestei idei de spațiu și de atmosferă de câmpie, de stepă. Iată astfel un vers care arată cum în poezia sa versul adesea, gloduros și aspru, zdroncăne ca un car pe un drum prost de țară:

Toamna foșnește mers sur pe zare (p. 29)

Ca acest vers mai sunt și altele în volum. Acesta arată însă mai pregnant modul aspru al formei lirice a poetului nostru. Când am spus deci că poezia lui este clasică, n'am înțeles-o în sensul perfecțiunii formale, al me-

șteșugului, ci doar în sensul de tradiționalism dat clasicismului formal și de limpeziciune de expresie.

Altfel, poetul are imaginație. Comparațiile sale chiar când sunt baroce uneori, au o frumusețe incontestabilă și desprinsă de legătura cu restul poeziei. Voi cita câteva, pe cele mai izbutite:

Arborii 'ntind mâini negre pe zare
Și tremurând se încălzesc. (p. 16)

sau

Înăuntru slovele mi se risipesc pe hârtie
Ca turmele strămoșilor mei pe câmpie (p. 26)

sau

Frunzele prind melodia 'n mână
Și cad grele la pământ (p. 40)

sau

Și azi pășești cu liniștea după mine
Ca umbra după drumeț (p. 45)

sau

În perne de liniști întunecate,
Ca sămânța 'n pământ,
Dorm stoluri de melodii necântate (p. 66)

și

Ploaia calcă frunze bolnave de gripă (p. 51)

și în sfârșit

Streșinele și-au pus la gât salba gerului (p. 61)

Cu toată asprimea formală poezia lui George A. Petre e însă, prin contrast de o delicatețe și discreție de simțire, care o conduce la efecte de mare poezie. Astfel în această strofă în care prezența iubitei moarte e presimțită în atmosferă ca o respirație a unei ființe nevăzute:

Azi gândul stă locului să te asculte
Cum respiri împrejurul meu. (p. 44)

Pentru a ilustra mai bine sensibilitatea delicată a poetului, profund elegiacă, voi cita în întregime „Toamna” tot atât de definitorie pentru al doilea ciclu ca și „Așa era tata” pentru primul.

Toamna leagănă copaci rebegiți de ape,
În brațe uscate și reci.
În ceață frunzele cad pleoape
Peste visuri fără poteci.

E ca o mamă învinețită de durere
Pentru droaia de copii morți,
Care frânge mers, îmbrățișând fără vrere
Copilași străini în porți.

Toți scutură sărutarea ei rece
Și ea burează plâns.
Pentru cântecul ce trebuie să sece
Și pentru rodul strâns.

Stolul de pasări șterge sbor departe,
Ca amintirile de demult.
Aș vrea să-mi vorbești despre moarte
Și liniștit să te ascult. (p. 53).

E aici exprimată o stare nemotivată și inefabilă de durere, care se valorifică prin muzicalitate interioară și nu formală, prin accentul afectiv, prin atmosferă și printr-o tonalitate cenușie și monotonă fericit adecvată conținutului.

Fără a fi o poezie excepțională, neputând fi clasată în rândul poeziei majore, poezia lui George A. Petre este totuși bine încheșată în fond și formă, cari sunt adecvate în chip desăvârșit și cuprinde în câteva poezii frumuseți și realizări vrednice de toată atenția criticei și a cititorului, fără a mai pomeni de unitatea ei și de originalitatea realizată în expresia spațiului câmpiei.

Dacă „Umbre și lespezi” este ultima etapă a carierei lui George A. Petre, până acum, ea nu este desigur și cea mai de pe urmă, căci poetul dovedește a fi încă în posesia unor virtualități cari ne fac să mai așteptăm dela el și o depășire de sine.

C A R Ţ I

de GEORGE BOTA

G. CĂLINESCU; PRINCIPII DE ESTETICĂ.

(Editura Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II” 1939).

Prelegerile d-lui G. Călinescu sunt o sinteză de principii emise în ultimul timp asupra artei și în special asupra poeziei. D-sa se alătură celor ce susțin că nu există emoție estetică decât în fața operei de artă. Se ridică însă împotriva teoriei „capodoperei” a lui M. Dragomirescu și T. Vianu, ca falsă. Capodopera este ceva relativ, ceea ce pentru unii este capodoperă, pentru alții este scandal.

„De fapt, spune d-l Călinescu, capodopera nu există decât ca o denominațiune practică a entuziasmului nostru. Structural între opera de valoare parțială și capodoperă nu e decât o deosebire de intensitate”. Am fi înclinați să afirmăm ca și autorul că teoria sa e falsă, adică are o doză de falsitate ce orice teorie.

Trecând la poezie spune că poezia, adică sentimentul nostru de poezie există: poezia nu poate fi definită, ci numai descrisă, ea fiind numai un aspect subiectiv al câtorva indivizi.

Orice poezie trebuie să apară ca o structură cu organizație în care parțialul se supune întregului. Nu e un conglomerat, ci un tot cu un sens, după cum o melodie nu e o adunătură de sunete. Dar sens nu înseamnă înțeles. Ornamentația unui covor n'are nici un înțeles, dar are un sens, are un ritm, o orientare care-i dă forma. Aici d-l Călinescu ne face o revistă a diferitelor forme, am putea spune aiureli poetice, începând cu dadaismul, futurismul, cari au cântat mașina, hermetismul, poezii în cari nu vedem percepție și raport logic, unde se cultivă dificultatea, un fel de dilatație verbală, unde trebuie să ghicim.

Pe această latură mai ales s'au furișat toți șarlatanii, toți escrocii în literatură. Ceeace ne surprinde însă la d-l Călinescu este alăturarea cu totul a d-sale la teoria că: „poezia nu e făcută să fie înțeleasă de toată lumea”. Fără îndoială că lumea este și profană, dar reducând pe cei ce pot gusta poezia numai la lumea pregătită sufletește, trebuie să recunoaștem că atât hermetism, atât sibilinic, atât absurd și paranoic s'a scris în ultimul timp în poezie, încât nu mai luăm criteriu de apreciere altceva decât bunul simț.

D-l Călinescu citează exemple din divagațiunile așa zise poetice, cari pot forma un bogat material de studii psihiatrice iar nu poetico-estetice. Aici

intră mai cu seamă dicteul automatic, dela care trece apoi la suprarealiști, cari pun un accent deosebit pe inconștient. In acest curent au cuvânt hotărîtor freudismul și bergsonismul, acestea au pregătit teoreticește terenul suprarealismului. In inconștientul nealterat, care curge vecinic este realitatea adevărată, în afara oricărei logice, oricărui concept — deci să ascultăm inconștientul așa cum curge el, eliberându-ne de orice gândire logică — să visăm, poezia onirică; dar, spune d-l Călinescu, „fără emoție nu există poezia onirică”. Foarte aproape de suprarealism este abatele Brémond cu poezia pură, numai că pe când suprarealiștii sunt antiraționalști căutând să se confunde în realitatea vie, puriștii, sunt tot antiraționalști dar caută să se cufunde în Dumnezeu (mistici).

După Brémond poezia este un fel de rugăciune, o rugăciune profană, care ne predispune către adevărata rugăciune. Analizând această teorie a purismului, d-l Călinescu ajunge cu drept cuvânt la o concluzie de bun simț: Purificarea intenționată de conținut a poeziei este fără urmări estetice, deoarece în mod normal, conștienți sau inconștienți, noi avem un conținut. Sterilizarea duce în chip fatal la absurditate.

Până aici, prin urmare, dadaismul, futurismul, suprarealismul, ne dau poezii dificile, fie printr'un truc gramatical, fie din lipsă de sens. Trecem peste multe considerațiuni foarte discutabile și ajungem la altă concluzie a d-lui Călinescu: departe de a fi lipsiți de intelectualitate, „par” a spune ceva. Tocmai această aparență că au de spus ceva, fără nici un interes de conținut, este miezul oricărui lirism. Și compară poezia cu muzica, unde fiecă frază muzicală pare a spune ceva, fără să spună ceva prin limbaj discursiv. Nu insistăm asupra tratatelor scrise în această privință de specialiști savanți; dar nu putem a nu face observația, pe care de altfel au făcut-o și alții, că una-i muzica și alta e poezia și că poezia își are muzicalitatea ei, iar muzica își are poezia ei.

D-l Călinescu este însă, cu toată critica sa de bun simț, partizanul poeziei moderne, cea de valoare, adaugă d-sa. Și spune că „ceea ce împiedică pe oamenii de cea mai bună credință — să pătrundă poezia modernă, — este tirania spiritului logic, aristotelic. Se cere deci o inițiere ca să pătrunzi poezia, ca și misticul din univers. Iar cea mai bună metodă de a ne iniția este de a găsi nivelul dela care pornește poetul, „nodul vital al gândirii lui” iar nu, clasificarea logică a frazei.

Iată-ne ajunși la punctul în care d-l Călinescu dăstinge între poezia profundă și cea superficială și caută să determine condițiunile „marii poezii”. De aici încolo sfătuim pe cititor să urmărească atent pe d-l Călinescu, care ne aduce cu adevărat perspective noi.

OTILIA CAZIMIR: POEZII.

(Editura Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II” 1939).

Deschidem ultimul volum de poezii al poetei moldovene cu aceeași emoție și siguranță că vom găsi aceeași gingășie de simțire și același cântec sublim ca și în volumele de până acum.

In prima poezie-prefață s'ar părea că auzim glas de lebădă deși stri-

gătul ei nu se aude decât rar în acest volum; este amestecat și cu puțin:
„non omnis moriar” — de a lui Horațiu:

„Ca să nu plec de tot când voi pleca
Din ce m'a desmierdat și m'a durut
Am adunat cuvântul greu de lut
L-am poleit cu mâna mea ușoară
Și l-am cioplit în gând, — să nu mai doară”

Cu închipuirea sa, poeta trece marginile vieții ca să se întâlnească acolo
— dincolo — cu umbre pe cari le-a iubit aici:

Și parcă, zăbovind în calea lor
Cei ce-au trecut în lumea umbrelor
Și-au animat surîsul trist, anume,
De-o creangă de cireș, de-un mărăcine,
Ca să-l găsească inima din mine,
Să nu mai fiu prea singură pe lume.

Același dor de cei iubiți și plecați pentru vecie în poezia „Subt iarba
câmpului” care de astă dată însă trece în lumea gândurilor eterne:

Suntem mereu tot mai puțini sub soare
Și tot mai mulți subt iarba câmpului...

Inima poetei se înfrățește nu numai cu nemărginirea, ci cu firea ce o încon-
jură. Și se întreabă privind Brândușele „flori subțiri de porțelan”:

De ce s'ascunde nenoroc și moarte
In inimile lor nevinovate?”

Dar și aici ea trece marginile firii și leagă din nou lumea noastră cu lu-
mea lor — a celor duși:

Ori poate, morții doborâți departe,
Cu suflete grele de păcate,
Iși toarnă peste veac otrava lor
In sufletul curat al florilor?

Gingășia poetei caută echivalent în natură, în minunile ei pe cari cine
le caută le găsește la fiecare pas: Ghiocelul — abia sosit din umbra lui
de crâng

Iși pleacă fruntea micul ghiocel
Și cele trei petale i se strâng
De parcă-o mână firavă aduce
Trei degete cuminți, —să-și facă cruce.

Admirabil instantaneu în „Mesteacănul”

Mesteacănul înalt și străveziu;
Subțire floare artificială

Cu fiecare frunză, o petală
 De aur viu.
 Și cum îl bate vântul dintr'o parte,
 Și-apleacă lung crenguțele ușoare,
 De parcă vrea, neliniștit, să sboare
 Spre moarte.

În fața naturei care se trezește treptat dimineața, Otilia Cazimir, ascultă glasul mic și sfânt. Păcat însă că omul nu știe să-l asculte:

Dar oamenii cu sufletul prea greu
 Și prea aproape de pământ,
 Nu pot s'audă glasul mic și sfânt...

Peste tot poeta vede în natură suflet, intenție, sens, mâna providenței creatoare, care ne așează și pe noi oamenii în rândul celorlalte elemente. Ușurința de exprimare însoțește ritmul ușor de imagini și ne desvăluie neprevăzute minuni și colțuri, pe cari numai ochii aleși știu să le vadă.

Iată de pildă alte colțuri în „Toamna”:

Trece vântul prin copacii goi
 Și asvârle cu castane în noi.

Dar în liniștea din urma lui,
 Nu-i răspunde glasul nimănui

Doar o frunză-a mai foșnit departe
 Ca o filă 'ntoarsă într'o carte, —

Carte 'n care Toamna a închis
 Cel mai trist și cel din urmă vis.

Otilia Cazimir, de atâtea ori premiată și pe drept, pentru talentul său de adevărată maestră, nu caută nici hermeticul, nici nebulosul, nici puritatea cu orice preț, ci într-o limbă de cristal, în vers firesc de cântec românesc, pe înțelesul tuturor, iar nu numai al celor „inițiați”, ne dă poezie, nu aiureală. Accentuăm și aici acest lucru, fiindcă vedem dela o vreme o adevărată boală molipsitoare care cuprinde „din tineri în mai tineri” și pe care o critică tot atât de bolnavă o propagă.

Poeta noastră împrăștie din sufletul său pretutindeni suflet, din poezia sa — poezie. Căci mai la urma urmei tot ceea ce ne descopere, este ecoul sufletului său, în care sălășluiește poezia. Iată de pildă cum înviază și sfinții din icoane (Clopotele):

Apoi se 'ntorc curate și cuminiți
 Că le așteaptă stranele cu sfinți
 Și Duhul Sfânt, ce 'n chip de porumbel
 Se leagănă 'n pridvor
 Legat de-un lăntușor.

Iar Maica Domnului, fiindcă-i primăvară,
 Intinde-o mână subțirică, bizantină
 Să prindă 'n vârful unei lumânări de ceară
 Un pui de flacăra, cât o albină.

Trecem acuma la poezia zbuciumului intern; vedem femeia cu „dragostea în brațe” în „pragul vremii” — „Cu dragostea în brațe, din ce în ce mai grea”, dragostea moartă pe care o aruncă s'o calce în picioare străinii de pe drum. Fără raportări absurde, fără căutarea suprarealului în conștientul ilogic, așa cum o pretind moderniștii, Otilia Cazimir reflectă, proiectează în jurul său, asupra lumii văzute și nevăzute, asupra sa însăși poezie din sufletul ei. Aici cred că e tot secretul frumosului poetic, iar nu în afara sufletului poetului. Dar pentru aceasta nu se cere nici absurditate, nici lipsă de concept logic, nici paranoism; ci suflet gingaș și frumos de poet. Sufletul poetei este un cântec etern; el cântă jalea și bucuria, dar cântă. Ea își îndeamnă sufletul mic, să nu mai plângă (Nu mai plânge):

Gând străin, necunoscut,
 Mi te-adeuce din trecut:
 Floare la ureche
 Tânără subt rouă
 Fericire veche
 Suferință nouă.

și ne cioplește apoi cu delicată daltă „Uitarea”:

Și-un paianjen mic, cuminte
 O să-ți depene pe gând
 Firul moale și plăpând
 Ca să nu-ți aduci aminte.

Tot atât de frumoasă-i „Ulceica albastră de lut” care ne povestește de dragostele unui olar și:

Din dragostea lor de pripas
 Din tânărul suflet durut
 Pe lume atât a rămas:
 Ulceica albastră de lut.

Cât de măiestru învie apoi trecutul unei Domnițe în „Gravură în lemn”, ca să ne arate că este aceeași poveste, trăită de aceleași inimi omenești, cu aceleași bucurii și dureri; iată tabloul mișcător cu care se încheie povestea:

Tresare lung Domnița și c'o mână
 Iși prinde sânul 'n sbucium... Și nu știe
 Că veste e, dar nu de bucurie, —
 Că-i vădುವă de-acum o săptămână.

Ce minunat amestec de gândire profundă cu poezie în „Taina”! Vlădica Gherasim înmormântat de un veac, și-a pierdut și urma mormântului și

a pierit și cireșul dela căpătâi; iar în locul lui au înmormântat o fată moartă cu păcat — și închee poeta:

Iar în tăcere și 'n zădărnicie,
Cenușa schivnicului, cuvioasă
S'amestecă încet pe veșnicie
Cu tânăr trup de fată păcătoasă.

Ne oprim aici cu răstălmăcirea unui cântec, cu observația că Otilia Cazimir nu a făcut altceva decât să îmbogățească tezaurul poetic ce ni-l lasă în literatură.

AUREL C. POPOVICI; STAT ȘI NAȚIUNE. (Ediția Fundația Carol II).

Apare sub îngrijirea și redactarea d-lui Dr. Petre Pandrea care a tradus din limba germană „Die Vereinigten Staaten von Gross-Osterreich”. Est o lucrare de „dimensiuni și adâncimi” care a făcut valvă mondială pe vremea sa și care pe noi Români ne interesează cred prin amănuntele prețioase ce cuprinde. Vedem în această carte oala în care fierbeau atâtea patimi, atâtea speranțe, ale atâtor națiuni. El credea în nimicirea dualismului și deci a dușmanului nostru milenar, prin constituirea unei Austrii mari. Găsim în această lucrare toate dedesupturile, toate sforile ce le trăgeau cei interesați în paguba naționalităților. Vorbind de presă, atât cea maghiară, cât și cea vieneză, arată că ea era în mâna evreilor, cari au jucat totdeauna rolul de „maghiari”. Iată ce ne spune în această privință Aurel Popovici: „Seminția evreiască, care conduce cele mai răspândite ziare ale monarhiei, își vede în Ungaria idealurile sale realizate. În realitate Sionul se află nu pe Iordan, ci pe Dunărea de mijloc”. Dovedește că toată criza monarhiei este datorită evreilor, cari au urît Austria și au semănat anarhia. Popovici prevedea prăbușirea Austriei și deci succesul Ungariei și prin aceasta robia noastră; de aceea preconiza soluția unei Austrii puternice. „Ceeace nu mai poate fi pus la îndoială este că întreaga noastră alcătuire de Stat dualistă s'a descompus cu desăvârșire” și „Poftele maghiare de multă vreme nu mai cunosc nici-o biruință”. „Nimeni nu este mulțumit în acest vast imperiu. Toate naționalitățile sunt învrăjbite și aruncă asupra cercurilor vieneze răspunderea pentru această nemulțumire generală. Cei mai nemulțumiți sunt totuși maghiarii, adică, tocmai acei cari timp de aproape 40 ani au fost alinați, cărora li s'a îngăduit tot ce se putea îngădui, etc.” De aci teza lui Popovici că Austria trebuia reorganizată, pentru salvarea naționalităților, punându-se la bază: principiul dinastic, destoinicia militară și dreptate față de toate popoarele cari dau conținut acestui imperiu. Deci desființarea dualismului austro-maghiar și înfăptuirea unei constituții federale pe baza delimitării naționalităților. Aceasta ar fi baza sigură a unei Austrii mari. Și câți ca Aurel Popovici vedeau scuturarea jugului maghiar în aceeași perspectivă, necrezând în marea minune, care prin marea jertfă națională s'a realizat în 1918! Văzută problema și din fața în care se găsea Aurel Popovici ne putem explica multe atitudini ale multor Români, cari și-au iu-

bit neamul și cari poate n'au fost înțeleși. Ce va fi voit să spună și Octavian Goga când spunea despre chestia Mangra, că ea a fost o mare tragedie?! Este apoi interesantă expunerea poziției fiecărei naționalități, care mai aproape de zei, care mai departe. Astfel vorbind de Polonezi, ei au fost alături de Unguri în favoruri. Găsim de asemenea explicarea furiei de maghiarizare cu orice preț a „Ungariei”: „Ungaria ori trebuie maghiarizată, ori trebuie să piară” iar „Presa iudaică i-a familiarizat încă de multă vreme cu fraze că în politică scrupulele morale sunt ridicole”. Desigur numărul cel mic al maghiarilor autentici fiind prea mic în raport cu pretențiile lor imperialiste, trebuiau fabricați din orice maghiari și mărit astfel numărul lor. Numai astfel se putea realiza „statul național” maghiar. De aci toată minciuna nesfruntată a presei maghiare, plătită scump, ca și acum de altfel, negând realitățile, negând existența altor naționalități, prin falsificări statistice, prin schimbări de nume, etc.

Cartea lui Aurel Popovici este o profundă disecție a unui cadavru intrat în putrefacție. Ea ne arată, cum am mai spus, tot arbitrarul, toată nedreptatea și toată minciuna pe care se sprijină un imperiu. Dar afară de partea informativ-istorică, această lucrare ne deschide ochii asupra multor elemente de cari trebuie să ținem seama și azi; azi poate mai mult. Lucrarea se cere citită cu răbdare și va da desigur foloase reale cititorului.

MONOGRAFIA FAMILIEI MOCIONI — DE Dr. TEODOR BOTIȘ.

Fundația „Regele Carol II”

Intr'un volum de aproape cinci sute pagini, autorul ne dă interesante pagini de istorie din trecutul de luptă al Românilor din fosta monarhie habsburgică. După cum ne spune însuși autorul, „familia macedo-română a Mocioneștilor a avut destinul istoric să îndeplinească un apostolat național în viața noastră politică, bisericească, culturală și economică”. Printr'o excepție onorabilă, această familie, care și-a creiat o bună stare materială și de înaltă situație socială, căpătând titluri de noblețe, și-a păstrat caracterul ortodox și românesc. Inobilarea se face prin anul 1783, cerută de Andrei Mocioni, care însă este ucis mișelește de dușmani. Titlul de nobleță este dat de Iosif al II-lea fiilor lui Andrei: Petru, Constantin, Ioan și Naum, diploma fiind însă semnată de regele Francisc I. Tot acesta a înobilat și cealaltă ramură a Mocioneștilor descendentă a lui Mihai Mocioni, proprietar de vii la Tokay. Avem deci două ramuri de nobili Mocioni, a lui Andrei Mocioni de Foen și a lui Mihai Mocioni — nobili armaliști, adică fără donații de moșii și fără predicat.

În viața de luptă a Românilor, aceste familii au jucat mare rol; trebuie urmărit de aproape șirul povestirii interesante, ca să poți să-ți dai seama că au existat eroi naționali și sub această perspectivă, în față cu aceia pe care o cunoaștem din trecutul zbuciumat al Ardealului. Iată de pildă ce spunea Antoniu Mocioni, când era vorba de înobilarea lor: „Cei de sus ne cred netrebniți sau nebuni și nu știu că mi-ar fi rușine a eși între oameni cu titlul de comite (Graf) pe cât timp ține mizerabila situațiune de astăzi a națiunei române”.

Această atitudine dârză a Mocioniștilor explică de ce, deși nobili, nici

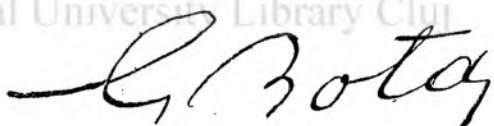
unul din familia lor nu a primit distincții, ranguri, decorații dela împăratul Francisc Iosif. Au avut totdeauna o atitudine potrivnică politicei de asuprire a guvernelor maghiare, încât sunt opriți de a intra în parlamentul din Budapesta. Atât atitudinea lor dâră și intransigentă românească, cât și averea lor, le-a cerciat un prestigiu înalt. Nici o deviere, din partea nici unui membru al familiei, din calea demnității naționale, nici o abdicare rușinoasă, nici o trădare a intereselor românești, iată ce face frumusețea, demnitatea și adevărata nobleță a acestei familii.

Unuia dintre ei, Ioan Mocioni de Foeni, lângă catafalc, Andrei Mureșanu îi dedică o impresionantă poezie în „Foaia pentru minte, inimă și literatură”. Este o elegie inspirată, merită să fie citată ca document istoric și literar.¹⁾

Este un lung șir de reprezentanți ai acestei familii, fiecare dintre ei cinstind și familia și neamul prin atitudinea și faptele sale. Găsim în această monografie atât de bogat documentată și pagini scrise în românește, într-o românească cu farmec a timpului, ca de pildă paginile lui Alexandru Mocioni. Sunt rânduri admirabile, cari pot servi încă de îndreptar multora. Iată ce este după Alexandru Mocioni conștiința națională: „e scânteia divină care înflacă ră focul vieții în corpul — la apariție mort — al națiunilor”. E glasul tineretului dela universitățile Vienei, care ținea tot mai vie flacăra sufletului unei națiuni, care numai „la apariție” era moartă. La același Alexandru Mocioni găsim preocupări de înaltă cultură filozofică-științifică.

Monografia scrisă de d-l Botiș este de interes general românesc și un bogat izvor de adăpare din trecutul nostru zbruciumat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Pagina 27.

CARTI ȘI DOCUMENTE

de TITUS L. ROȘU

GEORGE POTRA: CONTRIBUȚIUNI LA ISTORICUL ȚIGANILOR DIN ROMÂNIA, (București, Fundația Carol I. 1939).

Rosturile sociale și economice a țiganilor, în viața noastră, cât și originea și trecutul lor, au captivat interesul multor scriitori băștinași și streini. Nu s'au bucurat însă de o istorie științific lucrată ca și aceasta a d-lui Dr. Potra. Frumos scrisă și foarte documentată: Contribuțiuni la istoria țiganilor din România, este și o pagină din istoria atât de sbuciumată a Principatelor, prea puțin cunoscută până acum. Pentru că rosturile sociale și economice pe cari le-au avut țiganii, constituiți într'o clasă aparte, i-au prins, influențând-o chiar, în istoria internă a Țărilor Române.

Dar, prin degradarea în starea lor, a țăranilor, au ajuns într'un moment dat, să formeze o singură clasă, cu ei, din care românii, cu preoții lor chiar, puteau scăpa, prin bunăvoința vre-unui suflet milostiv, dând în schimb țigani.

O mulțime de documente, unele cunoscute, cele mai multe însă inedite, emanate din cancelariile domnești sau particulare: boeri ori mănăstiri, se ocupă de toată viața de sbucium a acestui nenorocit popor și în câteva, în legătură cu ei, și de cea, nu mai puțin nenorocită, a țăranilor legați de glie.

Pe când însă țiganii au fost robiți dela început, fiind cei mai mulți cucerii în războaie, fără ca ei să se opună, împrejurările: războaiele, foametea, birurile, au contribuit la robirea prin „legarea de glie” a țăranilor.

Țiganii, plecați din India, unde nu-și mai puteau suporta viața, fiind considerați acolo ca născuți din pulberea pământului și, ca atare tratați astfel, s'au risipit în Europa, străbătând toate țările din Sudul Asiei, de odată cu Tătarii, în anul 1241. În Țările Române apar prin veacul al XIV-lea, dar ca mai din vechi vremi așezați în „sălașe”, deci stabili, fiind donați mănăstirilor sau credincioșilor lor boeri, de domni. Erau supuși. Câte odată doar, dragostea de vreo țigancă și dorul libertății, le deschideau inima și ochii spre orizonturi fără stăpâni, amintitoare de vechi obiceiuri. Atunci, dacă erau prinși, erau aduși înapoi; dacă nu, treceau în altă țară până când erau prinși și robiți sau se vindeau de bunăvoie frânți de oboseală și foame.

„Să se știe că fiind noi din Țara Moldovei și pierind stăpânii noștri cari i-am avut acolo, și întâmplându-se de au fost foamete mare și neavând cine

ne scoate capetele din foame acolo, am venit cu toții aici în țeară, de ne-am închinat sfintei episcopii dela Buzău, de a noastră bună voie și de nimenia siliți, să fim noi toți robi ai casei numai să ne scoată capetele din foame"... și numai pre bucate de mâncare ne-am închinat".

Unii fug peste Olt, din cauza răzmeriții.

Când se întâmpla însă de fugea vre-un țigan și se căsătoria cu o țigancă a altui stăpân, de cele mai multe ori, spre „a nu sparge sălașul”, se făcea schimb de țigani.

Ei duceau însă tot greul muncii. Și poate că și în sporirea lor trebuie găsită „legarea de glie” a țăranilor, a cnejilor, cărora războaiele și impozitele le-au distrus avutul iar la boieri negăsind de lucru pe bani, ori la domni, au fost obligați „să se vândă”.

După stăpânii lor, țiganii erau: domnești, mănăstirești și boerești. Aceiaș soartă, fiind prețuiți cât animalele de lucru și tratați astfel. Erau bătuiți și despărțiți unii de alții prin vânzare, fără nici-o considerare. Tragediile nu erau rare.

Ermitul din Gantung în 1836, în drum spre Constantinopol, povestește o scenă văzută la Craiova. E vorba de cumpărarea unei fete.

„Fata trebuia luată tocmai pe când treceam eu pe dinaintea colibeii miserabile din care auzii un plânset. Părinții, frații, surorile plângeau, dar ea fu răpită din brațele mamei și dusă.

Mă apropiai de barbar să i-o cumpăr. Dar el râdea de cei 50 galbeni ce-i ofeream, pentru ca să-i pot oferi ei libertatea; zicea: că doară el o cumpărase pentru plăcerea sa și dacă nu va voi să i se supună, o va bate până va voi și că dacă eu vreau să cumpăr țigani, el are 500, printre cari se găsesc și fete foarte frumoase, cari nu s'ar împotrivi, de oarece pe el l-au slujit toate; dar de aceasta este chiar amoretat și nu o dă cu nici un preț”.

Revoltat călătorul s'a dus la Caimacam. Dar el a răs și i-a răspuns: „țiganii sunt proprietatea noastră și putem face cu ei tot ce voim”.

Am dat înadins acest fragment, pentru a ilustra moravurile acelei vremi atât de înaintate în veacul libertății, și a soartei nenorocite a acestor animale omenești.

Intre ei, aveau o soartă mai bună, meseriașii. Ei erau dați de mici copii la meserii, unde învățau unii trei ani, pe cheltuiala stăpânilor lor.

Țiganii, mai erau și obiecte de distracții: câțiva țigani din curțile boierești — povestește Del Chiaro — sunt mânjiți cu funingine și obligați apoi să stea cu mâinile la spate în fața unui vas cu făină în care se găsesc aruncate câteva monete pe cari trebuia să le scoată cu dinții”

Dar unui țigan bucătar i se trage chiar moartea dintr'un capriciu: punând prea multă sare în bucate, coconul, supărat, a scos revolverul și l-a impușcat.

Țiganii, aveau însă prețuri bune: unul, schimbă 7 bivoli, „însă două bivolite cu puii lor și trei turmaci gonitori” pe un copil de țigan anume Drăghici (p. 93).

În veacul al XVIII-lea, numărul lor era atât de mare, încât domni au pus un nou impozit: țigănaritul. E drept, că fiind siliți de boeri, cari se vede, au fost greu atinși la pungă, el fu suprimat abia după câțiva ani, în 1725.

Intre documentele publicate de d-l Dr. Potra, sunt câteva, cari privesc răscumpărarea țăranilor pe cap de țigan. Dovadă că soarta și a unora și a altora, în veacurile XVII, XVIII și XIX în bună parte e aceeași. Cronicile amintesc, cât și documentele, de „așezământul lui Mihai Vodă”. Nu se poate însă atribui numai Domnului „legarea de glie” și iobăgirea faraonilor. Au fost o serie de împrejurări sociale dar mai ales economice, anterioare lui Mihai Vodă. În vremea lui nu s'a făcut decât să se legifereze un fapt deja existent.

În veacul al XVI-lea, Miron Costin scria despre Țara Moldovei: „În Țara de jos, nu era nici un șerb — toți se numiau arcași și călărăși, lucrău nutăai pentru dâșii iar pentru cei bogați lucrău numai țișanii cumpărați”. Iar în veacul al XVIII-lea, nu numai iobagul — dar nici preotul lui, să nu prefuiască mai mult decât un țigan pe care-l dau în schimbul libertății.

Domnul, fiind stăpânul țării, a pământului și a oamenilor, dispunea de ea, după bunul său plac. Prin donațiuni, el își răsplătea vitejii și-și înzestra ctitoriile. Războaiele pentru apărarea țării, dar mai ales imperialismul bizantin, cu toate sarcinile sale, pentru țări atât de mici, ce se manifesta prin donații de sate întregi mănăstirilor dela Sfântul Munte și aiurea — sau podobe și scumpeturi — cât mai ales prin războaiele duse în numele crucii și pentru apărarea creștinătății, au dus nu numai la sărăcirea țăranimii, ci și la emigrarea ei. Pentru creștinătate, Mihai Viteazul și-a dat „Țara pradă Turcilor și Tătarilor, de au luat-o, au prădat-o”. Și și-a omorât oamenii stând împotriva lor.

Fără îndoială că împrejurări de natura aceasta, n'au putut aduce decât mari transformări sociale: o mai rea situație a țăranimii. De aci și dispariția miliției naționale, și înlocuirea ei cu cea de mercenari. Dorințele boierilor prin exemplul țăranilor iobagi din Ardeal, nu se puteau realiza fără acest concurs favorabil de împrejurări.

Nici un domn însă, n'a avut atâtea războaie ca Mihai Viteazul, și în așa de puțini ani. Pentru susținerea lor, avea nevoie de 6 ani. De aceea, nu numai că și-a năpăstuit poporul cu biruri grele, dar l-a și iobăgit. Iată un exemplu, pe care ni-l oferă satul Bera, înainte sat de cneji.

„Iar când au fost în zilele răposatului Mihai Voevod și Domnia sa însuși a asuprit acel sat... cu multe năpăști de biruri și cu multe merticuri și multe greutăți le-a pus în spinare ca să-i nimicească; atunci acei urmași, pe cari i-am numit mai sus din satul Bera, când au văzut ei atâtea și așa de mari năpăști, de biruri, și de mertic și multe răutăți pe capul lor, în satul lor, n'au putut răbda și nici n'au putut ei face în alt chip ci s'au închinat vecinilor lui Mihai Voevod, fără voia lor”. Mai târziu se răscumpără întreg satul — ai cărui locuitori, au fost „făcuți vecini, numai pentru niște năpăști de biruri”. (N. Andriș: Doc. rom. p. 92).

Un alt sat Zăvoiu, ai cărui locuitori au fost înainte vreme cneji, s'au închinat și s'au vândut răposatului Mihai Voevod, ca să fie domniei sale vecini”. Nicolae Voevod, care vine în domnia Munteniei după ce tatăl său cucerește Ardealul, miluește pe sluga sa Radu logofăt, „cu acest mai sus seris sat Zăvoiu cu tot hotarul și cu vecinii, pentru buna și dreapta slujbă

cu care i-a slujit zi și noapte în viața domniei sale”. I-a întărit moștenirea apoi, și domnii următori.

„Iar când a fost acum, acești mai sus pomeniți oameni din Zăvoiu, câți au rămas din robia păgânilor Turci și Tătari, săraci și goi, au căzut cu multă rugăciune la sluga domniei mele, Radul logofăt, ca să-i ierte de vecinie, pentru Dumnezeu și să se răscumpere dela dânsul cu ce le va fi puțința... și i-a iertat Radul logofăt pe mai sus zișii oameni de vecinie, ca să fie cnezi”. (P. P. Panaitescu: Doc. priv. la ist. lui Mihai Viteazul p. 164).

La 1620, Gavrilaş Movilă, sloboade din vecinie, vicinii unui boier. Timpul desrobirei, nu venise încă pentru toți. Dimpotrivă, cei ce n’au avut norocul unor stăpâni sau domni milostivi, pe măsura trecerii timpului, au ajuns și mai rău. Rumânii, ajung să fie dați, cu sate cu tot, ca zestre, alături de sălășe de țigani, fetelor boerilor. E foarte interesant un document de-a lui Matei Basarab, publicat de d-l Dr. Potra.

Aceeași situație socială, a șters și diferențele de rasă și trecut ce-au existat între rumâni și țigani. De aceea, nu sunt rare cazurile de căsătorii mixte. cari, cu toate legile, n’au putut fi oprite. Faptul că femeia română accepta conform legii să fie trecută în rândul țăganilor în cazul când se căsătorește cu vre-un țăgan sau un român cu o țăgancă, înseamnă că soarta unora nu era mai bună decât a celorlalți. (v. p. 79).

Doar recunoașterea aceleiași înrudiri, poate, sau vre-o poruncă creștină dacă le deschidea vre-un drum spre libertate, românilor. Atunci trebuiau să dea în loc țigani.

„Deci când au fost acum în zilele domnului nostru Io Matei Vodă iar noi am căzut la tot săborul mănăstirii ca să ne slobozească, să ne răscumpărăm de rumânie.

Derept aceea părintele egumenul și toți călugării într’alt chip nu ne-am putut slobozi că n’au voie a cumpărarea moșia mănăstirii, numai ce am căutat de am cumpărat țigani de am dat la mănăstire, capete pentru capete... și așa ne-a răscumpărat dela mănăstire, însă numi capetele și feciorii ce ne va da Dumnezeu fără moșie, și noi încă să fim niște oameni în pace și slobozi de rumânie cu feciorii cu tot în veac”.

Un preot, de pe moșia postelnicului Iordache, se învoiește să deie 2 țigani pentru a se putea răscumpăra el și feciorii lui de rumânie.

Un igumen, face pomană: „gânditu s’au întru inima sa ca să-și facă pomană pentru sufletul lui și-al părinților lui, să răscumpere două suflete de rumâni”. Starețul mănăstirii l-a „volnicit” dar numai dacă va cumpăra două „suflete de țigani — cap pentru cap”.

Aceste acte umanitare, n’au fost pornite însă numai din îmboldul inimii — stăpânii s’au aflat de cele mai multe ori în fața forței. De fapt, țărani n’au prea respectat legământul. Ci, ca după obicei și-au părăsit vetrele. Gavrilaş Movilă dă voie unor boieri „să-și strângă ai lor rumâni câți vor fi fost în legătura lui Mihai Voevod în satele lor... ori unde-i vor afla, ori în satele domniei mele, ori în satele boerești, ori călugărești, ori la orașe, toți să-i strângă și să-i aducă la urmă la sat, unde li-i moșia și unde i-a apucat legătura lui Mihai Vodă”. În același document se vorbește și de țiganii cari au fugit.

Așa se face că mai scade numărul rumânilor — până când prin refor-

mele lui Constantin Mavrocordat, care a legiferat, și el, o stare de fapt, li se deschid alte perspective. Unii boeri s'au opus. Totuși au trebuit să se închine forței care venea mai puternică de jos în sus.

Țigani, abia peste 100 și mai bine de ani încep să guste din bucuriile libertății.

Admirabile pagini închină d-l Dr. Potra, îndeosebi muzicanților țigani: marilor maestri, cari au dus și peste hotare faima cântecelor noastre.

Cartea mai cuprinde și un foarte bogat dicționar țigano-românesc și româno-țigănesc.

Azi, țigani, sunt încadrați în societate cu toate drepturile. Mai mult, Statul român și asociația lor, se străduiesc ca să-i civilizeze și să-i stabilească.

Și pentru ruperea cu un trecut atât de tragic, de care le mai aduce aminte numele dat de alții: țigani, vreau să popularizeze numele ce și-l dau între ei de romi (bărbat) și romni (femeie).

După statistica Asociației Romilor, numărul lor, în România, ar fi peste 800.000. În Bihor, asociația numără 27.892 de membri.

Titus L. Roșu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCRISORI DIN BUCUREȘTI

de TEODOR SCARLAT

I.

REPARAȚIILE dela Teatrul Național, au dat prilej d-lui Adrian Maniu să publice în ziarul „Universul” un articol deosebit de interesant. Într’adevăr, vizitatorii Capitalei sunt lipsiți, vara, de un teatru serios; dar penrucă n’au încotro se mulțumesc cu spectacolele frivole ale grădinilor și ale așa ziselor „teatre de vară”. Ideea de teatru — de ceeace trebuie să fie teatrul mai ales — capătă, în mintea vizitatorilor provinciali, grație „teatrelor de vară”, o greșită consistență: aceia că un spectacol teatral nu este decât un mijloc de-a înveseli, de multe ori cu glume din cele mai neroade, un public mai mult sau mai puțin dornic de asemenea stimulente, dar în orice caz, foarte îngăduitor. Instruită în felul acesta, atât populația băștinașă, cât și cea flotantă, cu greu va mai putea suporta — fără să se plictisească — un spectacol de artă, fie el și pe scena Teatrului Național.

Cunoscută fiind străduința teatrelor de Stat, de a cultiva, în ciuda sacrificiilor de tot felul, spectacolul de înaltă clasă, prin care se urmărește educația gustului pentru frumosul artistic, ne punem, ca și d-l Adrian Maniu, următoarea întrebare: oare ce ar fi dacă Teatrul Național, prin amenajarea sălii cu aer condiționat și-ar continua spectacolele și în lunile de vară? S’ar sustrage, în felul acesta, publicul, dela spectacolele greșoase și imorale, grațios puse la dispoziția cetățenilor, în schimbul unor prețuri scandaloase, de către afaceriștii „teatrelor de vară”, pe deoparte, iar pe de altă parte s’ar înlesni vizitatorilor din provincie, ai Capitalei, contactul cu teatrul adevărat.

II.

SE PARE că editurile noastre, din cauza evenimentelor din ultima vreme, și-au neglijat toate proiectele. Obșnuiți să tipărească romane pe gustul publicului, romane ce le aduceau frumoase câștiguri, domniile editoari au observat, la un moment dat, că publicul — mai mult decât domniile lor — este pasionat de diagrama evenimentelor sociale, cartea — bună sau proastă — rămânând un accesoriu decorativ al vitrinelor. Într’o asemenea situație este dela sine înțeles, că viitorul sezon literar va fi destul de sărac mai ales în romane... Și totuș, o mână de scriitori au pus, în București, bazele unei noi edituri, sub emblema „Bucur ciobanul”, a cărei activitate va începe în chiar această toamnă. Mănați mai mult de dorința de a restabili, printr’o bine calculată inovație — prestigiul cărții românești, inițiatorii numitei edituri, con-

stiluși în societate pe acțiuni, au și început să achiziționeze manuscrise. Cea mai mult: concomitent cu lansarea primelor volume editate de „Bucurciobanul” va apare, finanțat de acelaș consorțiu, un mare săptămânal de literatură intitulat „Săptămâna literară”. Revista va cuprinde, pe lângă obișnuitul material al periodicelor literare, pagini de acerbă polemică artistică, în scopul unei binevenite epurării a tuturor intrușilor cari manifestă, dela o vreme, pretenții de literați, în scopul de a-și aranja anumite interese de gospodărie... sentimentală.

III.

SOCIETATEA SCRITORILOR ROMÂNI a pierdut, prin moartea generalului N. M. Condiescu, fostul ei președinte, un mare sprijin, un devotat confrate al intereselor de breaslă.

Scritor de real talent, dar prea mult și divers ocupat pentru a-și putea defini valoarea artistică, generalul N. M. Condiescu ne-a lăsat, totuși, două cărți peste cari istoria noastră literară nu va putea trece cu indiferență: „Peste mări și țări” și „Insemnările lui Safirim”: dar dincolo de orice considerație estetică, dincolo de orice anticipare subiectivă, generalul N. M. Condiescu rămâne ca o icoană veridică a camaradului ideal. Cine s'a bucurat, într'adevăr, de prietnia acestui om, știe cum înțelegea generalul N. M. Condiescu prietenia, căreia i se dăruia cu totul. Și poate că datorită tocmai acestui rar fel de a fi, a avut de suferit în viață. Prietenii, cum și ocupațiile sale de demnitar la Palat, nu-i dădeau răgazul să priviască și în alte părți, adică acolo unde fermentează aluatul valorilor de mâine. Era suficient însă ca, făcându-l cineva atent, generalul N. M. Condiescu, să aplece o ureche înțelegătoare și să sprijine pe confratele mai mic, necunoscut lui până atunci. Astfel se face că sub președinția generalului N. M. Condiescu, „Societatea Scriitorilor Români” a dat o deosebită atenție tinerilor scriitori, faptă care s'a desăvârșit și prin bunăvoința bunului nostru confrate, d-l profesor universitar N. I. Herescu, secretarul general al societății.

Nu știu cine va fi ales președinte al „Societății Scriitorilor Români” după cum nu știu dacă actualul comitet de conducere va primi și va putea să lucreze într'o mai perfectă armonie, sub conducerea altui președinte; dar bănuim că un scriitor mai desinteresat de propriile lui ambiții, ca generalul N. M. Condiescu, cu greu vor putea găsi membrii societății, pentru a-l aduce să le prezideze nevoile. Iată pentru ce moartea generalului N. M. Condiescu este unanim și sincer regretată de confrăți.

IV.

E IMPRESIONANTĂ solidaritatea întru jelanie, a scriitorilor tineri, atunci când vreunul dintre ei ia drumul cerului.

În asemenea triste ocazii, poeții mai ales — pun mână dela mână și tipăresc, în vreun colț uitat de țară reviste, în paginile cărora condeele lor încearcă să aștearnă ceva din regretul pentru confratele apus. Este în această camaraderie de scris, a celor tineri, o înrudire presimțită a destinelor, o tristețe simbolică a idealurilor morganicice, care îi apropie și-i unește. Pentru aceasta, slovele lor, la moartea unui tovarăș de vis, sunt totdeauna porțile dintr'o tristețe deloc speculativă, o tristețe sinceră care aduce cu proho-

direa propriilor lor visuri înfrânte. Nimic convențional, nimic fals; căci odată cu înfrățirea cu pământul, a unui tovarăș de drum spre acelaș ideal, ei simt lipsa unui stimulent în plus, ce parcă îi întârzie pe calea pe care au pornit cu toții și le rățăcește elanurile... Iată cu ce gânduri primim moartea lui Ion Moldoveanu, autorul unui volum de poeme intitulat „Sbor peste ape”, volum lansat de gruparea „Symposion” din Cluj, în chiar ziua morții poetului. Modest dascăl în Transilvania, luptând din greu, timp de trei ani, într'un sanatoriu, cu o nemiloasă tuberculoză, Ion Moldoveanu nu lasă din trecerea lui prin viață— printr'o viață scurtă și tulbură — decât semnul întristător de umil: un nume, pe coperta unui volumaș de versuri în ale cărui pagini simți prezența poetului logodit cu neliniștea sfântă a poeziei și, întrucâtva, cu resemnarea ultimelor consecințe.

Cu puțin înainte de moartea lui Ion Moldoveanu, confrății au deplâns pe aceia a lui George Petcu, poet cu delicate acorduri, plecat din viață cu o discreție pe cât de vapoasă, pe atât de elegantă. De o modestie soră cu timiditatea, George Petcu s'a răvășit, darnic, numai în propria lui singurătate, mediu în care poetul se simțea mai aproape de suflet și dumnezeire. Rămas orfan de părinți la o vârstă când începea să-și dea seama de lume, George Petcu fu adoptat de o familie de oameni nevoiași, dintr'un sat din Bărăgan, care pentru a-i asigura un viitor, îl înscrie la liceul militar „Mănăstirea Dealu” din Târgoviște; dar după terminarea liceului, dându-și seama că făptura lui firavă n'ar mai putea suporta rigorile cazone, poetul se hotări să se înscrie la Facultatea de Drept din București. Și în orașul în care pasiunile se aprind și se sting cu viteza fulgerului, George Petcu, pentru care poezia era singura lumină, muri, doi ani mai târziu, după câteva zile de sanatoriu, de aceeași necruțătoare boală: tuberculoza. Viața acestui poet a fost așa de scurtă și atât de vitregă în bucurii, încât se poate spune că George Petcu a fost, în lume, doar „umbra unui vis”. Atât. Când cei de azi ne-om aminti de el din ce în ce mai rar, cele două volumașe de versuri semnate George Petcu („Tălmăcirii din mine” și „Fata morgana”) rătăcite în vreun raft prăfuit de bibliotecă, vor fi singurele semne că am cunoscut, cândva, pe poetul care îmbina măestrit, în versurile sale, tristeți de elegie, cu zborul toamnelor pe un Bărăgan arat de viscole și frământat de vise, sub luna plină și tulburătoare, pe poetul George Petcu.

George Petcu — Ion Moldoveanu! Ciudată contopire de destine, tirană chemare a pământului!

V.

ACTIVITATEA organizației „Muncă și Voe Bună” pare să fie pe cât de rodnică pe atât de reconfortantă, după cum, dealtfel, orea să spue și titlul. Într'o vreme de regenerare trupească și sufletească, imperativ ce stă la baza organizației noastre sociale de azi, „Muncă și Voe Bună” este poate cea mai utilă intenție, ținând seamă de teoriile, de cari până mai eri, erau amefiți muncitorii români.

Mișcările anarhice cele mai serioase, din fabrici și de pe șantiere s'au iscat, la noi. Eră de ajuns retorica promițătoare de himere, a câte unui muncitor analfabet, ca să înflorească sindicate în cari se cultiva elocința bombastică de import, menită să nărue o țară cu atâtea jertfe înscrise în istorie. Astăzi, printr'o laudabilă înțelegere a momentului social, muncitorimea ro-

mânească se găsește pe calea ce duce spre bine, spre adevăr și civilizație: are reprezentanți în sfatul țării; oră specială la Radio, sub conducerea celor mai distinși intelectuali; (e suficient să cităm numele d-lui profesor universitar Alexandru Marcu) are două publicații pe cât de serioase, pe atât de instructive; („Muncă și Voe Bună” și „Securitas”) are, organizată, în București, o expoziție internațională, care emoționează deopotrivă pe români și străini; se organizează, pentru muncitorii de toate categoriile, excursii în toate colțurile țării; există în București un teatru pentru muncitori (Teatrul „Muncă și Voe Bună”), o universitate muncitorească condusă de distinsul profesor și estetik Tudor Vianu și câte, câte avantajii și prilejuri de educație și voe bună nu are muncitorul român de azi! Hotărât, trăim vremuri noi!

București, Cuptor 1939.

Teodor Scarlat

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N O T E

IDEI – OAMENI – FAPTE

A MURIT GENERALUL N. M. CONDIESCU

A murit un om de prestigiu, un general credincios Sueranului său, așa cum trebuie să fie un militar. Și, cu el, a murit și un scriitor, un scriitor de gardă veche, subtil în analiză și delicat în fixare de icoane românești. Conu Nicu însă peste toate aceste calități, mai avea una, de care au beneficiat cei cari l-au înconjurat: era bun și darnic.

Eu l-am cunoscut într'o veselă dimineață de August, la Sinaia, în chili-oara lui dela castelul Peleş. Un telefon dat din oraș și cunoștința a fost gata. Iar când ofițerul de gardă m'a anunțat, dela fereastră am fost întâmpinat de o figură prietenească cu un: „Ceau”... de au răsunat brazii...

— Măi da simpatici sunteți voi, colegii mei, mă primi în capul scării. Apoi, grăbit: Haide, frate, că am poptă de bârfeală...

Și am bârfit în dimineața aceea târzie, a orelor 12 din zi. Căci Conu Nicu și-avea și el metehnele sale. Il puteai ține cât de târziu noaptea. Il puteai ține, vorbă să fie, că el era acela care dirija, care dispunea și care fixa programul serii... prelungite. O vorbă, un pahar, o prietenie... și nimic nu-l clintea. Bine înțeles atunci când treburi superioare nu-l obligau.

Dar dimineața se scula târziu. Am făcut un ocol al castelului și ne-am despărțit ca și când ne cunoșteam de o viață întreagă.

Vii Miercuri, dacă nu se înapoiază M. Sa dela vânătoare. Atunci vei vizita cu deamănuntul Castelul. Merită, mă, să fie vizitat. Sunt comori în el cari se cer văzute, mai ales de scriitori...

Nu l-am mai văzut, căci telefonul care trebuia să mă anunțe Miercuri, nu a sunat. Se înapoiasc Suveranul la Sinaia.

Am mai schimbat două-trei cuvinte la o adunare generală a Societății Scriitorilor Români, la București. Aceiași prietenească strângere de mână. Apoi un surâs aci, la Oradea, și-o strângere de mână, când a venit trimis de M. Sa Regele ca să-L reprezinte la serbările Bisericii ortodoxe.

Acum un an, ultima vorbă, la opera Română dela București: „lupți greu cu revista „Familia”. Te urmăresc și îți îndrept din când în când un gând bun...”

Acestea au fost momentele sincopate în cari l-am cunoscut pe conu Nicu, președintele Societății Scriitorilor Români. Noi, cei de departe nu i-am putut împărtăși mărinimia. Ochii cari nu se văd, cu toate că te gândești câte odată, îi uiți. Și, Oradea, este

departe de București, iar la București, în imediata apropiere, sunt multe nevoi și multe apetituri. Am luptat cu greu pentru semănatul slovei pe aceste meleaguri mărginașe și luptăm încă. Am făcut repetate apeluri ca să nu cădem în lupta în care ne-am angajat. Glasul nostru nu a fost auzit. Așa că, pentru noi, cei de departe, nuanța aceasta a personalității, atât de des pomenită de colegii scriitori în paginile, a rămas necunoscută.

În tot cazul, N. M. Condiescu, are multe laturi cari ni-l înfățișază ca o personalitate prodigioasă pentru Societatea Scriitorilor Români. Dela venirea lui în fruntea S. S. R.-ului, datează realizări cari vor marca pentru viitor puncte luminoase: Prin dărnicia M. S. Regelui Carol II a creat Căminul de odihnă al scriitorilor dela Bușteni (Cămin care, dacă ar fi gospodărit mai omenește de scriitori, ar forma un adevărat centru de ocrotire și recreare. Sunt plutonieri majori și ai scrisului însă cari scoboară la nivelul lor, cele mai Domnești intențiuni); a strâns un fond pentru palatul scriitorilor care urmează să se ridice la București; Apoi a stimulat acea realizare care a fost ctitorită de d-l ministru al Muncii, scriitorul profesor Mihail Ralea: Casa de pensii a scriitorilor.

În această înfăptuire, conu Nicu își are partea lui. Și nu este neînsemnată.

De s'au întrebat mulți la alegerea generalului N. M. Condiescu ca președinte al Societății Scriitorilor Români, ce caută acolo, acum, după câțiva ani de conducere numai, nu e unul singur care să nu-i regrete dispariția. Fiindcă se duce în lumea celor cari nu se mai înapoiază, unul care a lăsat o urmă gospodărească la Societate și o dără de lumină pe arena scrisului.

M. G. Samarineanu

CURSURI DE PERFEȚIONARE PENTRU ÎNVĂȚĂTORII LA ORADEA

Intr'o atmosferă de înaltă tensiune românească, d-l ministru Petre Andrei a deschis cursurile de vară pentru perfecționarea învățătorilor veniți aici din patru ținuturi ale țării. Direcția acestor cursuri a fost încredințată unui om cu multă pricepere și știință pedagogică și cu mare suflet de român, d-l Șt. Bârsănescu, cunoscutul profesor dela Universitatea din Iași.

D-l ministru Petre Andrei a ținut ca personal să imprime orientarea acestor cursuri, cutreerând Ardealul dela un centru la altul și ținând lecția de deschidere. L-am ascultat aici la Oradea spunându-și cuvântul autorizat și chibzuit, cuvânt atât de necesar pentru întărirea sufletului dăscălesc, ce luptă în primele rânduri. Apostol al noilor cerințe și orientări în educație, pentru racordarea noastră culturală cu lumea cea mare; convins de rolul central și hotărîtor al școlii în opera de consolidare și renaștere națională, așa cum ne-a arătat-o Cel mai mare vizionar al timpurilor ce vin, M. S. Regele Carol al II-lea; cunoscător profund al mișcării educative și al isvoarelor noastre etnice de puteri sufletești; d-l Petre Andrei a deschis aici la Oradea, ca și în celelalte orașe, nu oarcari cursuri, ci o școală de înalt patriotism și de cardinală orientare a dascălului în greaua sa misiune.

S'au perindat o serie întreagă de conferențieri, de diferite specialități, cari și-au adus fiecare partea de contribuție la opera de întărire și perfecționare a dascălului. Cu o infimă excepție, toți conferențierii au înțeles ce-i trebuie dascălului în lupta lui cu întunericul, ferindu-se de teoreticismul pedant și dubios, de controverse zadarnice, înțelegând că dascălul vrea să învețe dela profesor nu să-l

admire. În această privință pot afirma că, după ce am stat de vorbă cu dascălii după terminarea cursurilor, ei au învățat multe, li s'au deschis ochii asupra problemelor de actualitate și pleacă întăriți în credință și oțeliți pentru lupta ce-i așteaptă în satele lor.

Sufletul acestor cursuri a fost dl. Ștefan Bârsănescu, neobosit și entuziasmat, limpede și precis, ca unul care pricepea mai bine rostul acestor cursuri și ca unul care a înțeles bine gândul ministrului său. D-l Bârsănescu a lăsat urme sufletești hotărâtoare în rândurile dascălimei. De asemenea, un alt moldovean, de sfătoșenia și înălțimea lui Creangă, d-l Gh. Palcovnicu, a adus cu sine nu numai pricepera practică a pedagogului, ci sufletul dascălului conștient de chemarea sa.

D-l Anastase Mavrodin, directorul școlii normale, gazda cursurilor a făcut tot ce-i dictau obligațiile oficiale, dar și ceace îi porunceau conștiința și simțirea sa, de dascăl încercat în luptele dela graniță. Pe lângă recunoștința exprimată de d-l Bârsănescu se cerea și cuvântul de mulțumire al dascălilor, pe care însă nu l-am auzit.

Cursurile au fost închise printr'o magistrală conferință despre Dinastia noastră națională, ținută de d-l D. V. Ţoni, subsecretar de Stat, care a știut să ne zugrăvească maestrul trei portrete nemuritoare: Regele Carol I, regele independenței și întemeietorul norocoasei noastre dinastii; Regele Ferdinand I, întregitorul; Regele Carol II, regele consolidării și al renașterii noastre naționale. Aici d-l Ţoni a uitat fotoliul de ministru și s'a coborât cu tot sufletul său de dascăl între ai săi, făcându-i să aștepte mult dela el. D-l Ţoni înțelege mai bine ca oricare durerile dascălimei.

O frumoasă și neuitată figură pentru cursiști, prin verva cuvântului, prin căldura profund creștină și națională, prin nota de miresme de altar și de apropiere a bisericii cu școala, a fost P. S. Episcop al Orăzii, Dr. Nicolae Popovici, care a ținut să nu lipsească cu prețioasa Sa contribuție, nici la sosirea nici la plecarea dascălilor.

Putem spune că aceste cursuri au fost un adevărat eveniment cultural aici unde trebuie.

G. Bota

D. G. CĂLINESCU ȘI GENIALITATEA

Printre intelectualii invitați de Ministerul Educației să conferențieze la cursurile pentru perfecționarea învățătorilor, ținute în vara aceasta la Arad, Oradea și Sighet, a fost și d-l George Călinescu, profesor de estetică la Universitatea din Iași și cunoscut „eminescolog”.

N'am face observațiile de mai jos, privitoare la una din conferințele d-sale în cari a tratat despre genialitatea lui Eminescu, dacă n'am prețui cum se cuvine autoritatea profesorului universitar — care trebuie să fie totdeauna circumspect și științific — dacă nu am avea o sinceră admirație pentru inteligența și talentul d-lui Călinescu și dacă n'am socoti ca o mare pierdere ca darurile acestea să fie răfăcite de tumultul unui elan prea ti-neresc.

Ca estetician d-l G. Călinescu trebuie să știe că estetica și filosofia propriu zisă au numeroase atingeri și că într'un domeniu care are atât de părți deschise în accesibil — ca estetica — nu se poate dogmatiza. Când în chimie și fizică se vorbește de o incertitudine funciară, este oare estetica știința care să îngăduie siguranța absolută a afirmațiilor?

Un „poate”, un „probabil” strecurat pe ici pe colo, dovedește că nu confunzi ceea ce este cu ceea ce știi.

D-l Călinescu, convins că principiile d-sale estetice sunt absolute și definitive, a înștiințat pe învățători cari veniseră să fie perfecționați, că nu vor înțelege niciodată pe Eminescu și le-a recomandat să părăsască acest gând pentru totdeauna. Nu mai vorbim de oportunitatea recomandațiunii. Dar ea nu este decât o concluzie a estetismului expus decurând de d-sa și prin urmare o părere cu totul personală. În definitiv s'ar putea susține, mai ales cu privire la Eminescu, că emoția estetică n'ar avea decât de pierdut de pe urma atâtor spete de literatură modernistă de cari d-sa este îmbibat. În orice caz după o astfel de recomandare, n'am înțeles prea bine de ce a mai stăruit d-l Călinescu în finalul conferinței d-sale, ca învățătorii — condamnați dela capăt la iremediabilă neînțelegere a geniului lui Eminescu — să-l citească mereu și în toate edițiile, fiindcă în fiecare ediție vor găsi un alt Eminescu!

De altcum, sincer vorbind, noi am avut impresia că d-l Călinescu cultivă în mod intenționat paradoxul. Altfel, s'ar putea susține srios că „Eminescu era necesar să moară la 39 de ani? Se poate susține serios, că Eminescu, ca geniu, „trebuia” să fie în conflict cu familia? În conflict cu școala și cu mediul? Cum s'ar putea întemeia această necesitate pentru Eminescu sau pentru alt geniu?

Dar dacă Eminescu ar fi aparținut unei familii de literați — cum sunt atâtea în apus — mai exista conflictul? E necesar ca un geniu să fie nefericit și în conflict cu întreaga lume contemporană? Dar Mozart, Goethe, Descartes, Byron, Hugo, Kant? E necesar să fie unilateral și rău școlar? Dar aceștia de sus, dar Bergson, stră-

lucit matematician și tot pe atât de strălucit literat?

D-l Călinescu nu ignoră dar jertfește. S'ar putea ca d-sa, să nu cunoască bunăoară lucrarea d-lui P. P. Negulescu, „Genezo formelor culturii”, unde problema e tratată magistral și cu toată gravitatea? D-l Călinescu nu mai este astăzi publicist la Adevărul; este profesor universitar. Un profesor, cu atât mai mult când e universitar, nu poate îndruma învățătorimea să menajeze droaia recalcitranților și in-subordonaților din școli, pentru considerentul așa de puțin dovedit, că între aceștia mișună geniile!

Admițând cu d-l Călinescu că genialitatea se manifestă în mod necesar sub formă de paradox, d-sa este prea inteligent ca să nu surprindă că nici într'un caz paradoxul nu-i suficient pentru a dovedi genialitatea.

I. Didilescu

N. SORICU: PÂNEA NEAGRĂ

Poezii. București. Pavel Suru, 1939.

Bucățile acestui volum, lămurește d-l I. U. Soricu, într'o însemnare, sunt retipărite din „Universul” și alte periodice ale anilor 1928-30. Sunt isvorite din bucuria ce-o înflorește în suflete munca și omenia. De aici și titlul așa de caracteristic. Deși au fost publicate în unul din cele mai răspândite ziare românești, totuși autorul se plânge că versurile sale au trecut aproape neobservate. Doar d-nii Nisipeanu, Tomescu, Popescu, dacă au reprodus o bucată în cartea lor de clasa IV-a liceală. Și atât. Nu una însă, din poeziile d-lui I. U. Soricu ar fi meritat această cinste. Reproducem, la întâmplare, partea I din „Măgarul”:

Aceaș. Purtând veșnic în spinare
Desagii și-a păstorilor merinde,
Arare botul umed și-l întinde
Spre mâna cea de troskot din cărare.

Când greul ostenelei îl cuprinde,
Adoarme lângă turmă de-a 'npicioare,
Dar, uite, vine strechea pișcătoare
Și vâlul depe gene i-l desprinde.

El dă din cap, urechile ciulește
Și-și ihae protestul solitar.
O cioară 'n zbor de-asupra-i se rotește

Și 'n spate i s'așează pe samar.
El tace și în sine cumpănește:
Cam cât să vie cioara la cântar?

I. Georgescu

CĂRȚI CU CARI NE PUTEM MÂNDRI

Scrisul românesc a fost stimulat de vovodala ctitorie a Fundațiilor. Scriitorii, prin premiile anuale acordate, iar tehnica, prin îngrijirea din ce în ce mai mare pe care se dă cărții. Cu editura „Cultura Națională” care se înfiripă imediat după războiu, grafica română marcă un pas. Au venit apoi Fundațiile Regale, cari au determinat mers accelerat înainte pe tărâm tehnic. Urmăriți cărțile cari au ieșit din teacurile acestei minunate edituri regale. An de an, mai bine. Dela primele volume de poezii ale celor premiați, până la volumele definitive ale poezilor consacrați și de aci la ultimul volum: Operele lui Eminescu, editate sub îngrijirea d-lui Perpessicius, e o distanță record.

E o pricepere în conducerea editurii Fundațiilor Regale. E un ochiu care vede și o minte cu discernământ. Operele scriitorilor noștri clasici, formează nu numai pios omagiu adus dispăruturilor, ci un atu, culturii. Nu putem neglija începutul. Fiindcă nu este nici atât de inferior, calitativ, nici atât de redus. De el se leagă apoi tot ce s'a altoit, dând rod atât de bogat astăzi. Avem un cuvânt de laudă pentru profesorul Tudor Vianu, acel estet

atât de amoretat de poezia românească, pentru actul de adevărată reintegrare a lui Macedonschi. Era și o datorie, fiindcă prea am trăit în preajma lui. Câte după amiezi de ambrozie poetică, în salonașul sărăcăcios unde trona, tot atât de sărăcăcios, dar plin de demnitate, tronul „Thanassa” al maestrului! Câți viitori „maestri” nu-și încercau aripile Pegasului, aci, sub încurajarea mărնimoasă a lui Al. Macedonski... Tudor Vianu era din cei mai zeloși. Și era și cel mai agreat, parcă, de maestru...

Primul volum din Operele lui Al. Macedonski, formează o adevărată operă și ca prinos adus ciudatului om care a fost Al. Macedonski, și poeziei. Tudor Vianu a strâns tot ce era bun, cu simțul acela de migală și gust pe care i-l cunoaștem. Și ni l-a fixat pentru eternitate. Macedonski a scris mult și variat. Nu în toate a reușit, bine înțeles. Dar din cât a scris bun, sunt lucruri foarte bune, ca acele Noți, din cari versul:

Veniți privighetoarea cântă și lilia-
cul e 'nflorit
este pe buzele tuturor iubitorilor de poezie, de primăvară și de parfum. Cine poate uita, apoi, acele broderii minunate cari sunt Rondelele, gen tipic macedonskian, cu toate că, din cele afirmate de Tudor Vianu, nu este propriu al maestrului.

A avut o fire cam ciudată. Macedonski. De dragul unui efect momentan și-a tăiat de multe ori craca de sub picioare. De aceea a pătimit atâta. Epigrama făcută lui Eminescu, l-a dat la fund. A ispășit greșeala îndecăjuns însă. Era timpul să i se dea locul cuvenit. Tudor Vianu i l-a dat. Prefața de proporții de studiu, din fruntea volumului, formează o pledoarie minunată, convingătoare. E scrisă cu toată dragostea, fără să depășească totuși linia adevărului.

Noi, cei cari am trăit câțva timp

în preajma maestrului, îi strângem cu căldură mâna.

Și, ca să continuăm, pe tărâmul graficeii românești, datorî suntem să subliniem printr'un strigăt de adevărată bucurie, cartea îngrijită de Perpessicius, a providențialului cântăreț al României, volumul prim al Operei lui M. Eminescu.

Cultul pentru nefericitul poet genial al României mici de altădată, e în plină creștere în România Mare de astăzi. Și nu rămâne admirativ verbul numai. Din hotar în hotar, românismul soarbe sevă din lucrările lui Mihail Eminescu. Da, da. Din lucrări, deși până acum câțiva ani, cea mai mare parte din admiratori nu cunoșteau decât poezia lui. Azi, suntem convingși cu toții că de a fost mare în poezie, nu a fost mai mic nici în studiile și nici în articolele sale politice.

Fundațiile Regale vor edita pe Eminescu în întregime, în 10 volume. Și-l vor edita suveran, așa cum era în poezie poetul, așa cum sunt așezămintele cari îl editează. Imbrățișem cu privirea volumul acesta prim din Opera lui Eminescu cu dragostea cu care marii cercetători ai zodiilor, îmbrățișează cerul.

Si mulțumim Suveranului pentru dotație.

Volume ca Operele lui Eminescu, constituie un tezaur.

M. G. Samarineanu

MUNCĂ ȘI VOE BUNĂ

Patru cuvinte cu iz hilar la început, se imprimă din ce în ce mai adânc în inima realității, prin faptă serioasă.

Impecherea aceasta de cuvinte părea ciudată concepției de până mai ieri a românului. Ori e muncă, ori e voe bună, adecă sprîț și mezelic. Una nu se împacă cu cealaltă. Ce caută munca unde-i voe bună. Nu eram noi obișnuși să dăm o gravitate dispre-

țuitoare muncii și o zdrănoșenie care nu poat fi articulată deloc bunei dispoziții, apanaj avutului?

Azi s'a popularizat într'atâta formula aceasta: muncă și voe bună, încât într'adevăr, a creiat ambianță între muncă și voe bună. Le-a înfrățit. Nu mai vezi muncitorimea gravă, preocupată de redusele probleme cari nu o interesau de altfel, impuse de speculanți ai unui mistic fabricat în laboratorii străine. Azi muncitorul e om și el, ca dascălul, ca funcționarul. Are drept la aceeași viață cu amândouăle efigii: truda iş odihna, tristețea și bucuria.

Noua așezare din România, a adus și această metamorfozare. Oameni înțelegători ca prof. Mihail Ralea, ministrul muncii, secondat de valori ca Stavri Cunesco și Mihail Georgian, au știut să rupă buruiana de import a unei minciuni mereu agresivă, meru nemulțumită. Și muncitorul a apărut așa cum este: cetățean ca fiecare, cu aceleași drepturi și cu aceleași datorii.

Printr'un efort regal, tradus în fapt de sfinctici înțelegători, s'a dat României un însemnat număr de cetățeni, lipsind-o tot de atâția dușmani interni cu legături internaționale. Și cetățenii aceștia nu sunt element parazită, ci productiv, creator de valori, sau multiplicator de valori mai bine zis. E ceea ce trebuia României.

Prin formula de mai sus, s'a captat elementul muncitoresc. Și în cântec și în bună dispoziție, s'a organizat util țării, util lui însuși și util familiei. Ce mare facere de bine pentru o clasă este scoaterea ei din cărciumă sau din subsolul conspirațiilor copilărești adesea, serioase câte odată și etalarea ei în plină lumină, la soare și viață!

Muncă și voe bună nu mai e formulă goală: e program.

Și e sumum de realizări.

La București i-am văzut întruchipa-

rea în acea minunată expoziție internațională din parcul Regele Carol II, în luna Bucureștilor. Plasată într'un mediu de feerie nou realizată, spre ea se îndreaptă zilnic trenuri cu muncitori în excursiuni organizate de „Muncă și Voe bună”, din toate unghiurile țării. Și cum răsună vagoanele de cântece, și cum răsună găurile de bună voe muncitorească!

A fost și Oradea muncitorească. A avut fericita ocazie să viziteze Capitala țării, să depună, — în genunchi, — o admirabilă coroană la Mormântul Eroului Necunoscut și să cerceteze minuțios, așa cum știe muncitorul, expoziția internațională „Muncă și Voe bună”.

După ce a cântat la radio, muncitorimea și ucenicii, plecați în excursie „Muncă și Voe bună” la București, s'a înapoiat, aducând cu ei suflute prime-nite și mândrie întărită, de a fi român.

M. G. Samarineanu

REVISTA REVISTELOR

CĂMINUL CULTURAL — revistă de cultură a poporului — ultimele numere (Aprilie, Mai și Iunie) ne aduce un bogat material de doctrină, studii și îndrumări. Serviciul social, care are de îndeplinit un program atât de vast, avea nevoie de organul său. Astfel Fundația Culturală Regală „Principele Carol” în condiții ireporșabile și ca tehnică și ca fond, ne dă o revistă nu atât informativă, cât normativă de înaltă pedagogie social-națională. Legea serviciului social este bine răstălmăcită în această prețioasă revistă, care credem că ar trebui să fie îndreptat nu numai al celor ce fac parte din Serviciul social, ci al tuturor cari se îngrijesc de ridicarea satelor. Este aici sistemizarea și organiza-

rea unei activități de construcție și consolidare națională prin muncă și fapte, cari să ne dea maximum de randament și de rezultate dorite. Menirea căminelor culturale este să ne dea nu atât îmbunătățire materială, desigur și aceasta necesară, cât să ne dea pe țăranul conștient și dornic el însuși de ridicare. Iată ce ne spune d-l Ravoveanu Nero într'un articol din această revistă: „nu sumtuozitatea clădirilor și aspectul străzilor imprimă nuanța satului model, cum rătăcesc unii a crede, ci fericita împletire dintre toate acestea și conștiința rece a țăranului, care le știe prețui, le stăpânește, le râvnește și atunci când nu le are, se străduiește să și le procure ca pe un bun de care este convins”. Este, ceea ce se spune instinctul cultural, pe care trebuie să-l trezim la țăran. Revista „Căminul Cultural” răstălmăcește pentru aplicare pe teren gândul cel mare al consolidării noastre naționale. Numeroasele realizări, redată aici prin chipuri și descrieri, îmbucurătoarea dinamizare a satelor, prin injecția sufletească pe care o aduc echipele studențești, floarea sufletului nostru, ne dovedesc că suntem pe drum bun și că M. S. Regele Carol II știe ce vrea.

De aceea recomandăm cu toată căldura această prețioasă revistă.

ȘCOALA ȚĂRANULUI — revistă pentru formarea conducătorilor de cămine, etc. — tot în editura Fundației culturale regale „Principele Carol”, este am putea spune o completare mai mult la revista pomenită mai sus. Găsim aici interesante constatări și sugestii date de condee pricepute. D-l Apostol Culea, în articolele d-sale de fond pe lângă doctrină ne aduce și prețioasă informație, cum de pildă în „Școlile țărănești dela frontieră”. D-sa ne spune cu drept cuvânt că: „Granițele sănătoase nu-s numai munții,

apele, fortificațiile, ci și puterile suflătești și economice ale locuitorilor din preajmă, până unde se întinde cultura unui popor". Este interesant și instructiv, ceea ce au făcut Danezii și Germanii în privința țăranului dela graniță și care desigur nu ne-ar strica nici nouă.

Tot atât de interesant este articolul d-lui Culea: „Serviciul social și reforma învățământului primar — normal și agricol”, în care se evidențiază rolul de 80% al învățătorului — mai ales al celui statornicit, — în ridicarea țăranului. Aici este marele merit al d-lui ministru Petre Andrei, care a înțeles să racordeze activitatea învățătorului cu a serviciului social și cu a străjeriei, pentru atingerea țelului suprem.

Este și această revistă un mijloc de propagare a doctrinei, directivelor și programelor și pe care învățătorii conștienți de ceea ce au de făcut, o vor ști folosi.

Ne permitem însă o sugestie, tocmai în interesul marelui cauze de renaștere națională: trebuie — ca un imperativ de prim ordin — să se îmbunătățească situația materială a învățătorului, cel mai chemat, cel mai hărțuit cel din dreapta plugului, cel care trebuie să dea mai mult și ca muncă și ca pricepere și ca suflet și inimă.

DE STRAJĂ — revista „Străjii Țării” pentru tineret de pe luna Maiu 1939 se prezintă și de astă dată cu un sumar foarte bogat și îngrijit selecționat. Găsim aici totul pentru inimă, pentru minte și pentru mâinile micilor străjeri: Poezie, poveste, cântec, exemplu (Voevodul între copii) îndeletnicire practică, cu ilustrații clare, pentru viața de străjer — știri și comunicări. Semnează nume cunoscute ca: Ioan Dongorozi, G. Tutoveanu, To-

ma Strelcovsky, Dumitru Baci, Cotlaru, etc. Cred că ar putea figura în numărul unei astfel de reviste a tineretului și bucăți selecționate, trimise din toate unghiurile țării. Nu ar fi vorba numai de emulație, ci de un imbold talentelor în fașă.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE — Iulie 1939 — este închinată lui Eminescu pentru cei 50 ani dela moartea lui. Un articol de profunzime al d-lui T. Vianu ne scoate în evidență „atitudinile și formele eului în lirica lui Eminescu”. Distingând între lirica personală, lirica mascată și lirica rolurilor, după Scherer, d-l Vianu vrea să ne destăinuiească din misterul cel mai delicat al poetului, analizând atitudinile și formele eului marelui nostru poet.

D-l Pompiliu Constantinescu în: „Eros și Daimonion”, după ce trece în revistă diferitele forme de critică a operei lui Eminescu (Gherea, Titu Maiorescu, etc.) arată că problema structurii eminesciene a fost pusă din plin de G. Călinescu, care, se afirmă, cel dintâiu a căutat să ne redea personalitatea creatoare a poetului.

După G. Călinescu centrul solar al personalității lui Eminescu este un erotism instinctiv arhaic, în jurul căruia se grupează celelalte note. Desigur și d-l Vianu ne-a dat multe note din personalitatea lui Eminescu, dar nu o sinteză organică; nu a mers spre o imagine centrală. Autorul articolului ia pe rând mărgăritarele eminesciene, le analizează, le pecetluiește, încât fără să vrei te gândești la indignarea lui Eminescu, dacă ar putea să-și citească el singur criticii.

Parcă sunt vorbași să se abată toți dela simplitatea obiectivă, dela metoda modestă, fără ridicolul și pretențiosul vocabular inventat de dragul de a părea „savanți”. Opera e sfârțecată în

mii de fâșii, ca o floare în petalele și sepelele sale, este etichetată, pusă în spirt, încât la urmă te întrebi unde e opera și unde e floarea? Iar cât despre personalitatea poetului, stai și te întrebi: Doamne, așa o fi fost?!

Interesant articolul d-lui Mircea Eliade, care ne deschide o perspectivă asupra operii lui Eminescu, în „insula lui Euthanasius”. D-l Șerban Cioculescu, cu judiciozitatea-i cunoscută, ni-l înfățișează pe Eminescu ca ziarist, o latură a marelui personalități, tot atât de însemnată ca și cea poetică. Eminescu este un ziarist de mare marcă, cu tot temperamentul, cu o concepție, cu o orientare — orientare naționalistă — deși conservator, solidar cu clasa țărănească. Articolul merită să fie citit pentru claritatea și aportul său.

Camil Petrescu ne dovedește că „Eminescu rămâne expresia subiectivității românești și armonia poeziei lui este armonia individualității românești”. Revista are un bogat material de note și recenzii semnate de nume autorizate.

ARHIVELE OLTENIEI — Mai-Dec. 1938 — ne aduce un bogat material de documente istorice, folkloristice, semnate de Șt. Nicolaescu, M. C. Gregorian, O. G. Leca, Ilie Chiriță, etc. Partea literară-artistică, apare sub ochiul priceput al d-lui Fortunescu directorul revistei oltene.

PENTRU INMIMA COPIILOR de sub direcția d-lui I. Nisipeanu, ne aduce colțuri noi din preocupările pedagogice, tratând chestiuni ca: Educația idealistă sau oportunistă? (Nisipeanu), „Întrebările copiilor” (Stănică), „Învățământul muzicii” (T. Geantă), etc. Urmează apoi și un bogat număr de literatură, folklor, recenzii, cu nume cunoscute ca: Speranția Nisipeanu, Silvia Davidescu, Liviu Teodoru, etc.

MUNCĂ ȘI VOE BUNĂ — Iulie 1939 — de sub direcția d-lui M. Sadoveanu, închinată muncii și muncitorilor, cu admirabile clișee din expoziția atât de reușită a organizației „Muncă și Voe Bună”.

D-l Vălcoveanu ne poartă prin literatura românească în care se oglindește munca și strădania muncitorului. Victor Ion Popa ne înfățișează cu competența-i notorie problema teatrului muncitoresc în vacanță. Revista se prezintă cu un foarte selecționat și bogat material informativ în ceea ce privește munca; cu un material de sănătoasă îndrumare, cu actualități de știință aplicată, etc. Nu știm în ce măsură este răspândită această revistă; se cer însă anumite sacrificii pentru ca ea să pătrundă mai jos; dar și un material mai pe înțelesul tuturor.

ORIZONTURI — Iulie-August 1939 — prețioasa revistă a Asociației profesorilor secundari din Galați, sărbătorește amintirea lui Eminescu. Sumarul revistei cuprinde nume cunoscute ca: Gh. Hagi, A. C. Hogaș, I. E. Vasiliu, Gh. Munteanu Bârlad, Coca Farago, A. G. Stino, Pajură, Gorovei, Arginteanu, etc.

JURNAL DE PSIHOTEHNICĂ — Iulie-August-Sept. 1939 — de sub direcția d-lui C. R. Motru, prin pana autorizată a d-lui I. M. Nestor, ne arată cum trebuie organizate în școală laboratoarele de psihologie, arătând și ilustrând materialul tehnic necesar. Eugenia R. Marinescu atacă problema aptitudinilor, explicând termenul „aptitudine”, iar Lenormanda Benari ne vorbește despre diagnosticarea aptitudinii pentru matematică, prin teste.

George Bota

REVISTA MAGHIARE

NYUGAT (An. XXXII, No. 6. Iunie 1939) publică un fragment din studiul directorului revistei: d-l Miahai Babits, intitulat: „Ceeace este maghiar”. O serie de afirmațiuni hazardate, prezențate sub masca unei obiectivități prefăcute.

A spune, bunăoară, că Ungaria antebelică ar fi constituit o perfectă unitate etică și politică este cel puțin o gravă eroare.

Maghiarimea, până în momentul de față, nu a făcut dovada că ar avea o imagine lămpede a situației sale internaționale și că „ar privi calm litigiile Marilor Puteri”. Suntem în situația de a cita zeci de autori unguri (printre cari numeroși bărbați de stat), cari se plâng că opinia publică ungară, atât înainte cât și după război, nu a avut și nu are convingeri limpezi și tradiții în materie de politică externă. Dimpotrivă, ea optează mai întotdeauna pentru soluțiuni contrare intereselor păcii. Nu este deci adevărat ceia ce d-l Babits afirmă (după romancierul Coloman Mikszáth) că „fiecare țaran ungar ar fi un diplomat”.

Suntem de acord însă cu d-l Babits că spiritul ungar este meditativ, având oroare de dinamism și acțiune. Doveda este însăși istoria politică a Ungariei care, în domeniul social, de mai multe secole nu a fost în stare să facă un pas înainte.

În literatură cel mai clasic reprezentant al acestui spirit este Ioan Arany. Petőfi reprezintă neastâmpărul slav. Aceluiaș fapt i se datorește și lipsa literaturii dramatice, care reclamă dinamism și acțiune.

Inregistrăm cu multă părere de bine mărturisirea d-lui Babits că poporul ungar nu-și poate revendica singur gloria de a fi apărat cultura creștină de agresiunea păgânilor (turci și tă-

tari). Contribuția popoarelor vecine la această apărare stă mai presus de orice îndoială.

„Rezistența pasivă este o adevărată formă de viață ungară — scrie d-l Babits. Nu are nimic de a face cu paciența și fanatismul slav. Prudența și paciența nu sunt noțiuni identice. Paciența ungară este superioritate și nu servilism”.

Este însă extrem de interesant contrastul ce există între potențialul literar și între funcțiunea socială a literaturii în viața poporului ungar. Poeții și prozatorii unguri, în general, se inspiră din gândirea poporală și, cu toate acestea, operele lor nu pătrund în popor.

După d-l Babits, menirea poporului ungar este rezistența pasivă, nu se știe față de ce?

D-nii Aladar Schöpflin (unul dintre redactorii revistei) și Iuliu Farkas continuă polemica asupra străinilor asimilați, cari au pătruns în literatura ungară. D-l Farkas neagă că ar fi pus în discuție această problemă din oportunitate și demonstrează că ea există încă dela începutul secolului trecut în Ungaria.

Din jurnalul intim al lui Sigismund Juszt editat de d-l Gabriel Halász reținem surpriza autorului că marele pictor Mihai Munkácsy, în 1887, la Paris, habar nu a avut de garda „modernă” a prozatorilor „unguri”. „Bunăoară, nici nu a auzit măcar numele lui Gozdsu”.

Alexandru Olteanu

Citiți

„Noua Gazeta de Vest”

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

DELA EDITURA FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTA „REGELE CAROL II”.

- M. Eminescu* — Opere. Vol. I. Sub îngrijirea d-lui Perpessicius. Lei 400.
Dr. Teodor Botiș — Monografia familiei Mocioni.
Aurel C. Popovici — Stat și Națiune. Statele-Unite ale Austriei-Mari. Lei 130.
T. Palade — Radu dela Afumați. Lei 60.
I Eliade Rădulescu — Opere. Ediție critică cu introducere, note și variante de D. Popovici. Lei 250.
Constantin C. Giurescu — Cuvântările Regelui Carol I. vol. I. Lei 220.
Vol. II Lei 260.
Constantin I. Andreescu și Constantin A. Stoide — Ștefăniță Lupu, Domn al Moldovei (1659—1661).

DELA EDITURA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

- Aron Cotruș* — Eminescu. Poem. Lei 10.
— Prinso Reglui Carol I. Lei 250.
— Regele Carol I. — Cuvinte către poporul său. Lei 20.
M. Eminescu — Poezii. Sub îngrijirea d-lui Ludovic Dauș. Lei 50.

DELA ALTE EDITURI

- Aurel Holirca* — Acord minor. Versuri.
Dem. Psatta — Carga. Lei 100.
Nicolae Stelian Beldie — Cântece din Maramureș. Lei 40.

